

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO

V OLOMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

**Komentovaný překlad povídky Pavla Krusanova
„Kak isčezajut ljudi“**

**The Commented Translation of a Short Story
“Kak ischezayut lyudi” Written by Pavel Krusanov**

Diplomová práce

VYPRACOVALA: Bc. Romana Vandrová

VEDOUCÍ PRÁCE: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Komentovaný překlad povídky Pavla Krusanova „Kak isčezajut ljudi“* vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci dne 17. 4. 2019

.....

podpis

Děkuji doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc., za konzultace, odborné vedení, trpělivost a cenné rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytla. Chtěla bych rovněž poděkovat mému příteli a mé rodině, zvláště babičce, za všestrannou pomoc.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 PŘEKLAD UMĚLECKÉ LITERATURY.....	8
1.1 Umělecký styl – Próza.....	9
1.2 Zvláštnosti překladu uměleckého textu.....	10
2 PŘEKLADATELSKÝ PROCES	13
2.1 Fáze překladatelského procesu.....	15
2.1.1 Pochopení předlohy.....	15
2.1.2 Interpretace předlohy.....	16
2.1.3 Přestylizování předlohy.....	18
2.1.3.1 Poměr dvou jazykových systémů.....	18
2.1.3.2 Stopy jazyka originálu ve stylizaci překladu.....	19
2.1.3.3 Napětí ve stylu překladu.....	19
2.2 Makro-přístup.....	20
3 AUTOR POVÍDKY – PAVEL KRUSANOV.....	22
3.1 Literární činnost.....	24
3.2 Krusanovova tvorba očima literární kritiky.....	27
3.3 Pavel Krusanov o své literární tvorbě.....	28
3.4 Pavel Krusanov o práci spisovatele.....	30
3.5 Poetika Krusanovových děl.....	31
3.6 Představení povídky <i>Как исчезают люди</i>	32
4 PŘEKLAD POVÍDKY	34
5 ANALÝZA VYBRANÝCH PŘEKLADATELSKÝCH ŘEŠENÍ.....	55
5.1 Lexikální rovina.....	55
5.1.1 Překlad vlastních jmen, přezdivek a pojmenování postav.....	55
5.1.2 Překlad místních názvů.....	59
5.1.3 Překlad reálií.....	60
5.1.4 Překlad bezekvivalentního lexika.....	64
5.1.5 Překlad frazeologismů.....	66
5.2 Syntaktická rovina.....	71
5.2.1 Překlad přechodníků.....	73
5.2.2 Překlad a slovosled.....	75
5.3 Stylistická rovina.....	79

5.3.1	Spisovnost a hovorovost při překladu	79
5.3.1.1	Lakoničnost v hovorové ruštině	86
5.3.1.2	Hovorová vrstva jazyka a překlad citoslovcí.....	87
	ZÁVĚR.....	92
	PEŽIOME.....	95
	BIBLIOGRAFIE.....	104
	Překládaná povídka.....	104
	Knižní zdroje psané latinkou	104
	Knižní zdroje psané azbukou.....	105
	Časopisecké zdroje	106
	České elektronické zdroje.....	106
	Ruské elektronické zdroje	106
	Slovníky, příručky, cvičebnice a nařízení	108
	PŘÍLOHY	109
	Příloha č. 1: originální text	109
	Příloha č. 2: fotografie Pavla Krušanova.....	131

ÚVOD

Předmětem předkládané magisterské diplomové práce je překlad povídky současného ruského spisovatele Pavla Krusanova *Как исчезают люди*¹ s translatologickým komentářem.

Povídku Pavla Krusanova jsem si vybrala z několika důvodů. V první řadě mě upoutala svým obsahem, postavami a záhadným tématem. Dále mě zaujalo, že se kromě popisných linií v povídce hojně objevuje i přímá řeč postav, což je jedna z oblastí, která je podle mého názoru z překladatelského hlediska velice zajímavá. Dalším důvodem pro výběr právě této povídky bylo, že ačkoliv se Pavel Krusanov řadí k předním současným ruským prozaikům, do češtiny byla doposud přeložena a publikována pouze část z jeho románu *Укус ангела*. Přínos překladu vidím v tom, že můžu českému čtenáři alespoň částečně přiblížit jeho tvorbu, byť se jedná pouze o jednu povídku, jež představuje jen malou část jeho poměrně obsáhlé tvorby.

Vytyčila jsem si několik cílů diplomové práce, z nichž hlavním je vytvořit adekvátní překlad, který bude v co největší míře odpovídat originálu. Kromě samotného překladu jsem si předsevzala zpracovat kvalitní translatologický komentář k překladu. Dílčím cílem diplomové práce je jednak předložit specifika překladu uměleckého textu a principy překladatelského procesu a dále představit osobnost autora povídky, přiblížit čtenáři jeho tvorbu a osobitý styl psaní.

Co se týká metodologie diplomové práce, v první řadě bylo nutné pečlivě se obeznámit s originálním textem. Zároveň jsem se věnovala studiu odborné literatury zabývající se problematikou lingvistiky a překladu. Posléze bylo nezbytné provést translatologický a lingvistický rozbor povídky a následně zhotovit vlastní překlad. Na základě analýzy textu překladu byl vytvořen translatologický komentář a shrnutí poznatků, které z něj vyplynuly.

Při psaní diplomové práce jsem se opírala především o publikace českých teoretiků překladu, jako jsou např. J. Levý, Z. Kufnerová, D. Knittlová, M. Hrdlička či Z. Vychodilová. Kromě toho jsem čerpala také z ruské odborné literatury, a to především z děl I. S. Trusovové, L. Stěpanové a V. M. Mokienka. Dále jsem vycházela z ruské

¹КРУСАНОВ, Павел. Как исчезают люди. In: ТОЛСТАЯ, Татьяна et al. *Детский мир* [online]. Москва: Издательство АСТ, 2015, с. 25-30. [cit. 2019-01-22] ISBN: 978-5-17-088369-1. Dostupné z: https://www.rulit.me/books/detskij-mir-sbornik-read-378645-25.html#section_13

i české lingvistické literatury, jmenovitě např. z děl S. Žaži, H. Flídrové, L. Vobořila, M. Čechové, V. Cvrčka či P. Šidáka. Velkou úlohu při hledání informací sehrály také internetové zdroje, které mi posloužily především jako zdroj informací o autorovi povídky, jeho životě a díle.

Diplomová práce je členěna do pěti kapitol, z nichž první tři kapitoly představují teoretickou část práce. V první kapitole věnuji pozornost překladu umělecké literatury po teoretické stránce, dále se hlouběji zabývám prózou jako druhem uměleckého stylu a jejími žánry, včetně zařazení překládané povídky do systému subžánrů. V rámci této kapitoly rovněž představuji specifika překladu uměleckého textu. Druhá kapitola charakterizuje překladatelský proces tak, jak se k němu staví přední čeští teoretikové, a především přibližuje pojetí nejvýznamnějšího českého teoretika překladu Jiřího Levého. Třetí kapitola je věnována autorovi povídky – Pavlu Krusanovovi, jeho životním osudům, literární činnosti, spisovatelské práci, poetice jeho děl a představení povídky, která se stala předmětem této diplomové práce.

Poslední dvě kapitoly představují praktickou část diplomové práce. Ve čtvrté kapitole je předložen překlad povídky a pátá je věnována analýze a komentáři vybraných překladatelských řešení.

1 PŘEKLAD UMĚLECKÉ LITERATURY

Překlad umělecké literatury bezesporu patří k jednomu z nejsložitějších druhů překladu.² Na rozdíl od jiných druhů překladu se překladatel umělecké literatury musí potýkat s řadou problémů, jako jsou reálie národa výchozího jazyka či hovorová mluva postav. Překladatel se vždy snaží vytvořit adekvátní překlad, tj. překlad, který bude v co největší míře odpovídat originálu.

Je velice důležité, aby se výsledný text přiblížil působení na čtenáře překladu tak, jako je vnímán čtenáři originálu.³ To znamená, že by měl text vyvolávat stejné emoce u recipienta překladu i u recipienta originálního textu, nehledě na to, že jsou tito čtenáři nositeli odlišných jazyků, mnohdy také mají odlišné kulturní zázemí, znalosti a např. také odlišné vnímání humoru.

Problematikou ekvivalence, tzn. rovnocennosti originálu a překladu, se zabýval americký teoretik překladu E. A. Nida, který vyčlenil dva typy ekvivalence: formální a dynamickou. Zatímco formální ekvivalence se zcela zaměřuje na výchozí jazyk a jejím cílem je co nejvěrněji předat formální i obsahové znaky originálu, princip dynamické ekvivalence vychází z předpokladu stejného komunikačního efektu originálu a překladu na čtenáře.⁴ Nida, který přišel s pojmem „dynamická ekvivalence“ jako první⁵, dále vysvětluje, že „překlad má být orientovaný na ekvivalentní reakci adresáta, což vlastně znamená, že se má vyhovět potřebám cílového jazyka, jeho celkové kultury a kontextu.“⁶ Podobně jako Nida pojímá ekvivalenci i ruský lingvista A. D. Švejcer, který hovoří o ekvivalenci funkční.⁷ Nejdůležitější roli v jeho přístupu rovněž hraje shoda účinku obou textů na čtenáře.⁸

² KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 27

³ KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRÝGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, s. 9

⁴ HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace: k problematice zaměření uměleckého překladu na čtenáře*. Praha: Univerzita Karlova, 1997, s. 15

⁵ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 48

⁶ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, s. 7-8

⁷ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 47

⁸ Tamtéž

1.1 UMĚLECKÝ STYL – PRÓZA

V nejširším slova smyslu můžeme umělecký překlad rozdělit na překlad poezie, prózy a dramatu. Toto členění zhruba odpovídá tradičnímu rozdělení uměleckého stylu na tři druhy uměleckého textu – lyrika, epika a drama. Zvláště oblast překladu prózy je poměrně bohatě členěná. V rámci této oblasti můžeme rozlišit různá odvětví, která se od sebe odlišují co do obsahové i výrazové stránky (můžeme srovnat např. literaturu životopisnou, dobrodružnou, literaturu pro děti a mládež atd.). K tradičním prozaickým žánrům patří zejména román, povídka, novela, črta, deník či dopis.⁹ Rozsáhlejší žánry, jako např. román, se ještě dále dělí podle různých hledisek (podle tematiky, modelového čtenáře atd.) na subžánry.¹⁰ Můžeme jmenovat např. román fantastický, detektivní, historický, sociální, veršovaný aj.¹¹

Předmětem předkládané diplomové práce je analýza překladu povídky. Avšak definovat povídku se dá jen velmi těžko. Názory na tento útvar se různí: „například v angloamerické tradici je povídka („short story“) jakákoliv krátká epika, ve slovanské tradici se povídka vymezovala proti novele stavební uvolněností.“¹² Obecně se dá říct, že povídka patří k prozaickým epickým útvarům kratšího rozsahu a bývá zakončena pointou. Příběh povídky je většinou časově i místně určen, může mít několik dějových linií a hlavní hrdina se většinou v průběhu děje příliš nevyvíjí.¹³ Rovněž útvar povídky se rozpadá na subžánry. Existují povídky básnické, myslivecké, pověrečné (povídka ze života s fantastickým, často strašidelným prvkem), povídky ze života atd.¹⁴

Pokud bych měla zařadit povídku *Как исчезают люди*, kterou jsem si vybrala k překladu v rámci své diplomové práce, přiklonila bych se k subžánru pověrečná povídka.

⁹ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 26

¹⁰ ŠIDÁK, Pavel. *Literární žánry*. Praha: Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého), s. r. o., s. 191

¹¹ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 26

¹² ŠIDÁK, Pavel. *Literární žánry*. Praha: Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého), s. r. o., s. 190

¹³ SOCHROVÁ, Marie. *Literatura v kostce: pro střední školy*. 4. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004, s. 5

¹⁴ ŠIDÁK, Pavel. *Literární žánry*. Praha: Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého), s. r. o., 2013, s. 193

Vypráví o zážitcích chlapců staršího školního věku, v níž velkou roli hraje jejich bujná fantazie, která v povídce vytváří prvek nadpřirozena.¹⁵

1.2 ZVLÁŠTNOSTI PŘEKLADU UMĚLECKÉHO TEXTU

Umělecký překlad, stejně jako jiné druhy překladu, má svoje zvláštnosti, které ho činí odlišným od ostatních typů překladu. Dominantním rysem většiny textů je naplnění komunikativní funkce cílového textu.¹⁶ „Útvary uměleckého stylu nesou oproti ostatním funkčním stylům (prostě sdělovací, administrativní, publicistický, odborný) navíc estetickou funkci, která od nich umělecký styl výrazně odlišuje a staví ho na zvláštní pozici.“¹⁷ Díla krásné literatury plní současně více funkcí, spolu s estetickou funkcí to může být např. funkce informativní či apelativní.¹⁸

Texty ostatních funkčních stylů nesou funkci informativní a sdělnou. Vyjadřují konkrétní věcné sdělení a měly by směřovat k citové neutralitě. Umělecké texty rovněž přenášejí podstatu sdělení, ale nesou navíc subjektivní názory, postoje a pocity autora, čímž působí na citové a estetické vnímání recipienta.¹⁹ A právě toto emocionální a estetické působení je jedním ze specifíků uměleckého textu.

„S překladem jsou samozřejmě neoddelitelně spjaty disciplíny nelingvistické, oblasti tzv. mimojazykové skutečnosti.“²⁰ Tak jako je u překladu textů odborného stylu zapotřebí znát fakta a termíny daného oboru, překlad útvarů uměleckého stylu vyžaduje znalost sféry kulturněhistorické a literární. Znalost sociokulturního pozadí jak výchozí, tak cílové kultury je tedy důležitá pro všechny druhy překladu.²¹ Při překladu textů uměleckého stylu se musí překladatel potýkat například s reáliemi a kulturními specifiky daného národa. Překladatel má bravurně ovládat nejen svůj mateřský jazyk, tj. jazyk, ze

¹⁵ КРУСАНОВ, Павел. Как исчезают люди. In: ТОЛСТАЯ, Татьяна et al. *Детский мир* [online]. Москва: Издательство АСТ, 2015, с. 25-30. [cit. 2019-01-22] ISBN: 978-5-17-088369-1. Dostupné z: https://www.rulit.me/books/detskij-mir-sbornik-read-378645-25.html#section_13

¹⁶ KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, s. 32

¹⁷ MAŠKOVÁ, Drahuše. *Český jazyk: přehled středoškolského učiva*. Třebíč: Petra Velanová, 2005, s. 125

¹⁸ KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, s. 203

¹⁹ MAŠKOVÁ, Drahuše. *Český jazyk: přehled středoškolského učiva*. Třebíč: Petra Velanová, 2005, s. 125

²⁰ KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, s. 31

²¹ Tamtéž, s. 31-32

kterého překládá, a jazyk, do kterého překládá, ale měl by výborně znát i kulturu, realie a společenské dění v zemích, kde se daným jazykem hovoří – tj. věcný obsah překládaného textu.²² Vzhledem k těmto okolnostem by měl překladatel věnovat problematice překlada reálií zvláštní pozornost.

Překladatel by měl dále dbát na to, aby při překlada zachoval jedinečný styl autora.²³ Přiblížit se stylu autora originálu patří dle mého názoru k jednomu z nejobtížnějších úkolů v práci překladatele. U uměleckého textu je tento požadavek zřetelnější než např. u překlada odborné literatury, v níž se objevují různá klišé, ustálené obraty a mnoho termínů, které musí být jednoznačné, a autorský styl zde nebývá tak výrazný. Oproti tomu autor uměleckého textu může být ve své tvorbě mnohem kreativnější. Úkolem překladatele je poté stejně tvůrčím způsobem text přetvořit do cílového jazyka.²⁴ Každý autor má svůj originální styl, někteří píší v krátkých větách, někteří v dlouhých souvětích. Bohumil Hrabal dokonce napsal novelu *Taneční hodiny pro starší a pokročilé* pouze jednou dlouhou větou o rozsahu padesáti stran. Také zvláštnosti tohoto typu by se měl překladatel snažit zachovat.

Osobitý styl autora se nemusí promítat jen ve stavbě vět. Může nastat situace, kdy autor původní text obohatí o intertextuální charakter. To znamená, že autor do textu začlení různé aluze či odkazy na jiná díla, s nimiž se překladatel musí nějakým způsobem vypořádat. S intertextualitou se můžeme setkat jak např. u textů publicistického stylu, tak u textů uměleckých. Nejen, že taková místa v textu překladatel velice těžce nalézá, ale ještě větší úsilí poté vyžaduje jejich překlad.²⁵

Překlad uměleckých textů, především, co se týče prozaických žánrů, se také odlišuje v jednotlivých heterogenních výrazových částech útvaru. Jiným způsobem budeme překládat dějovou pasáž vypravěče a jiným způsobem budeme překládat dialogickou řeč postav či lyrické odbočky v textu.²⁶ V dialozích se můžeme setkat s hovorovou řečí, jejímž prostřednictvím mezi sebou postavy komunikují. V současných

²² LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překlada*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 17

²³ Tamtéž, s. 33

²⁴ KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, s. 32

²⁵ KAPITÁNOVÁ, Jindřiška. *Antologie textů ke srovnávací stylistice: komentáře a analýzy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 109

²⁶ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 27

uměleckých textech se hovorovost objevuje v poměrně hojném rozsahu, a je otázkou, jak toto specifikum překládat do mateřského jazyka. V současné češtině převládá čím dál výraznější tendence překládat nářečí a hovorovou mluvu prvky vycházejícími z obecné češtiny.²⁷

Důležitým okamžikem je překlad začátku a konce celého textu.²⁸ Na začátku textu velice záleží, neboť právě ten rozhoduje o tom, zda si potencionální čtenář dílo přečte, či nikoliv. Začátek musí čtenáře zaujmout. Nesmíme ale zapomínat, že zaujmout recipienta se snažil už i autor originálu, a tudíž by překladatel neměl překlad nikterak záměrně vylepšovat.²⁹

V neposlední řadě existují při překladu uměleckých útvarů další důležité translatologické aspekty, jako je třeba překlad vlastních jmen, oslovení, či překlad názvu literárního díla, kterým by měl překladatel věnovat patřičnou pozornost.

Z výše uvedeného vyplývá, že k tomu, aby se člověk stal dobrým překladatelem, nestačí pouze výborně znát jazyk originálu a jazyk překladu. K dovednostem dobrého překladatele bezesporu patří také znalost překladatelských postupů a translatologické problematiky, výborná znalost stylistiky a pravopisu svého rodného jazyka a seznámení se s národním koloritem, kulturou a reáliemi výchozího jazyka.

²⁷ Tamtéž, s. 71

²⁸ Tamtéž, s. 27

²⁹ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002, s. 92

2 PŘEKLADATELSKÝ PROCES

„Úkolem překladatele je reprodukovat literární dílo v jiném jazyce tak, aby byl zachován jeho estetický charakter a působení na čtenáře v literárním a kulturním kontextu.“³⁰ Proto je vzhledem k této nelehké úloze velice důležité, aby si překladatel před začátkem samotného procesu překladu stanovil jasnou translatickou strategii, tj. jakým způsobem bude postupovat, aby byl výsledný text v cílovém jazyce čtivý, přirozený a co nejvíce odpovídal originálu a záměru autora.³¹

Na překlad jako takový nahlížíme ze dvou hledisek. Za první můžeme tímto pojmem označit samotný proces překladu – tj. přenos sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového (jazyka překladu), za druhé můžeme překlad chápat jako výsledek tohoto procesu či produkt – text.³² Toto tradiční pojetí rozvádí Zlata Kufnerová, která kromě „překladu jako činnosti“ a „překladu jako výsledného textu“ vyčleňuje ještě „překlad jako prostředek komunikace (mezikulturní a mezijazykové).“³³ Jak uvádí Dagmar Knittlová, moderní přístupy k překladu (především co se týká anglosaské kultury) věnují dnes pozornost spíše procesu překladu, zatímco v minulosti převládalo zaměření na překlad jako na výsledný produkt.³⁴

Rozvinutou teorii překladatelského procesu rozpracoval ve svém díle zakladatel české teorie překladu Jiří Levý. Formuloval tři fáze překladatelovy práce, které se staly stěžejní rovněž při překladu předkládané povídky Pavla Krusanova.

Levý nastiňuje základní posloupnost, jak z původního díla vzniká překlad. Překladatel přijímá text původního autora, dešifruje sdělení, které je v něm obsaženo, a přetransformuje jej do svého jazyka. Sdělení převedené do cílového jazyka poté dekóduje čtenář překladu. Levý se dále zabývá nutností odlišení pojmů „objektivní skutečnost“ a „skutečnost díla“. Je důležité mít na paměti, že v uměleckém díle skutečnost funguje tak, jak ji vytvořil a vnímal sám autor, nikoliv jako skutečnost obecně platná. Úkolem překladatele je postihnout a předat autorovo pojetí skutečnosti. Pokud překladatel nebude

³⁰ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002, s. 90

³¹ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 36

³² VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 5

³³ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 11

³⁴ KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRÝGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, s. 27

brát na tento fakt zřetel, může mít tendenci původní text opravovat a „vylepšovat“, např. najde-li v originále odchylky od věcné správnosti. Na opravách tohoto typu se lze domluvit s autorem originálu, ale ve většině případů nejsou tyto opravy na místě.³⁵

Podobně musíme odlišovat i text díla (tj. jazykovou formu díla) a jeho obsah. Úlohou překladatele je vždy překládat „ideově estetický obsah“, který je vyjádřen prostřednictvím textu. Vzhledem k tomu, že se jazyky od sebe odlišují co do lexiky, gramatiky i syntaxe, nelze při překladu trvat na zachování jazykové formy. Naopak záleží na zachování těch forem, které nesou sémantickou funkci.³⁶ Nepřekládáme tedy slovo za slovo, frázi za frázi ani větu za větu, ale všímáme si sémantické a pragmatické stránky textu. Jde nám o dosažení ekvivalence, rovnocennosti textu výchozího a cílového.³⁷

Překladatel k textu přistupuje ve dvou rovinách. „Ve vztahu k původnímu dílu je recipientem, čtenářem, zatímco ve vztahu ke čtenáři překladu vystupuje jako původce nového textu.“³⁸ Z toho je patrné, že by překladatel měl být výborným, a především vnímavým čtenářem. A to se týká nejen četby děl v originále, ale také v mateřském jazyce.³⁹ Je třeba mít na paměti, že vytvořením výsledného překladu překladatelský proces nekončí. „Text díla se společensky realizuje a umělecky působí teprve tehdy, je-li čten.“⁴⁰

Četbou přeloženého díla vzniká již třetí pojetí skutečnosti. Na začátku autor vložil do textu díla své subjektivní pojetí skutečnosti, které posléze interpretuje překladatel originálu. Recipient překladu si text ve své mysli subjektivně přetváří k obrazu svému. Tento proces se nazývá čtenářská konkretizace.⁴¹

Na tomto místě je důležité zmínit, že „překladatelovu recepci textu nelze srovnávat s vnímáním běžného čtenáře.“⁴² Překladatel totiž k textu přistupuje jako erudovaný recipient, znalec daného oboru. A právě teoretický pohled na věc a hodnotící

³⁵ LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 44-47.

³⁶ Tamtéž, s. 47-48

³⁷ KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRÝGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, s. 32

³⁸ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002, s. 90

³⁹ KRIJTOVÁ, Olga. *Pozvání k překladatelské praxi: kapitoly o překládání beletrie*. Praha: Karolinum, 1996, s. 12

⁴⁰ LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 48

⁴¹ Tamtéž, s. 48-49

⁴² VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002, s. 90

postoj k textu odlišují překladatele od běžného recipienta. Další odlišností je, že překladatelova recepce díla probíhá v cizím jazyce.⁴³

2.1 FÁZE PŘEKLADATELSKÉHO PROCESU

Jak již bylo řečeno dříve, Jiří Levý, nejvýznamnější český teoretik překladu, vyčlenil tři fáze, kterými by měl překladatel v procesu samotného překladu projít. Tyto fáze jsou následující:

1. Pochopení předlohy
2. Interpretace předlohy
3. Přestylizování předlohy.⁴⁴

2.1.1 POCHOPENÍ PŘEDLOHY

V první fázi od překladatele očekáváme, že porozumí textu, který překládá. Aby mohl dílu výborně porozumět a plně jej pochopit, musí být zároveň dobrým čtenářem, jak už bylo řečeno dříve. Levý objasňuje, že proces pronikání do smyslu díla probíhá ve třech etapách. První etapa zahrnuje filologické pochopení textu. Aby došlo k porozumění textu na této úrovni, nepotřebuje překladatel žádný zvláštní talent či nadání. Slovy Levého je pro první etapu stěžejní „odborná příprava a řemeslná praxe.“⁴⁵

Druhá etapa již zahrnuje hlubší prozkoumání díla, především jeho ideově estetických hodnot. Překladatel si má všimnout emočního vyznění textu, jako je třeba „náladové ladění, ironické či tragické podbarvení, útočné zaměření na čtenáře, suché konstatování apod.“⁴⁶ Ačkoliv to jsou takové hodnoty, které si běžný čtenář nemusí racionálně uvědomovat, překladatel má být schopný je rozumově postihnout a stanovit, jakými prostředky jich autor originálu dosáhl. Je pochopitelné, že překlad vyžaduje detailní poznání díla. Překladatel musí četbě věnovat daleko větší pozornost, všímavost a soustředěnost než běžný čtenář.⁴⁷

⁴³ Tamtéž, s. 90

⁴⁴ LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 53

⁴⁵ Tamtéž, s. 54

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž, s. 55

K těmto dvěma po sobě jdoucím etapám se vyjádřil slovenský teoretik překladu Ján Vilikovský. Zpochybňuje teorii, že filologické pochopení textu nevyžaduje žádný speciální talent, a staví se proti tomu, že Levý přikládá větší význam až odkrývání ideově estetických hodnot díla. Podle něj jsou tyto kroky vzájemně podmíněny a „plné pochopení jazykové náročnosti textu, např. při četbě poezie nebo experimentální prózy, je sporné i u čtenáře, který čte v mateřštině.“⁴⁸ Aby si překladatel ověřil správnost recepce textu, musí totiž nahlédnout jak do slovníků, tak mnohdy do teoretické literatury. U textů náročných z historicko-kulturního a jazykového hlediska se pak může stát, že svými znalostmi předstihuje i domácího čtenáře, který k textu přistupuje bez předchozí přípravy a reaguje na něj bezprostředně v daný okamžik. „Překladatel se tedy liší od původního čtenáře vyšší mírou intelektualizovaného vnímání a mnohem menší spontánností.“⁴⁹

Třetí etapu první fáze můžeme považovat za nejnáročnější, neboť v ní jde o pochopení nejsložitějších a nejhlubších struktur textu, vyjádřených v díle. K takovým strukturám můžeme přiřadit prostředí děje, postavy, vztahy, které k sobě chovají či myšlenkový záměr autora. Překladatel by měl disponovat bohatou představivostí, aby pochopil dílo celostně, aby poznal fakta obsažená v textu a dovedl je interpretovat ve svém překladu. Na tomto místě je důležitá i kreativita. Tvůrčí překladatel si dokáže představit situace, které v díle nastávají, proniká k charakteru postav a myšlenkám díla. Jeho opakem je překladatel netvůrčí, který pouze mechanicky interpretuje jazyk a obsah, ale už se dále detailněji nezabývá charakterem postav a hloubkovou ideovou strukturou díla.⁵⁰

2.1.2 INTERPRETACE PŘEDLOHY

Je důležité uvědomit si, že nikdy nelze dosáhnout úplné významové shody vyjádření mezi překladem a předlohou. Z toho důvodu překladateli nestačí pouze vytvořit jazykově správný překlad, ale je nutné přistoupit k jeho interpretaci. Vzhledem ke správné interpretaci předlohy by měl překladatel přihlédnout ke třem bodům, a to k: a) hledání objektivní ideje díla, b) interpretačnímu stanovisku, c) překladatelské koncepci a možnosti „přehodnocení“.⁵¹

⁴⁸ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002, s. 90-91

⁴⁹ Tamtéž, s. 91

⁵⁰ LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 56

⁵¹ Tamtéž, s. 59-61

„Každý překlad je více či méně jasná interpretace.“⁵² Pokud má být překladatelova interpretace správná, měl by se zaobírat nejpodstatnějšími znaky díla, s cílem zachytit jeho objektivní kvality. Překladatel se má rovněž snažit co nejvíce eliminovat své subjektivní zásahy do textu. Jak už bylo zmíněno dříve, konečný překlad by se měl v co největší míře „přiblížit k objektivní platnosti původního díla.“⁵³

Je vhodné vědomě si v procesu překladau určit interpretační stanovisko. To znamená, že má překladatel jasnou představu o tom, co chce čtenářům sdělit. Vzhledem k cílovému čtenáři si vytváří svou představu o pojetí předlohy, překladatelskou koncepci, která se stává myšlenkovým fundamentem jeho tvůrčí metody. „Výklad díla musí vycházet z těch ideových a estetických hodnot, které jsou v něm, ať už viditelně nebo skrytě, obsaženy.“⁵⁴ Překladatel nemůže text vědomě „obohacovat“ svými subjektivními myšlenkami a názory, může však např. některé úseky textu důvodně zdůraznit, a tím naznačit vlastní pohled na věc.

Jestliže však překladatel opomíjí hlavní myšlenku díla a prosazuje vlastní ideje, vytvoří dílo úplně jiného charakteru a vyznění, než zamýšlel sám autor. Pokud v koncepci překladau dominuje motiv, který byl v původním textu druhořadý, neslučuje se pak hlavní idea překladau se záměrem autora.⁵⁵

K hlavním tvůrčím úlohám překladatelovy práce patří výběr stylistických prostředků. „Stylistickým laděním prakticky každý překladatel ve větší či menší míře vnucuje originálu svůj styl, a tím i své pojetí díla.“⁵⁶ K přetvoření stylistiky ovšem může dojít jen do té míry, aby nebyl zkreslen smysl předlohy. Není dovoleno, aby překladatel prosazoval svou koncepci, ať už uměleckou nebo myšlenkovou, neodůvodněnými zásahy do textu, doplňováním nebo zkracováním původního díla. V takovém případě by se už nejednalo o překlad, ale o úpravu, která není žádoucím jevem, jelikož slovy Levého „každá úprava deformuje umělecké dílo.“⁵⁷

⁵² Tamtéž, s. 61

⁵³ Tamtéž, s. 61-62

⁵⁴ Tamtéž, s. 64

⁵⁵ Tamtéž, s. 64-65

⁵⁶ Tamtéž, s. 67

⁵⁷ Tamtéž.

2.1.3 PŘESTYLIZOVÁNÍ PŘEDLOHY

Třetí fáze překladatelského procesu klade na překladatele požadavek umělecky hodnotného přestylizování předlohy. Právě v této fázi může překladatel projevit svou kreativitu, neboť při přestylizování uplatňuje svůj cit pro mateřský jazyk a stylistické nadání. Podle Levého existuje několik momentů, které hrají při přestylizování velkou roli. Patří k nim:

- a) poměr dvou jazykových systémů,
- b) stopy jazyka originálu ve stylizaci překladu,
- c) napětí ve stylu překladu, jež vzniká tím, že se myšlenka převádí do jazyka, v němž nebyla vytvořena.⁵⁸

2.1.3.1 POMĚR DVOU JAZYKOVÝCH SYSTÉMŮ

Vzhledem k tomu, že jazykové prostředky dvou různých jazyků nejsou rovnocenné (ekvivalentní), nelze mechanicky převádět elementy z jednoho jazyka do druhého. Výrazný nesoulad můžeme spatřovat v sémantické rovině jazyka. Levý přibližuje sémantickou různorodost mezi jazyky na příkladu počítání podlaží v domě. Jak je známo, některé národy, jako Rusové a Američané, počítají podlaží od povrchu země, zatímco Češi a jiní nepočítají přízemí jako první podlaží. Další odlišnosti se projevují např. u rozdělení denních období či stupňů příbuzenských vztahů.⁵⁹

Levý zdůrazňuje, že je potřeba, aby překladatel věnoval pozornost stylistickému srovnání jazyka výchozího a jazyka překladu. Je důležité uvědomit si, „které informační prostředky obou jazyků můžeme považovat za rovnocenné, které prostředky výchozího jazyka v cílovém chybějí a které naopak má jazyk překladu navíc.“⁶⁰ V případě, kdy některé prostředky výchozího jazyka v jazyce cílovém scházejí, musí je překladatel nějakým způsobem kompenzovat. Překladatel kompenzuje ztráty v překladu pomocí takových kategorií, které jsou v jeho jazyce hojně zastoupeny. Bývá pravidlem, že pokud je některá kategorie významových možností v jednom jazyce oslabena, vyvažuje ji druhá, rozvinutější. Stává se, že rodný jazyk překladatele není schopen přesně vyjádřit různá

⁵⁸ Tamtéž, s. 68

⁵⁹ Tamtéž, s. 69-70

⁶⁰ Tamtéž, s. 71

stylistická zbarvení či významové odstíny originálu. V tom případě musí překladatel užít takových výrazových prostředků, které v jeho jazyce, oproti jazyku druhému, dominují.⁶¹

2.1.3.2 STOPY JAZYKA ORIGINÁLU VE STYLIZACI PŘEKladU

Na tomto místě bychom si měli uvědomit, že „jazyk originálu se podílí nejen na utváření předlohy, ale zasahuje i do překladu.“⁶² Jazyk originálu může působit na překlad přímo nebo nepřímo. Příkladem přímého vlivu je situace, kdy překladatel začne tvořit kostrbaté vazby pod vlivem předlohy. Nepřímo může předloha ovlivňovat překlad třeba ve snaze překladatele odlišit se od stylistiky původního díla. Podle Levého je nepřímý vliv důvodem, proč se v naší překladové literatuře objevuje méně přechodníků než v literatuře původní.⁶³

2.1.3.3 NAPĚTÍ VE STYLU PŘEKladU

Je nutné připomenout, že autorovy myšlenky jsou v procesu překladu přestylizovány do jazyka, v němž původně nebyly vytvořeny. Z toho vyplývá, že jazykový výraz, který překladatel v konkrétním místě užije, není absolutní. Překladatel vždy vybírá jednu z mnoha různých variant.

Levý na tomto místě varuje překladatele před užíváním různých stylistických klišé, které si mnozí v průběhu své překladatelské praxe vytvoří. Text, bohatý na tyto konstrukce, není obtížné poznat. Jsou to takové vazby, které jsou sice gramaticky i stylisticky správné, ale přece jen vyznívají poněkud strojeně. Podle Levého je časté užívání stylistických klišé známkou překladatelovy nedostatečné tvořivosti. Překladatel většinou nedisponuje tak velkým tvůrčím nadáním jako autor. Z toho důvodu se stává, že si nejen vytváří své vlastní často užívané šablony a konstrukce, ale také přejímá šablony z původního textu, což považujeme spíše za nežádoucí jev.⁶⁴

Levý zdůrazňuje důležitost překladatelova celoživotního jazykového rozvoje. Spisovatel, autor díla, se totiž stále jazykově vyvíjí, zatímco někteří předkladatelé často zůstávají celý život věrní takovému způsobu psaní a jazykovým prostředkům, které byly

⁶¹ Tamtéž, s. 72

⁶² Tamtéž, s. 74

⁶³ Tamtéž, s. 74

⁶⁴ K takovým šablonám patří např. archaizované výrazy matka má či město veliké.

obvyklé a populární v době jejich studií. Vzhledem k tomu, že pracují se stále stejným, neměnným jazykem, je zřejmé, že se překlad stává neaktuální daleko rychleji než originál.

V procesu přestylování předlohy může překladatel pro vyjádření obsahu vybírat z různých jazykových prostředků. Jeho tvůrčí přístup má šanci nejvíce se projevit v těch situacích, kde je největší možnost volby. Někdy je výraz překladu stanoven jednoznačně, a naopak v jiných situacích, především u složitějších konstrukcí, má překladatel na výběr z více možností.⁶⁵

Jak už bylo řečeno, v procesu překladu je důležitá rovněž tvůrčí práce překladatele. Tvořivost začíná hrát roli v ten moment, „kdy má překladatel k dispozici více stylistických možností a musí mezi nimi volit podle potřeb a kontextu.“⁶⁶ Aby překladatel vybral co nejvhodnější výraz, má disponovat dostatečnou mírou jazykové představivosti a citem pro jazyk.

Důležitá je rovněž schopnost překladatelovy volby – tzv. schopnost selekce. Nerozhodní překladatelé, ačkoliv mohou být talentovaní, mohou mít cit pro jazyk a jazykové nadání, to mají v této fázi většinou složité a snadno se mohou ocitnout v patové situaci. Z vlastní zkušenosti vím, že někdy je výběr z více možností spíše na škodu než k užitku.

Je jasné, že čím pečlivěji se překladatel seznámí s předlohou a jejím záměrem, tím snáz a vhodněji vybírá konkrétní překladatelská řešení. Totéž platí i pro jazykové a tvůrčí vlohy – čím dokonalejší je překladatelova jazyková vytříbenost, práce s jazykem a tvůrčí nadání, tím více prostředky disponuje k vyjádření obsahu těmi nejvhodnějšími výrazy.⁶⁷

2.2 MAKRO-PŘÍSTUP

Podle jiného přístupu k teorii překladu existuje ještě jedna fáze, předcházející první fázi překladatelského procesu v podání Jiřího Levého, tzv. makro-přístup. Důležitost makro-přístupu objasňuje Dagmar Knittlová. Jde o počáteční fázi překladatelského procesu, kterou vyčleňují novodobé anglosaské publikace teorie překladu.

⁶⁵ Tamtéž, s. 75-80

⁶⁶ Tamtéž, s. 80

⁶⁷ Tamtéž, s. 80-81

Makro-přístupem se myslí orientace překladatele na „kulturní zázemí, historické a lokální zasazení, literární narážky, reálie, vztah autora k tématu a publiku, typ a funkce textu“⁶⁸ v samotném začátku procesu překladu. Jde o řadu oblastí, které by měl překladatel prostudovat ještě před tím, než pokročí do fáze detailního rozhodování, v níž se bude zabírat lexikální a gramatickou strukturou textu a vytvářet výslednou podobu překladu.⁶⁹ Hlavní přínos makro-přístupu spatřuji v seznámení se s kulturním a historickým kontextem díla, národními specifiky a s autorem originálu – s jeho životními osudy, tvorbou, a především stylem psaní.

⁶⁸ KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRÝGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, s. 27

⁶⁹ Tamtéž.

3 AUTOR POVÍDKY – PAVEL KRUSANOV

Jak bylo blíže popsáno na konci předcházející kapitoly, před zahájením samotného procesu překladu má překladatel přikročit k tzv. makro-přístupu. V mém případě to znamenalo prostudovat osobnost Pavla Krusanova. Svou pozornost jsem zaměřila nejen na jeho životní osudy a dosavadní tvorbu, ale především jsem se snažila udělat si obrázek o jeho osobitěm způsobu psaní. Jako podklad pro nastudování těchto skutečností mi kromě četby jeho románu *Укус ангела* posloužily rovněž videozáznamy rozhovorů s autorem publikované na internetu.

Pavel Vasiljevič Krusanov je současný ruský prozaik, redaktor a nakladatel.⁷⁰ Narodil se 14. srpna 1961 v Leningradu do úřednické rodiny. Jeho bratr je ruský literární vědec a historik umění Andrej Krusanov. Pavel Krusanov prožil část svého dětství v Egyptě, kde jeho otec pracoval na výstavbě Asuánské přehrady.⁷¹ V rozhovoru v rádiu *Фонтанка ФМ* zmiňuje právě tu část dětství, kterou strávil v Egyptě. Vzpomíná, že v 70. letech bylo mnoho států Afriky socialisticky orientovaných a Sovětský svaz jim pomáhal. Tak tomu bylo např. také v Egyptě. Pracovníci ze Sovětského svazu tam stavěli Asuánskou přehradu. Vzhledem k tomu, že Krusanovův otec byl konstruktérem vodních turbín a měl na starosti i stavbu Asuánské přehrady, celá rodina se na rok a půl odstěhovala do Egypta. Pavlovi bylo tehdy kolem devíti let. Sdělil, že na dětství před cestou do Egypta má jen útržkovité vzpomínky, ale na pobyt v Egyptě a život po něm už si vzpomíná velice dobře. Dále si pamatuje, že v Egyptě chodil do školy do vedlejší vesnice, která byla určena speciálně pro děti ruských dělníků stavících přehradu.⁷²

Pavel Krusanov vystudoval obory geografie a biologie na pedagogickém institutu A. I. Gercena. Jako učitel však působil pouze čtyři měsíce.⁷³ Na dotaz ohledně výběru oboru odpovídá, že v sedmnácti letech, kdy dokončil střední školu, nevěděl, čemu

⁷⁰ Павел Крусанов книги и новинки 2019, биография, отзывы и цитаты | Издательство Эксмо. In: *Официальный сайт книжного издательского дома Эксмо* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://eksmo.ru/authors/krusanov-pavel-vasilevich-ITD7977/>

⁷¹ Павел Крусанов – биография, книги, отзывы, цитаты. In: *LiveLib – сайт о книгах, социальная сеть читателей книг* [online]. Copyright © 2006-2019 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/8303-pavel-krusanov>

⁷² Писатель Павел Крусанов на радио Фонтанка ФМ. In: *Youtube* [online]. 20. 8. 2014 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6TbZ3lhEGH0&t=879s>. Kanál uživatele fontanka Live

⁷³ Павел Крусанов – биография, книги, отзывы, цитаты. In: *LiveLib – сайт о книгах, социальная сеть читателей книг* [online]. Copyright © 2006-2019 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/8303-pavel-krusanov>

se chce v budoucnu věnovat. Zmiňuje se, že už na základní škole ho bavila biologie. S tímto oborem také souvisí jeho koníček, který si zachoval až dodnes. Je totiž vášnivým sběratelem brouků.⁷⁴ Krusanov sdělil, že i dnes je velice vděčný univerzitě za to, že mohl získat vzdělání, protože pro spisovatele je velmi přínosné znát biologii a geografii. Díky tomu dokáže věrně popsat přírodu, les nebo např. proces lovu, což se mu podařilo např. ve sbírce povídek *Царь головы*. Jeho další záliba, která je rovněž spjatá s přírodou, je myslivectví.⁷⁵

V první polovině 80. let 20. století se aktivně věnoval hudební undergroundové scéně, byl členem leningradského rock klubu a skupiny *Абзац*.⁷⁶ K otázce na téma hudby dodal, že skoro všem mladým lidem na konci 70. a začátku 80. let naplňovala život právě hudba. Ta prý hrála v tehdejší době úplně jinou roli, než je tomu nyní. Protože hudba podle Krusanova znamenala život a bez ní si mladí nedokázali svůj život vůbec představit. Na dotaz, co bylo pro něj v mládí důležité, odpověděl, že poezie, hudba, láska a další takové věci, které doprovází mládí každého člověka. Rocková hudba tehdy zajímala především elitu, vzdělané lidi, kam úřednická rodina Krusanova bezesporu patřila. Dodává, že tehdejší mládež, která se zabývala rockovou hudbou, patřila ke skupině vzdělaných mladých lidí, kteří vždy četli, zajímala je kultura, literatura a umění.⁷⁷

Momentálně se hudbě již nevěnuje. Ale podotkl, že členství v hudební skupině pro něj bylo velkou školou, co se týče kamarádství, spolupráce, vztahů a naučení se tvůrčí disciplíny. Na dotaz, zda poslouchá hudbu i dnes, odpověděl, že ano, ale jeho spektrum oblíbené muziky se rozšířilo. Dnes neposlouchá jen rock, ale především západní a ruskou klasickou hudbu.⁷⁸

⁷⁴ Jeho neoblíbenější druh brouka je střevlík.

⁷⁵ Писатель Павел Крусанов на радио Фонтанка ФМ. In: *Youtube* [online]. 20. 8. 2014 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6TbZ3lhEGH0&t=879s>. Kanál uživatele fontanka Live

⁷⁶ Павел Крусанов – биография, книги, отзывы, цитаты. In: *LiveLib – сайт о книгах, социальная сеть читателей книг* [online]. Copyright © 2006-2019 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/8303-pavel-krusanov>

⁷⁷ Писатель Павел Крусанов на радио Фонтанка ФМ. In: *Youtube* [online]. 20. 8. 2014 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6TbZ3lhEGH0&t=879s>. Kanál uživatele fontanka Live

⁷⁸ Tamtéž.

Před tím, než začal být literárně činný, příležitostně pracoval na různých pozicích – jako učitel biologie a geografie, osvětlovač v loutkovém divadle, sadař v petrohradském Parku Vítězství, zvukový technik, tiskař ofsetového tisku či hlídač stadionu.⁷⁹

Co se týká práce v loutkovém divadle, prozradil, že si dal nějakou dobu pauzu od učení, protože se chtěl něčemu pořádně věnovat, a tak se začal zajímat o práci u divadla. V loutkovém divadle, kam Krusanov přišel spolu se svým kamarádem, rockovým zpěvákem Igorem Gudkovem, pracoval jako zvukař Mike Naumenko, představitel ruské rockové scény, známý rockový zpěvák a skladatel. Igor Gudkov pracoval v divadle jako zvukař, zatímco Pavel Krusanov zastával funkci osvětlovače. Dodal, že ho práce v divadle bavila, protože byla velice tvůrčí a navíc mohl shlédnout různá divadelní představení. Jeho úkolem bylo měnit světelné filtry na scéně podle rozpisu daného představení.⁸⁰

3.1 LITERÁRNÍ ČINNOST

Co se týká Krusanovovy literární tvorby, první projevy můžeme zaznamenat už v první polovině 80. let, kdy přispíval do literárního časopisu *Гастрономическая суббота*, vycházejícího v samizdatu. Od roku 1989 se pak věnuje literární činnosti aktivně. Působil jako redaktor v různých petrohradských nakladatelstvích. Patří k nim např. *Васильевский остров*, *Тритон*, *Северо-Запад*, *Азбука* či *Лимбус Пресс*. Od roku 1989 se Krusanovova díla začala publikovat v řadě časopisů (např. *Родник*, *Звезда*, *Русский разъезд*, *Московский вестник*, *Черновик*, *Сумерки*, *Соло*, *Октябрь*, *Комментарии*).⁸¹

V roce 1990 byl opublikován jeho první román *Где венку не лечь*, který vypráví příběh dvou bratrů, které potkal tragický osud.⁸² O dva roky později vyšla sbírka *Одна танцюю*, která zahrnuje jak jeho první román, tak další povídky a v roce 1995 vyšla sbírka povídek *Знаки отличия*. V řadě svých děl se Krusanov snaží experimentovat s literárními

⁷⁹ Павел Крусанов – биография, книги, отзывы, цитаты. In: *LiveLib – сайт о книгах, социальная сеть читателей книг* [online]. Copyright © 2006-2019 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/8303-pavel-krusanov>

⁸⁰ Писатель Павел Крусанов на радио Фонтанка ФМ. In: *Youtube* [online]. 20. 8. 2014 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6TbZ3lhEGH0&t=879s>. Kanál uživatele fontanka Live

⁸¹ Павел Крусанов – биография, книги, отзывы, цитаты. In: *LiveLib – сайт о книгах, социальная сеть читателей книг* [online]. Copyright © 2006-2019 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/8303-pavel-krusanov>

⁸² Павел Крусанов книги и новинки 2019, биография, отзывы и цитаты | Издательство Эксмо. In: *Официальный сайт книжного издательского дома Эксмо* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://eksmo.ru/authors/krusanov-pavel-vasilevich-ITD7977/>

směry a styly. To dokládá např. publikování románu *Рунопевец* v roce 1997. Jedná se o adaptaci na karelsko-finský národní epos *Kalevala*. V roce 1999 byla uveřejněna další sbírka povídek *Отковать траву*.⁸³

Od roku 1992 je Krusanov členem Svazu petrohradských spisovatelů. Sbíрка povídek *Знаки отличия* byla v roce 1996 nominována na cenu *Северная Пальмира*. V roce 1999, po zveřejnění časopisecké verze románu *Укус ангела*, se stal laureátem Ceny roku časopisu *Октябрь*.

Po opublikování románu *Укус ангела* se stal známým po celém Rusku. Tím začala nová etapa jeho tvorby. Zveřejnění knihy vzbudilo vlnu reakcí a ohlasů, avšak kritici se nemohli jednoznačně shodnout na žánru románu ani na jeho ideových a uměleckých hodnotách. Někteří jej nazývali intelektuálním fantasy románem, jiní jej označovali za antiutopii či neomytologický román. Nehledě na odlišné názory, a možná také díky nim, se román musel za rok čtyřikrát dotisknout.⁸⁴ Předmluva slovenského překladu románu jej dokonce žánrově zařazuje jako intelektuální akční příběh na aktuální téma.⁸⁵

Následující román *Бом-Бом*, opublikovaný v roce 2002, vzbudil sice obdobný ohlas, ačkoliv reakce literárních kritiků byla o něco odměřenější. Ovšem i přes všechny rozporuplné reakce byl román nominován na cenu *Национальный бестселлер* roku 2003.⁸⁶

Přibližně v tutéž dobu si spisovatele všimlo petrohradské nakladatelství *Амфора*, které k dnešnímu dni vydalo řadu jeho děl. Jedná se např. romány *Укус ангела*, *Ночь внутри*, *Бом-Бом*, či o sbírky povídek *Бессмертник* a *Другой ветер*.⁸⁷

Na konci roku 2004 a na začátku roku 2005 vyšly v petrohradském vydavatelství *Астрель* dvě knihy: *Действующая модель ада. Очерки о терроризме и террористах* – sbírka povídek, které byly napsány jako scénář k bloku dokumentárních filmů týkajících

⁸³ Павел Крусанов – биография, книги, отзывы, цитаты. In: *LiveLib – сайт о книгах, социальная сеть читателей книг* [online]. Copyright © 2006-2019 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/8303-pavel-krusanov>

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ KRUSANOV, Pavel. *Uhrzytnutie anjela*. Bratislava: SLOVART, 2004. ISBN 80-7145-898-8.

⁸⁶ Павел Крусанов – биография, книги, отзывы, цитаты. In: *LiveLib – сайт о книгах, социальная сеть читателей книг* [online]. Copyright © 2006-2019 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/8303-pavel-krusanov>

⁸⁷ Tamtéž.

se tématu terorismu, a reeditovaný epos *Калевала*. V roce 2005 vydalo nakladatelství *Амфора* román *Американская дырка*, který se odehrává v tehdy blízké budoucnosti – v letech 2010-2011.⁸⁸ V následujícím roce byl román nominován na cenu *Национальный бестселлер* roku 2006 a *Русский Букер*. V roce 2007 vydal Krusanov sbírku článků a esejí *Все прочее — литература*.⁸⁹

V roce 2009 byl v tomtéž nakladatelství opublikován román *Мёртвый язык*, který byl v následujícím roce nominován rovnou na tři ocenění: *Итоги года* časopisu *Мир Фантастики* v kategorii nejoriginálnější kniha, *Национальный бестселлер* roku 2010 a *Большая книга 2010*.⁹⁰

V roce 2012 následoval další román *Ворон белый. История живых существ*, jenž byl poprvé zveřejněn v časopise *Октябрь*.⁹¹ Taktéž tento román se dvakrát objevil v nominaci na literární ocenění. Poprvé byl v roce 2012 nominován na cenu *Портал* v kategorii „díla dlouhého rozsahu“ a podruhé o rok později na cenu *Интерпресскон* v obdobné kategorii.⁹²

V roce 2013 se Krusanov podílel jako editor sbírky povídek *Литературная матрица: Советская Атлантида*, která o dva roky později získala třetí místo v literární soutěži *Живая книга*. Na vzniku sbírky se podílela řada současných ruských spisovatelů.⁹³

V tomtéž roce byla zveřejněna sbírka povídek *Русские дети*, u jejíhož zrodu rovněž stáli současní ruští spisovatelé. Právě v této sbírce byla poprvé uvedena Krusanovova povídka *Как исчезают люди*, jejíž komentovaný překlad je předmětem předkládané diplomové práce. Sběrka povídek, do níž byla povídka začleněna podruhé, nese název *Царь головы*, a vyšla v roce 2014 v nakladatelství *АСТ*. Tato sbírka byla

⁸⁸ Тамtéž.

⁸⁹ Премии автора. In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/autor663/awards>

⁹⁰ Тамtéž.

⁹¹ Павел Крусанов – биография, книги, отзывы, цитаты. In: *LiveLib – сайт о книгах, социальная сеть читателей книг* [online]. Copyright © 2006 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/8303-pavel-krusanov>

⁹² Премии автора. In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/autor663/awards>

⁹³ Тамtéž.

nominována na *Национальный бестселлер* roku 2014.⁹⁴ Povídka byla v tomtéž roce uvedena ještě ve sbírce *Детский мир*, která rovněž obsahuje i texty dalších autorů.

V roce 2014 byla opublikována sbírka *О людях и ангелах*, jejíž součástí jsou tři předcházející romány: *Ночь внутри*, *Укус ангела* a *Ворон белый. История живых существ*.⁹⁵ Krusanovova povídka *По телам*, zveřejněná v tomtéž roce, byla o rok později nominovaná na cenu *Интерпресскон*.⁹⁶ V nakladatelství *ACT* vyšel v roce 2016 další román – *Железный пар*, jenž byl v následujícím roce navržen na ceny *Интерпресскон* a *Новые горизонты*.⁹⁷ Krusanovův poslední román, který nese název *Яснослышащий*, vydalo nakladatelství *Флюид* a byl publikován na začátku tohoto roku.⁹⁸

Kromě psaní románů a povídek, které tvoří asi největší část jeho tvorby, se Krusanov věnuje psaní esejí a článků týkajících se umění a recenzování knih.⁹⁹

3.2 KRUSANOVOVA TVORBA OČIMA LITERÁRNÍ KRITIKY

Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, literární kritika se po opublikování románu *Укус ангела* nemohla shodnout na jeho žánrovém vymezení. Můžeme tvrdit, že totéž platí v podstatě pro celou Krusanovovu tvorbu. Literární kritici dodnes nesdílejí jednotný názor na to, k jakému žánrovému zařazení a stylu Krusanovova díla patří. Jedna skupina ho zařazuje k postmodernistickým experimentálním autorům, druhá ho označuje za spisovatele v žánru „alternativního realismu“, a třetí jeho tvorbu řadí k intelektuálním fantasy dílům či neomytologickému žánru.¹⁰⁰ Na některých internetových stránkách týkajících se literatury, je jeho tvorba také označována za „magický realismus.“¹⁰¹ Podle

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Павел Крусанов «Ворон белый. История живых существ». In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/work331965>

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Павел Крусанов «Железный пар». In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/work803021>

⁹⁸ Павел Крусанов «Яснослышащий». In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/work1094167>

⁹⁹ Павел Крусанов. In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/autor663>

¹⁰⁰ Павел Крусанов – биография, бесплатно скачать и читать книги Павла Крусанова на ThankYou.ru. In: *ThankYou.ru – портал музыки и литературы, где можно отблагодарить артистов и писателей за творчество* [online]. Copyright © 2010-2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: http://thankyou.ru/lib/postmodernism/pavel_krusanov

¹⁰¹ Павел Крусанов. In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 © [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/autor663>

jiného zdroje byl pro Krusanovovu tvorbu dokonce zaveden neologismus tzv. „imperiální román.“¹⁰² Sám Krusanov je toho názoru, že dobrý text má směřovat k maximální svobodě, a to včetně osvobození se od žánrů a směrů.¹⁰³

Krusanovova tvorba je literárními kritiky spojována s tvorbou spisovatele Milorada Paviće (1929-2009), který patřil k nejvýznamnějším autorům srbské literatury 2. pol. 20. století.¹⁰⁴ Podle kritiků Krusanovova díla spojují „vyšperkovanou stylistiku Paviće se surovou ruskou realitou“ (vlastní překlad).¹⁰⁵ Podle mého názoru se jejich tvorba podobá i co do žánrového „neukotvení“. Svědčí o tom fakt, že i Pavić „s oblibou experimentoval s formou a neustával v hledání dosud neobjevených možností literatury.“¹⁰⁶ Nejvýznamnějším společným jevem v tvorbě Krusanova a Paviće je podle mého názoru mísení mystických rysů s realitou.¹⁰⁷

3.3 PAVEL KRUSANOV O SVÉ LITERÁRNÍ TVORBĚ

Pavel Krusanov začínal svou literární tvorbu psaním povídek. To je podle něj ta správná cesta pro každého začínajícího spisovatele prozaika. Je totiž velice důležité, aby si spisovatel vytvořil svůj typický, snadno rozpoznatelný styl, aby čtenář poznal autora knihy už po přečtení prvního odstavce. Aby se člověk vypracoval ke svému originálnímu stylu, je nutné psát a psát. Vypilování osobitého psaného projevu může totiž trvat i několik let. Podle Krusanova si člověk nejlépe najde svůj styl právě psaním textů kratšího rozsahu, jako je třeba povídka. Je to z toho důvodu, že v psaní povídek se velice dobře dají

Павел Крусанов «Укус ангела» (2000) | критика. *trounin.ru* | In: *Блог литературного обозревателя, критика, писателя* [online]. Copyright © 2012 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <http://trounin.ru/krusanov00/>

¹⁰² Павел Крусанов – биография, бесплатно скачать и читать книги Павла Крусанова на ThankYou.ru. In: *ThankYou.ru – портал музыки и литературы, где можно отблагодарить артистов и писателей за творчество* [online]. Copyright © 2010-2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: http://thankyou.ru/lib/postmodernism/pavel_krusanov

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ SMEJKALOVÁ, Věra. Zemřel autor první knihy 21. století Milorad Pavić | *Časopis HOST*. In: *Časopis HOST* [online]. Copyright © 2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://casopis.hostbrno.cz/archiv/2010/1-2010/zemrel-autor-prvni-knihy-21-stoleti-milorad-pavic>

¹⁰⁵ Павел Крусанов – биография, бесплатно скачать и читать книги Павла Крусанова на ThankYou.ru. In: *ThankYou.ru – портал музыки и литературы, где можно отблагодарить артистов и писателей за творчество* [online]. Copyright © 2010-2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: http://thankyou.ru/lib/postmodernism/pavel_krusanov

¹⁰⁶ SMEJKALOVÁ, Věra. Zemřel autor první knihy 21. století Milorad Pavić | *Časopis HOST*. In: *Časopis HOST* [online]. Copyright © 2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://casopis.hostbrno.cz/archiv/2010/1-2010/zemrel-autor-prvni-knihy-21-stoleti-milorad-pavic>

¹⁰⁷ Tamtéž.

doladovat detaily, scény, syžet i dialogy, které se rychleji střídají. Krusanov dodává, že všichni autoři, se kterými se zná, začínali svou literární tvorbu právě psaním povídek.

Krusanov se dále vyjádřil k plánování struktury svých děl. Sdělil, že každý spisovatel má jiný postup. Někteří mají celý příběh naplánován dopředu, ještě, než začnou se samotným psaním, jiní příběh vymýšlejí a tvoří až v průběhu tvorby. Krusanov patří do pomyslné druhé skupiny spisovatelů. Přesně ví, jaký bude začátek příběhu, cítí jeho atmosféru, a také má vždy naplánováno zakončení příběhu, jeho finále. Ale střední část příběhu a zápletku, tedy, jak hrdiny dovede z počátečního bodu do bodu koncového, aby se po cestě jejich životy zamotaly, vymýšlí až v průběhu psaní. Dodává, že závěr příběhu, jakési východisko ze situace, má vždy předem nastíněno.

Krusanov podotýká, že ve svých dílech detailně nepopisuje vzhled postav. Dodává, že v 18. a 19. století, kdy byla literatura v podstatě jediným informačním prostředkem, byla potřeba popsat portrét hrdiny daleko větší než v dnešní době, kdy nám jsou dostupné i jiné druhy umění, které se zaměřují právě na vizuální složku díla. Literatura se dnes podle Krusanova má snažit předat situace běžného života, a podrobný popis hrdiny nemusí být v literatuře nutně přítomen. Místo dekorativnosti ve svých dílech uplatňuje spíše minimalismus. Tento svůj postoj vysvětluje na příkladu divadelního textu, v němž jsou na začátku uvedena jména postav, věk a základní informace o nich. Nejdůležitější roli v textu ovšem hrají dialogy, na jejichž základě poznáváme hrdiny blíže. Můžeme se tak dovědět např. o vlastnostech, charakteru a temperamentu postav, jejich minulosti, či jaké mají mezi sebou vztahy. Tento ve své podstatě divadelní princip minimálního popisu postav, postavený pouze na základě dialogů mezi hrdiny, uplatňuje ve svých dílech také Pavel Krusanov.¹⁰⁸

S Krusanovovým názorem na odpoutání se od typických žánrů a směrů v literatuře souvisí i osvobození se od požadavků publika.¹⁰⁹ Dodává, že má okruh blízkých přátel, který je částečně tvořen spisovateli, a právě ti čtou jako první jeho rukopisy. Okruh přátel označuje jako „prvního i posledního čtenáře“. Aby byl se svým dílem spokojený, v podstatě mu stačí, když si jeho text přečtou a ocení jeho přátelé. Dále

¹⁰⁸ Писатель Павел Крусанов на радио Фонтанка ФМ. In: *Youtube* [online]. 20. 8. 2014 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6TbZ3lhEGH0&t=879s>. Kanál uživatele fontanka Live

¹⁰⁹ Павел Крусанов – биография, бесплатно скачать и читать книги Павла Крусанова на ThankYou.ru. In: *ThankYou.ru – портал музыки и литературы, где можно отблагодарить артистов и писателей за творчество* [online]. Copyright © 2010-2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: http://thankyou.ru/lib/postmodernism/pavel_krusanov

sdělil, že ve svých dílech neuplatňuje žádný typ hrdiny, který by přecházel z jednoho díla do druhého. Naopak se s každým novým dílem snaží vytvořit jiného hrdinu, nového a originálního.

Krusanov se vyjádřil, že velkou roli v jeho tvorbě hraje právě jeho rodné město Petrohrad, které ho v psaní velmi inspiruje. Dodal, že vždy píše v Petrohradě nebo jeho okolí a v jiném městě ani nikdy tvořit nezkoušel.¹¹⁰

3.4 PAVEL KRUSANOV O PRÁCI SPISOVATELE

V jednom z videozáznamů Pavel Krusanov mluví o tom, co je zapotřebí k tomu, aby se člověk stal spisovatelem. Podle Krusanova je to jednoduché, stačí napsat knihu. Nic jiného k tomu není potřeba. Důležité je především to, aby kniha zaujala potenciálního čtenáře už na první pohled a aby byla dobře a zajímavě napsaná. Krusanov dodává, že není třeba mít žádné speciální vzdělání na to, aby člověk mohl být spisovatelem. Nezáleží na vzdělání, ale na osobnostních dovednostech, schopnosti pochopit svět a přenést tuto skutečnost na papír.

K psaní by měl člověk přistupovat jako k řemeslu. Krusanov podotýká, že nevnímá žádný rozdíl mezi prací spisovatele a jinou profesí. Nejdůležitější je, aby člověka jeho práce bavila. Pokud je člověk do své práce zapálený a dělá ji s nadšením, je to to nejlepší, co může dělat. Je jedno, jestli je člověk zapálený do psaní nebo sběratelství, ale je podstatné, aby svou práci vykonával s radostí.

Vzhledem k tomu, že psaní je činnost, u které není daná pevná pracovní doba, velice záleží na tom, jak si spisovatel zorganizuje svůj vlastní čas. Pokud se člověk rozhodne, že chce napsat smysluplný text, který si zaslouží pozornost a dokáže zaujmout někoho dalšího kromě samotného pisatele, musí se do psaní naplno ponořit a jít si za svým cílem.

Na otázku, zda si člověk může vydělat jen psaním, Krusanov odpovídá, že psaní vnímá spíše jako náplň volného času. Podotýká, že bychom na prstech jedné ruky mohli spočítat spisovatele, kteří se žijí pouze psaním. Vzhledem k tomu, že honoráře za

¹¹⁰ Писатель Павел Крусанов на радио Фонтанка ФМ. In: *Youtube* [online]. 20. 8. 2014 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6TbZ3lhEGH0&t=879s>. Kanál uživatele fontanka Live

publikovaná díla nejsou tak velké, je třeba vydělat si na živobytí ještě jiným způsobem. Člověk se nemůže spoléhat jen na spisovatelskou činnost.

Dále se Krusanov vyjadřuje ke vzdělání. Domnívá se, že vzdělání není v žádném případě na škodu, ale studovat výhradně proto, aby se člověk stal spisovatelem, je nesmysl, protože vzdělání nemůže v žádném případě napomoci tomu, aby se člověk jako spisovatel v praxi prosadil. Dodává, že každý autor si podle svých osobních požadavků vybírá takovou formu psaní, která mu je blízká.

Krusanov doplňuje, že pracuje jako redaktor v nakladatelství, a hlavně tím si vydělává na živobytí. Dále objasňuje, že mu občas zaměstnání redaktora hodně narušuje jeho spisovatelskou činnost. Když člověk píše, musí tvořit s čistou hlavou a všechny myšlenky zaměřit na řešení úkolu, který si předsevzal – vytvořit dané dílo. Podle Krusanova je práce v nakladatelství jedním z těch zaměstnání, které člověka neopustí ani v ten moment, když už je pracovní den u konce. A tak často i po práci přemýšlí o tom, co by se dalo vylepšit na redakčních textech, místo toho, aby se zaobíral svou vlastní tvorbou.

Takže v tomto smyslu můžeme říct, že redaktorská práce je činností, která narušuje svobodnou tvorbu spisovatele. Ale Krusanov podotýká, že na druhou stranu je to profese, která je velmi úzce spjata s psaním – tvůrčí oblastí, kterou si vybral, protože psát knihu a vydávat knihu jsou dvě velice blízké činnosti.¹¹¹

3.5 POETIKA KRUSANOVÝCH DĚL

V této podkapitole bych ráda předložila své poznatky týkající se autorského stylu Pavla Krusanova, a to na základě děl, které jsem si měla možnost přečíst. Kromě předkládané povídky *Как исчезают люди* jde o Krusanovův román *Укус ангела*, opublikovaný v roce 2000. Vzhledem k tomu, že prozatím žádné jeho dílo nebylo přeloženo do češtiny, sáhla jsem po slovenském překladu tohoto románu z roku 2004.

Je zřejmé, že nemůžeme srovnávat dva texty, které jsou naprosto odlišného rázu – povídku ze života z ruského prostředí s románem, textem daleko většího rozsahu, který navíc popisuje nejen ruské prostředí, nýbrž i prostředí pro nás exotické – oblast Číny. Existují však společné prvky mezi díly, a to jak v tématické části, tak i po jazykové stránce.

¹¹¹ Павел Крусанов о писательском ремесле. In: *Youtube* [online]. 29. 4. 2011 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=nqxGm8N3E-Q&t=69s>. Kanál uživatele MoiPortal

Obě díla spojují fantasy motivy. Povídka je zasazena do reálného života, a popisuje běžné situace obohacené navíc o prvky nadpřirozena. Román se podle mého názoru přibližuje k fantasy žánru možná ještě více než povídka, poněvadž v něm Krusanov zformoval úplně novou realitu světa. Popisuje určitou alternativní historii, v níž se některé historické události v jeho podání vyvíjejí jinak, než tomu bylo ve skutečnosti. O románu můžeme dále tvrdit, že je zaměřen filozoficky a duchovně. Slovenský překlad jej zase popisuje jako „intelektuální akční příběh na aktuální témata“.¹¹²

Ačkoli nelze tato dvě díla srovnávat, můžeme na jejich základě popsat základní zřetelné rysy tvůrčího stylu Pavla Krusanova, a to především pokud jde o větnou strukturu a lexikální stránku textu. V první řadě se jeho dílo vyznačuje osobitou stavbou vět. Typickým prostředkem, který Krusanov ve svých dílech používá, jsou rozvinutá souvětí, mnohdy několik řádků dlouhá. Této skutečnosti jsem si všimla jak u románu, tak u překládané povídky. Navíc ve svých textech s oblibou používá velké množství přechodníků. Kromě toho, že jsou oba texty obtížné po syntaktické stránce, můžeme rovněž mluvit o bohaté slovní zásobě. V povídce se to projevuje např. množstvím hovorových výrazů a frazeologismů, v románu především četností pojmů pocházejících z čínské kultury. Skutečnost náročné lexiky v románu můžeme doložit i tím, že na jeho konci nalezneme oddíl s vysvětlivkami těchto reálií.¹¹³ Lze tvrdit, že Krusanovova tvorba je náročná i co do obsahu textu. Vzhledem k tomu, že se v románu objevují různá filozofická a existenciální témata, domnívám se, že četba vyžaduje alespoň minimální znalosti z oblasti filozofie.

Poté, co jsem se v alespoň rámcově obeznámila s tvorbou Pavla Krusanova, mám za to, že jeho díla, a především romány, patří k těm náročnějším, a to jak po obsahové, tak po jazykové stránce.

3.6 PŘEDSTAVENÍ POVÍDKY *КАК ИСЧЕЗАЮТ ЛЮДИ*

Povídku *Как исчезают люди*, kterou jsem si vybrala k překladu, napsal Pavel Krusanov v roce 2013. Jak už bylo uvedeno dříve, povídka byla prozatím opublikována

¹¹² KRUSANOV, Pavel. *Uhryznutie anjela*. Bratislava: SLOVART, 2004, s. 255

¹¹³ Tamtéž.

v rámci tří různých sbírek, a to poprvé v roce 2013 ve sbírce *Русские дети*, podruhé v roce 2014 ve sbírce *Царь головы*, a potřetí v tomtéž roce ve sbírce *Детский мир*.¹¹⁴

Hlavními hrdiny povídky jsou tři dospívající chlapci – Gera, Ljoňa a Vova, kteří se na konci prázdnin jako obvykle setkávají na opuštěném hřišti, tzv. základně. Chlapci si všimnou vysoké ohrady, která se nalézá blízko hřiště, a začne je zajímat, co se za ní skrývá. Kromě této linie v povídce vystupuje ještě protivný hlídač Ruchlad'jev, který právě stráží vrata tohoto tajemného místa. Obě dvě linie se najednou proplétají, když se chlapci rozhodnou dostat se za plot a vysvobodit domnělé trpaslíky, uvězněné za velkými železnými dveřmi.

Jak bylo uvedeno v první kapitole, tuto povídku můžeme podle Šidákovy klasifikace zařadit k pověrečným povídkám.¹¹⁵ Povídky tohoto typu se kromě popisu situací z běžného života vyznačují přítomností fantastických či nadpřirozených prvků. Jako nadpřirozený prvek v povídce fungují jacísi trpaslíci, Pidilidi, které se chlapci snaží zachránit. Pidilidi ale ve skutečnosti neexistují, což se čtenář dovídá až v samotném závěru povídky. Chlapci si vykonstruovali nejen trpaslíky, ale rovnou celý jejich svět, který obydli. Za další nadpřirozený prvek můžeme považovat i zmizení hlídače Ruchlad'jeva v závěru povídky, poté, co Gera vysloví zaříkávadlo proti nepřítelům a zlým lidem, které ho naučila čarodějná babička, když byl na prázdninách u Ladožského jezera.

Chtěla bych podotknout, že Krusanov v povídce věnuje velkou pozornost popisu prostředí. Detailně popisuje okolí opuštěného hřiště, kde se parta chlapců schází, i prostředí tajemné ohrady, čímž se mu bravurně daří vtáhnout čtenáře do děje.

Ačkoli by se mohlo zdát, že když se jedná o povídku s fantaskními rysy, která popisuje zážitky dětí, bude jednoduchá i z jazykového hlediska, opak je pravdou. Když se blíže podíváme na lexikální a syntaktickou stránku textu, zjistíme, že je to sice povídka o dětech, ale rozhodně nejen pro děti, ale také pro dospělé čtenáře. Především syntaktická stránka povídky je náročná, protože, jak už bylo uvedeno v předchozí podkapitole, Krusanov s oblibou píše v dlouhých souvětích a do textu začleňuje značné množství přechodníků.

¹¹⁴ Павел Крусанов. In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/autor663>

¹¹⁵ ŠIDÁK, Pavel. *Literární žánry*. Praha: Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého), s. r. o., 2013, s. 193

4 PŘEKLAD POVÍDKY

Pavel Krusanov

Jak mizí lidé

...řeky, které nás odnášejí, naše děti snadno přebrodí.

D. Grigorjev

„Stůj!“ Kočka prohnula hřbet a obratně se proplížila pod vraty. Ale Ruchljad'jev se měl na pozoru. „Kam se ženeš, ty zblešená mrcho!“

Kočka se zarazila. Nestihla se vrátit do své přirozené pozice, takže vypadala neobyčejně dlouhá, jako by plula. Ruchljad'jev využil jejích rozpaků, vyskočil ze židle a vyřítil se z vrátnice ven. Kočka strachem vykulila oči a odběhla pryč.

„Ta potvora,“ odplivnul si hlídač, rozhořčený rychlým spádem událostí. „Špinavá bestie.“

Ruchljad'jev, který div nepukl zlostí, se znova schoval v úkrytu...

Jak je známo, ve městě se nacházejí místa, která jako by vůbec neexistovala. Stojí tam opuštěný a zchátralý plot, který vypadá, jako by tam byl odjakživa, a lidé si zvykli, že to, co je za ním, a bůhví, co tam je, – jako by zmizlo z povrchu země. Ukrývá se tam tajemství, bílé místo. Navíc je to takové místo, na které všichni zapomněli, a které jako kdyby všechny přesvědčilo o tom, že po něm, stejně jako po tajemství, není ani památka. Zkrátka jen plot, a ať si za ním klidně těží petrolej nebo ať tam chovají mývaly; nebo ať si tam bednářské družstvo nebo firma pletou košťata – všechno je to úplně fuk. Kolem je město, ale na tomto místě je prázdnota, která je natolik všední, že dokonce ani přemýšlet o ní nemá smysl: zvyk pohřbil zvědavost. Zkrátka se tam nechodí, a proto si toto místo žije svým vlastním životem. Když se člověk zamyslí a začne se pozorně dívat, zjistí, že takových bílých míst je plno – jako sádla v rozkrojené vepřové klobáse.

Za tímto plotem s upravenými vraty z tmavě modrého železného plechu se právě ukrývala jedna z těch prázdnot, která jako by byla všem na očích a zároveň byla neviditelná. Plot byl přistaven k zadní straně dlouhé cihlové budovy se dvěma patry v dobrém stavu a jedním napůl zbořeným. V této rozlehlé budově se nacházely „Zdravotnické potřeby“, dílna na opravu naslouchátek a ambiciózní podnik: „Restaurace

a muzeum La Gvardiya“. Kdysi se nedaleko odsud opravdu usadil Semjonovský pluk osobní gardy Jeho Veličenstva, díky čemuž se tato čtvrť až do současnosti nazývá Semency. Průčelí budovy vedlo na Ruzovskou ulici a její zadní strana si žila tajným životem za plotem, a s benzínkou s myčkou přitisknutou k plotu a s pneuservisem vedla ke Vveděnskému kanálu. Za pneuservisem se rozkládalo hřiště s rampou, kde se žáci autoškoly učili nejrůznější kaskadérské kousky. A k nábřeží Obvodného kanálu už to bylo co by kamenem dohodil. Vedle hřiště stála cihlová transformační stanice obklopená křovinami pelyňku, vlašovičnicku a kopřiv. Tady na hřišti se po večerech scházela mládež, která sedávala na starých gumových pneumatikách, jimiž instruktoři autoškoly vytyčili prostor hřiště a označili překážky. Mladí tu měli takový pouliční klub, kde probírali novinky, klábosili, odvážně pokuřovali cigarety a drze popíjeli pivo z jedné společné lahve, a to bez jakéhokoliv potěšení. Aby se zařadili do světa dospělých, bylo třeba podstoupit mnoho nepříjemných zkoušek.

Jako první se na základně, jak mladí mezi sebou říkali hřišti, objevil Gera. Na svých dvanáct let byl malého vzrůstu. Při nástupu na hodinách tělocviku stál v řadě mezi kluky jako předposlední, avšak doufal, že během léta dost vyrostl, a že se možná posune, třeba jen o krůček blíž k nejvyšším klukům z ročníku. Zato byl ale prostorově výraznější – o takových se říká: je snazší je překročit než obejít. Přesto, že byl při těle, tak nebyl sádelnatý, ale mrštný a dokonce pevný. Díky jeho výrazné postavě mu na gymnáziu i v partě na dvoře říkali Glóbus. Gera si z toho nic nedělal, mohlo to být horší, třeba Tlust'och, Špekoun nebo Buřtík; ale ne – na obou místech ho uznávali za jeho samostatnost a skrytou sílu v jeho obtloustlém těle. A proto si jeho vrstevníci nepotřebovali zvyšovat sebevědomí na jeho účet.

Bez ohledu na to, že se srpen chýlil ke konci, nad Obvodným kanálem se vznášelo ještě docela ostré slunce. U transformační stanice se v jeho paprscích odrážely prachem pokryté kopřivy. Na hřišti bylo mrtvo. Část členů klubu byla na prázdninách, ale někteří se už vrátili do města, protože rodiče pospíchali gymnazisty vybavit na cestu novým školním rokem.

Gera, který se teprve včera vrátil z dovolené na chatě u Ladožského jezera, se před časem po telefonu domluvil s Ljoňou, jemuž kluci přezdívali Zdrhal, že se sejdou na základně. A ejhle – Gera dorazil, ale Ljoňa nikde. Nikde ani noha. Gera se posadil na hromadu pneumatik a začal si prohlížet železniční násep, jenž se táhl od Carskoselského

nádraží, a nad Obvodným kanálem přecházel v most s nýtovanými železnými nosníky. Nosníky podpíraly prohnuté kovové konstrukce, které byly taktéž protkané spoustou velkých nýtů. Na mostě stála krásná červenobílá motorová lokomotiva vydávající hluboký tón hučícího motoru, která patrně čekala na někoho z vedoucí posádky. Gera hledal, jestli se tu během léta něco nezměnilo, ale vše zůstalo při starém – jak násep, tak most. Síť plotu, oddělující vrchní okraj náspu od železničních kolejí vlídně odhalovala povědomé díry. Navzdory zákazům se Gera s kluky několikrát vydal na průzkum zapovězených míst, hustě zarostlých travinami a plných záhadného haraburdí, napůl zarostlého do země. Zde byla na místě opatrnost. Obyčejně se tu scházeli starší kluci a ze setkání s nimi hrozily nepříjemnosti. Díry v síti nepřetržitě láтали pracovníci železničního provozu ostnatým drátem (typicky nevydržely dlouho). Ale světe div se, za léto tu nepřišla ani jedna nová záplata.

Mohutná lokomotiva stále supěla na mostě, ale strojvedoucí pořád nikde. Gera, znuděný všedností známé krajiny, si začal prohlížet auta zaparkovaná podél obou stran náspu. Potom se nepatrně zamyslel a vzpomněl si, jak se včera večer, sotva si vybalil věci z dovolené u Ladožského jezera, vydal s rodiči na narozeninovou oslavu ke strýci Serjožovi, otcovu příteli a bývalému geologovi. Bydlel ve čtvrti Staraja Děrevňa, a byl přesně jako lesní mužík, vždy nabízel hostům něco z hub. A jak tvrdili dospělí, nejen houby, ale taky vybraná jídla. Otec se rozhodl, že nebude řídit, a tak jeli metrem. Když plechový hlas v metru oznámil: „Čkalovskaja. Příští zastávka...“, dvě půvabné dívky (Gera si myslel, že se vyzná v ženské kráse, ačkoliv samozřejmě neměl jasno v tom, jak tyto bytosti fungují), které už byly dospělé – nejspíše měly střední za sebou a chodily na vysokou; se na sebe podívaly a jedna z nich řekla: „Zajímavý název. Nevíš, kdo to byl ten Čkalovskij?“ Gera ztuhl. Nepředpokládal, že by dospělí mohli být tak hloupí. Zatahal otec za rukáv košile, ten na něj shora pohlédl a pousmál se – taky to slyšel. Vzpomínka Geru naplnila lehkostí a pocítil se důležitě. Dokonce ani nezaregistroval krásnou lokomotivu uhánějící přes most.

Najednou se zpoza rohu cihlového domu, stojícího čelem k Obvodnému kanálu, objevil Ljoňa, ale zamyšlený Gera si ho všiml, až když byl pár kroků od něj.

„Nazdar, Glóbus,“ podal Ljoňa Gerovi dospělácky ruku.

Byli vrstevníci a chodili do stejné třídy, přestože bydleli každý jinde. Dokonce měli i stejné maskáčové kraťasy s prostornými našitými kapsami pod klopami na

nohavicích a taky na zadku. Do těchto kapes se vešla hromada nejrůznějších věcí. To bylo opravdu pohodlné. Krat'asy Gerovi koupila maminka v obchodě na ulici Zagorodnyj prospekt. Ljoňovi se tak moc líbily, že přemluvil rodiče, aby mu koupili úplně stejné.

Ljoňa se během léta změnil. Zvýraznily se mu rysy v obličeji, vytáhl se a byl opálený do exotického bronzového tónu.

„No, to se podívejme,“ řekl Gera a stiskl Ljoňovu napřaženou ruku tak silně, že ten sevření rychle povolil. „Namazali tě krémem na boty, nebo co?“

Ljoňa se pousmál. Věděl, že se Gera jen předvádí a jeho ostrá slova ho neměla urazit.

„Byl jsem s našima ve Vietnamu,“ oznámil důležitě. „Viš, jaký tam je vedro? Ani se nenaděješ a je z tebe škvarek.“

„A kde vůbec ten Vietnam je?“ Gera se učil dobře, ale nešprtal se nic navíc a politickou geografii ještě nebrali.

„Taky by mě to zajímalo, Glóbus... Potom ti to ukážu na mapě,“ přislíbil Ljoňa. „Je to taková nudle podél oceánu... Podívej.“ Vytáhl z kapsy narůžovělou kamennou figurku, která byla asi dvakrát větší než šachová. Byla to soška pupkatého holohlavého človíčka s naducanými tvářemi a s pytlem v ruce. V kulatém obličeji mu zářily lišácky přimhouřené oči a jeho plné rty se usmívaly. „Je ti podobný. Říká se mu Smějící se Buddha.“ Ljoňa sjel pohledem z Gery na sošku Buddha, jako by je spolu srovnával. „Na – to je pro tebe.“

Gera si ji vzal. Byla těžká a příjemně ležela hladkou stranou na jeho dlani.

„Mramor,“ řekl znalecky Ljoňa. „Tam ve Vietnamu je takový místo – Mramorový hory. Ze země tam trčí kilometr vysoký kolosy celý z čistého mramoru. No, přesně jako skály. A kolem jsou všechny ty skvělé dílny a obchůdky. Vietnamci z těch hor odlamují kousky mramoru a vysekávají z nich různé věcičky. Ať chceš slona v životní velikosti nebo úplně malinkatý hrací figurky – máš to mít.“

„Mramorový hory? Děláš si srandu,“ ze slušnosti se podivil Gera.

„Na mou duši!“ poznamenal podrážděně Ljoňa, kterého naštvála Gerova ničím neodůvodněná nedůvěra. „A Vietnamci si tam jezdí na skútrech – vrmm, vrmm... A mají obvázaný obličej, aby je nespálilo slunce. A v oceánu se nekoupou, jen loví kalamáry

a krevety na takovejch kulatejch loďkách, přesně jako na lavorech. A to jejich ovoce... Takový u nás ani zdaleka nemáme. Třeba liči, to je ... no něco jako hroznový víno ve skořápce. Nebo například dračí ovoce – to je taková růžová hlávka s vejcem uvnitř, ale to vejce je bílé s makovýma tečkama.“ Ljoňa ve vzduchu vykreslil dlaněmi obrys míče, aby naznačil velikost vejce. „Ale chuťově není nic moc. Broskev je lepší.“

Gera nevědomky pocítil lítost – Ljoňa během léta zažil a viděl něco, co podle Gery významně překonávalo jeho vlastní zážitky. Ale nedalo se s tím nic dělat. Možná jen zesměšnit jeho vyprávění, ale to by Gera nedokázal. Chtěl Ljoňovi na setkání popovídat o koni Orlíkovi, který žije v osadě u Ladožského jezera u sousedů Kudykinových. Babička Kudykinová byla čarodějnice, to věděli ve vesničce všichni, a naučila ho jedno vtipné zaklínadlo... A najednou byl Orlík zamilovaný do kozy Onajky, všude za ní chodil a nespustil z ní očarované oči. Byl to chytrý kůň. Na svém širokém hřbetu vozil nejenom děti, ale i černého kocoura Barnaula. A kromě toho se přátelil s losem, který žil v nedalekém lese. Stávalo se, že Orlík s kozou Onajkou chodili do lesa za losem na návštěvu, do samého houští, kde uprostřed borovic stály dvě urostlé břízy. Jedna se nazývala „Podepři Nebe“ a druhá „Zadrž mraky“. Barnaul vyskočil na hřbet Orlíkovi, a vzadu za nimi běžel kohout, který kvůli takovému dobrodružství opustil všechny svoje slepice. Nazpátek z lesa Kudykinovi svolávali partu pronikavým zvukem píšťalky. To znamenalo, že nastal čas oběda a dobytek dostal žrát. Gera to chtěl povyprávět Ljoňovi, ale historka o Orlíkovi a Onajce by teď vedle mramorových slonů v životní velikosti a slaného oceánu samozřejmě nebyla tak zajímavá. Ačkoliv i Ladožské jezero místní ve vesničce považovali za moře. Když se vydávali rozhazovat a vytahovat rybářské sítě, říkali tomu „Jdu na moře“.

Gera nic vyprávět nezačal. Byl to mladý hrdý muž a nebyl rád, když se ocitl v situaci, kdy by mohl šlápnout vedle a vypadat trapně.

„Díky.“ Gera schoval smějícího se Buddhu do boční kapsy, která rázem ztěžkla a svésila se. Chtěl Ljoňovi říct ještě něco, co plánoval povědět při setkání, něco, co se netýkalo příběhu Orlíka a Onajky, ale myšlenka byla prchavá. Nechytl ji a vypařila se.

U tmavě modrých vrat, před nimiž se v jenom kuse míhala auta vyjíždějící z benzínky, stál na stráži hlídač. Přesněji řečeno seděl – za vraty byla z pěnobetonu postavena vrátnice s oknem, přes které hlídač vrhal do světa rozzlobené pohledy, a hlídal, aby u vrat nezaparkoval nějaký hlupák, který si přijel umýt auto, a nezatarasil tak vjezd

a výjezd. Tento chlapík s vystouplými lícními kostmi byl ošlehaný životem a měl nepřekonatelnou vášeň: nenáviděl lidi. Nechápal je jako abstraktní omyl přírody, ale nenáviděl je naprosto konkrétně – nesnášel nikoho, kdo byl v jeho přítomnosti. A právě za to, že náhoda svedla jejich životy do nepřípustné blízkosti. Jeho nenávist měla obrovské zásoby – kdyby se v jeho blízkosti objevil sloup, tak by ho taky nenáviděl, ale živý člověk je lepší, protože zavdává více důvodů k nenávisti. Živý člověk se dívá nesprávně, chodí nesprávně, a co řekne, to podělá, a někdo si dokonce stojí za svým, čímž ho ještě více vyprovokuje. Hlídač byl přitom tak slabý, že kdyby se dostal do rvačky, tak by ho přepral i mlad'och. Kdyby záleželo na něm, zřejmě by popravil všechny. A když nemohl projevit nenávist, tak to v něm vřelo takovým způsobem, že by se na něm dalo sušit mokré prádlo, kdyby však skrz póry nechrlil zákeřné jedovaté plyny.

Ten hlídač se jmenoval Ruchljad'jev. Při své ohavné povaze sám potřeboval opovržení a nenávist, tak jako obyčejní lidé potřebují lásku. Být vitální a potřebný a zaujímat důležité místo pod sluncem pro něj znamenalo být stále objektem pohrdání a hněvu ostatních. A toho, po čem toužil, dosáhl jedna dvě. Bylo snadné ho nenávidět, protože tento pocit se rodil pozvolna, sám sebou a beze snahy. Taková míra nafoukanosti prosvítala pod maskou jeho věčné uštěpačnosti. Lidé, kteří Ruchljad'jeva znali, na něj nahlíželi jako na plíseň, a on neprotestoval, jelikož sám sebe za plíseň považoval, ale pouze za tu ušlechtilou, jako na sýru.

Je zařízeno, že se každý člověk neskládá jen z tuctu, ale z celé hromady nijak navzájem nepropojených osobností, ze kterých se pouze dvěma či třem podaří vystoupit na povrch. Viditelná přemíra osobností je stanovena štědrostí přírody, která vybavuje člověka tou dřímající výzbrojí pro každý případ – čert ví v jakých podmínkách bude muset dospět a hájit svá práva na světě. Tak se stává, že se v těle rozroste ta duše, která měla vhodné podmínky pro svůj rozvoj.

„Ta bestie!“ Pod vraty se znovu objevila ta samá kočka, ale tentokrát měl Ruchljad'jev oči otevřené. „Kam si to štráduješ, ty jedna prašivino olezlá!“

Ruchljad'jev vystřelil z pěnobetonové vrátnice jako namydlený blesk. Měl za to, že všechny kočky v okolí dávno zastrašil, a ty se doopravdy neobjevovaly, ale tato – no jen se podívejte... Tentokrát se ocatatá narušitelka vrhla kupředu, přímo dovnitř hlídačova chráněného teritoria.

„Kam se dereš, mrcho!“ Ruchljad'jeva, který se zaradoval předčasně, zarazilo, jak byla ta kočka drzá. „Já tě stáhnú z kůže!“

Rozpřáhl ruce do stran a s nekalými úmysly šel kočce vstříc. Ta začala pobíhat sem a tam, vrhla se do jednoho rohu dvora, kde se válelo několik prázdných kartonových krabic od nadměrných nákladů, ale nenašla bezpečný úkryt, a tak skočila do druhého rohu, a odsud k velkým železným dveřím umístěným ve stěně cihlového domu. Avšak to, co vypadalo jako škvíra mezi volně zakrytými zárubněmi dveří, byl ve skutečnosti jen odsunutý okraj pružné tepelné izolace. Takže se kočka zachránit nedokázala.

Ruchljad'jev roztáhl ruce a začal se k ní přibližovat neodvratně jako osud. Kočka pocítila, že je v pasti, ohnula hřbet a šedá srst na zádech se jí zježila. Nervózně zvedla tlapku, vycenila špičáky a zaprskala.

Kolem základny od Obvodného kanálu po Zagorodnyj prospekt se procházely tři neznámé asi dvanáctileté nebo třináctileté slečinky. Když si všimly Gery a Ljoni, schválně zvýšily hlasy a vesele si spolu začaly špitat. Ale jedna z nich se začala tak moc smát, že to vůbec nemohla zastavit, takže se nakonec zakuckala.

„Seznámíme se s nima.“ Ljoňa vyskočil na nohy. „Vidíš, jak jsou vtipný?“

Gera znejistěl. Ljoňa ho popadl za ruku a táhl za sebou, ale Gera se nedal.

„Co je?“ podivil se Ljoňa. „Dělej, nebo odejdou.“

„Počkej,“ Gera vysvobodil ruku ze sevření. „Co tak najednou... Já nemůžu. Musím se připravit.“

„Na co se chceš připravovat? Vždyť jsou tak... jednoduchý.“

„Ne,“ řekl Gera zarputile. „Když chceš, tak si jdi sám“.

„Ty jsi ale blbec, Glóbus. Jsi úplnej mamlas...“

Ljoňa byl naštvaný. Jít se seznamovat se třemi holkami samotnému se mu nechtělo. Ve dvou je to jednodušší – chováš se jistěji, cítíš podporu kamaráda, navíc si z něj můžeš udělat legraci, aby nestála řeč, ale když je člověk sám, tak se bojí.

„Hej, holky!“ zavolal směrem ke štěbetajícímu hloučku. „Přijďte sem zítra, budu vplítat mašle do copánků!“

Ty se bleskově ozvaly, jako by na výzvu čekaly:

„To víš že jo! Jen co si vyžehlíme mašle!“ A s chichotáním zmizely za pneuservisem.

„Vždyť přijdou,“ řekl přesvědčivě Ljoňa.

Gera Ljoňovi záviděl, jak snadno uměl navazovat vztahy s holkami. Touto schopností ho překvapil už minulý rok, kdy ohromil (ne – přímo oslnil) historkami o hře, kterou sám vymyslel. Ljoňa po dlouhých pozorováních sestavil přehled, který ukazoval, kdy přijíždí na nádraží ty nejpřeplnější příměstské elektrické vlaky. Pokud měl v té době volno, ztratil se v davu u vchodu do metra, našel vhodnou oběť, využil tlačence, a přitiskl se k ní celým tělem. Opatrně popadl svoji kořist, stísněnou ze všech stran, a dokonce nějaké to tělíčko i osahal. Hře se říkalo „přilepovaná“. Na jaře, kdy se nosily obtažené kalhoty a krátké sukně, chodil Ljoňa, který ověřoval svůj rozvrh, několikrát za den na nádraží a systematicky sbíral životní zkušenosti. Zdrhal se rád chlubil svými historkami. Jednou nějaká dvacítka, která v něm vzbuzovala fyzický zájem, začala křičet a Ljoňovi jednu vlepila kabelkou za ucho. To ale jeho touhu vzdělávat se v této oblasti neodradilo. Ljoňa pozval ke hře na „přilepovanou“ taky Geru, který se s ním šel dokonce několikrát podívat, jak se to dělá, ale sdílet kamarádovu zkušenost se přesto neodvážil.

Do svých dvanácti let byl Gera už dvakrát zamilovaný. Ve třetí a v páté třídě. Jasně, věděl, že to byly dětské lásky, ale cit to byl opravdový. Takže pokud náhodou byly Gerovy myšlenky o předmětu vášně v jeho hlavě skutečné, sužovala ho svalová křeč z tragického nesouladu duševní a materiální vidiny. A Ljoňovy zkušenosti s „přilepovanou“ pocházely odtud. Z opravdové touhy – sladké, ale po fyzické stránce ostudné... Společně s tím Gerovi motaly hlavu toužebné myšlenky na prsatou ruštinářku a dlaně mu hořely vzrušením, a to bez jakéhokoliv pocitu hanby. Ostatně zvláštnosti svých psychických reakcí Gera nikterak nezkoumal.

„Čau, borci.“ Na hřišti se objevil Vova. „Nesednem?“

„Sednem.“ Ljoňu v tu ránu pohltil pocit povýšenosti. „Čekáme na tebe“.

Vova, kterému kluci přezdívali Pupek, a nikdo už nevěděl proč, chodil do stejného ročníku jako Gera s Ljoňou a bydlel ve stejném domě jako Gera. Byl přihlouplý, moc dobře se neučil a co se týče kamarádství, byl dotěrný, a proto ho kluci moc neuznávali. Sám vzbouzel u vrstevníků mírný soucit, který ho v hierarchii mezi kluky v partě hned srazil o stupeň níž, než byli ti, na které „se přilepil“. Hrát si s ním byla nuda, měl

neskutečně omezený okruh zájmů a jeho fantazie měla své hranice a nebyla využitelná ve společných hrách. A věnovat mu svou pozornost? No, možná jen, pokud kolem zrovna nebyl nikdo lepší...

Léto Vova strávil u babičky v Taganrogu, kde ho místní mládež naučila hrát si se sirkami. Teď se chystal podělit se o své zkušenosti s kamarády a získat si jejich zasloužené uznání.

Vova vytáhl z kapsy hrst šroubů a matic, které nebyly velké, ale ani malé – přibližně takové se používají na nábytek. Našel je doma v otcově bedně s nářadím a pečlivě zkontroloval, aby byly šrouby i matice stejného rozměru. Před očima kluků zlehka našrouboval matici na šroub tak, aby v matici zůstal důlek, jehož dno tvořil spodek šroubu. Z druhé kapsy vytáhl krabičku se sirkami a začal seškrabávat síru z hlaviček zápalek do vzniklého prostoru v matici. „Operaci“ dokončil tím, že do matice z volné strany zašrouboval druhý šroub, takže síra byla pevně sevřená mezi prvním a druhým šroubem. A pekelný stroj byl na světě.

Zařízení fungovalo následujícím způsobem. Vzal se jeden konec a bylo třeba s ním silně mrsknout o stěnu. Potom se rozezněl hřmot podobný výstřelu. Nejdůležitější bylo, aby rána o stěnu nedopadla plochou stranou šroubu, ale na jeho hlavičku – a bylo jedno, na kterou z nich. Potom šroub reagoval na síru jako rozbuška v nábojnici a vydával očekávaný hřmot. To Vova k nadšení kluků názorně předvedl tím, že hodil přístroj přímo na cihlové zdivo transformační stanice. Bouchlo to slušně.

„Pokud tam dáš tý síry hodně,“ upozornil Vova, který si díky znalostem hrál na důležitého, „můžou šrouby tak vybuchnout, že se budete divit.“

Sirek měl Vova zjevně málo, všeho všudy jednu krabičku, a tak se kluci natěšení na kouř a hřmot současně rozběhli k obchodu na Malodětskoselském prospektu. (Po cestě si Gera v rytmu běhu pro sebe stále opakoval staré rozpočítadlo: „cožpak se dá věřit prázdným slovům baletek?“ Někdy se s jeho pomocí gardoví důstojníci ze všech sil domáhali pořádku v ulicích Semenců: Ruzovskaja, Možajskaja, Verejskaja, Podolskaja, Serpuchovskaja, Bronnickaja. Tuto říkanku Geru naučil jeho otec.)

Poté, co se vrátili, si rozdělili šrouby s maticemi a vybavili se střelivem. Jenom zkušební střelnici si nechtěli udělat z transformační stanice (nevybuchlé šrouby odskakovaly do zanedbané trávy rostoucí kolem okolní budovy, což ztěžovalo jejich

hledání a opětovné použití), ale z opuštěného cihlového plotu, který sloužil jako přirozená hranice dopravního hřiště mezi pneuservisem a zadní částí rozlehlé červené budovy. To bylo mnohem pohodlnější.

Kočku Ruchljad'jev chytil. Byla docela mladá, a hlídač využil její nezkušenosti. A ona ho za to pořádně poškrábala. Ruchljad'jev tady neviděl kočky tak dlouho, že zapomněl, kam zašantročil válenku se seříznutou špičkou, do které obvyčně strčil chycenou kořist, aby ji mohl oholit a nemusel se u toho bát jejích ostrých drápků. Ale teď u sebe neměl žádný nástroj na holení – nůžky zůstaly v jeho jarní bundě. Nepotřeboval je a ony upadly do zapomnění. Nevěděl, co má dál dělat. A teď se ještě k tomu za plotem rozezněla palba, někdo házel petardy. Takový binec. Hlídač se vydal k cihlovému plotu, zpoza něhož se ozýval podezřelý hluk. Při tom držel kočku za tlapku a loktem ji přitlačoval hlavu, takže se nemohla ani hnout.

V tu chvíli se z druhé strany dvora, zpoza vrat, ozval naléhavý zvuk klaksonu auta. Někdo měl naspěch. To znamenalo, že služba volala Ruchljad'jeva zpátky na hlídku. Popadl kočku za ocas, ta zamňoukala, a mrštil s ní přes plot. Potom se vydal k vrátnici.

Ve výřezu, speciálně vyrobeném v tmavě modrém železném plechu, aby bylo možné z okna vidět dopravní prostředky přijíždějící k bráně, rozpoznal za předním sklem dodávky nesympatický, vysmátý obličej řidiče Romy. Hlídač stiskl tlačítko na stěně, čímž uvedl do chodu elektrický mechanismus. Vrata odjela na stranu, čímž uvolnila autu průjezd. Dodávka vjela do dvora, otočila se a couvla zpátky k železným dveřím umístěným v červené stěně budovy.

Roma ztlumil motor a vyběhl z kabiny auta ven.

„Ty jsi šplhal na nějakéj smrk?“ zeptal se Ruchljad'jeva, poté co si všiml krvácejících škrábanců na jeho rukou.

Na území svěřeném hlídačovi se žádný smrk nenacházel, stejně tak jako žádná jiná lesní výsadba. Jinak by Ruchljad'jev kočku nechytil ani za nic.

„To je tak vtípný, až jsem se z toho celej zpotil.“ Hlídač stiskl vedlejší tlačítko, a vrata se s mechanickým vrzáním zavřela. „A proč jsi za mnou přijel v trenkách? To ses tak zřídil, že jsi ráno nenašel kalhoty? To tě ve školce nenaučili? Máš mít, ty prevíte, všhecko v tom nejlepším pořádku: obleček, myšlenky i dušičku.“

Řidič měl na sobě tmavě modré kraťasy a zářivou havajskou košili s krátkým rukávem. Poté, co si zvykl na Ruchljad'jevovu ohavnou povahu, pouštěl jeho jedovatá slova obyčejně jedním uchem tam a druhým ven, ale teď ho hlídač zaskočil, a řidič se zapletl do hádky.

„Říkáš, že se ti smíchem zpotil zátylek?“ Roma kysele protáhl obličej. „No jen počkej. Taky se zasměju a budu se smát jako poslední.“

„No jasně,“ souhlasil hlídač s lehkostí. „Poslední se směje ten, kdo má dlouhý vedení.“

„Otevři dveře, ty hade!“ vzdal se ne příliš pohotový Roma.

„Z tebe to teda táhne...“ Ruchljad'jev několikrát mávl dlaní před nosem. „Všechny mouchy pochcípaly. Jak jsi mohl v takovém stavu sednout za volant? Hned teď jdu zavolat Sergeji Sergejiči. Nemáš... nemáš na té cestě co dělat, lumpe. To zboží už nepovezeš.“ Hlídač zamířil k vrátnici.

Ovšem, že Roma byl v naprostém pořádku, naopak Ruchljad'jev kecal.

„Otevři dveře, ty zmetku.“

„Co blbneš, zcvokls?“ hlídač prohodil málo používané slovo s několika souhláskami za sebou. „Sám si je otevři. No to se podívejme, všechno se mu musí podat, všechno udělat... Nemám ti náhodou ještě podrbat paty prasečí štětinkou?“ a hodil mu do ruky držadlo s klíčkem, jakými průvodčí zamykají záchody ve vlacích.

Roma otevřel karosérii dodávky dokořán, poté došel k těžkým dveřím umístěným v červené stěně a zasadil do klíčové dírky držadlo s klíčem, posunul na stranu rám s gumovým těsněním na okrajích a zmizel v temnotě otevřeného otvoru.

Mezitím Ruchljad'jev vytáhnul schovanou zdechlou krysou, která se v noci na vrátnici chytila do pastí na myši, v řidičově nepřítomnosti se vkradl do kabiny dodávky a strčil její mrtvolku pod sedadlo.

Kočka s hlasitým mňoukáním přeletěla přes plot, akrobaticky se přetočila ve vzduchu a dopadla na všechny čtyři. Přímo nad její hlavou se rozlehl rachot právě vybuchlého šroubu. Kočka byla z tohoto zážitku tak zpitomělá, že se svěšenýma ušima vyrazila do úkrytu pod most, avšak bleskově pochopila, jak nespolehlivá tato

železobetonová konstrukce je – na světě neexistovalo nic nebezpečnějšího. Takže se zase dala na útěk.

„Vidíš to?“ řekl s hvízdnutím Ljoňa. „Lítající kočka“.

„Dobře ses trefil...“ pousmál se Vova. „Přímo nad hlavou – řach!“

Gera se neobtěžoval hloupému Vovovi odpovědět. Přestože nehodil šroub nikterak surově, ale stejně jako ten předchozí, čistě jen z bojovného zápalu, byl to právě jeho šroub, který kočku ještě v letu omráčil. Gera si prohlédl stěnu ohrady, která jim skvěle sloužila jako zkušební střelnice, jako kdyby to viděl poprvé v životě.

„A co je za ní?“ zeptal se nakonec.

Kluci bydleli nedaleko ohrady, ale neměli ani tušení o tom, co se za touto dvoumetrovou překážkou skrývá. Ve srovnání s novým objevem najednou ztratily nasbírané šrouby v kapsách na důležitosti. Dobrodružství spolu s lákavou záhadou na ně čeká za rohem. To je to tajemství. Stačí nakouknout a uvidíš ho.

Ljoňa, který se snažil chovat jako lídr party, přistoupil k plotu, prošel se podél něj tam a zpátky, zaklonil hlavu a povyskočil. Marně. Iniciativu převzal Gera:

Popadl z hromádky vrchní pneumatiku za jednu stranu a prosebně se podíval na kluky. „Dáme to tam.“

Vova přiskočil jako první a chytil pneumatiku za druhý konec.

Zanedlouho u zdi vyrostl černý podstavec z ojetých pneumatik. Ljoňa se už chystal vyšplhat po něm nahoru, ale Gera, jakožto autor tohoto nápadu, ho prudce zatahal za ruku a začal se na vyvýšeninu drápat sám. Podstavec byl dostatečně vysoký, aby na špičkách nakoukl za ohradu.

„Tak co?“ netrpělivě poskakoval na místě Vova. „Co tam je?“

„Nějakej chlápek nakládá auto.“ Gera sklonil hlavu dolů ke klukům a tajemně pošeptal: „Nějaký nízký bedničky... s hoblinama, nebo co.“

„A co kočky?“ ptal se hlasitým šepotem Vova, „lítají tam kočky?“

Gera se znovu vytáhl na špičky.

„Kočky tu nejsou,“ oznámil po chvíli. „A v bednách jsou houby. Nebo sušený kalamáry...“ Zamžoural tam znovu: „Ne, houby. Něco jako lišky. Jen větší a barva – přesně jako čerstvá hoblina. Tududumtum...“ ztichl spiklenecky Gera.

„Co?“ neudržel se Ljoňa. „Co je tam?“

„Za dveřma, odkud ten chlápek nosí bedničky, jsou nějakí trpaslíci. Nejde to pořádně vidět, je tam tma. Něco se tam míhá... něco zakrslýho. Jde to blbě vidět.“

„Ukaž, já se podívám“, chytil Ljoňa Geru za kraťasy. „Mám oči jako ostříž.“

„Tůdle!“ Před Ljoňovými očima prosvištěla Gerova buclatá pěst.

Gera ještě nějakou chvíli na podstavci zůstal stát, aby ukázal svou autoritu, ale nakonec z vyvýšeniny neochotně slezl. Na jeho místo se teď prodral Ljoňa. K tomu, aby dohlédl za ohradu, si ani nepotřeboval stoupnout na špičky.

„Přesně, houby,“ potvrdil za chvíli. „A za dveřma nejsou trpaslíci, ale...“ Ljoňa zaostřil svůj rentgenový zrak. „Nebo to jsou fakt Liliputi... A máme po srandě. Zamknul dveře a jede pryč.“

Uslyšeli, jak za ohradou nastartoval motor dodávky. Ljoňa seskočil z gumového podstavce, a potom se na ni začal rychle škrábat Vova, a pomáhal si při tom rukama.

„Nejsou Pidilidi v nesnázích?“ zajímal se Gera, šokovaný tímto zjištěním, „co myslíš?“

Ljoňa ani chvíli nepřemýšlel.

„Beztak, že jo!“

„Musíme je zachránit,“ nekompromisně rozhodl Gera.

A už přesně věděl, jak problém zvaný Pidilidi vyřešit. Ne nadarmo ve hře Skutečný příběh, kterou vymyslel minulý rok, a která se stala v partě populární, mu prakticky pokaždé náleželo právo vymýšlet příběh jako první. Ostatní rádi dotvářeli už vymyšlené příběhy a zdokonalovali podrobnosti.

Mozek měl Gera naprogramovaný takovým způsobem, že i to nejnepravděpodobnější se v jeho představivosti měnilo na skutečnost, a pouze z několika detailů, které mu jen podaly prstík, poskládal příběh objasňující tajemství. Tak a teď odhalil záhadu jedna dvě.

Kdysi žil malý veselý národ Pidilidi svobodně v jeskynním městě u ponorné řeky. Každý tam měl svou práci. Jedni lovíli spolu s vydrami ryby, druzí pletli koše a lepili cihly z kluzké hlíny, třetí byli jeskynní zemědělci. Ti pěstovali vinné melouny, zemní lilky, sladké hříby na kompot a zakrslé stromy babašky, na jejichž větvích rostly místo plodů sezamové housky. Nitě na látky jim splétali pavouci snovači, na mělčinách se pásala stáda mladých ústřic, a železná ruda ležela přímo pod nohama. Ulice a domy jejich města osvětloval sluneční břečťan. Jeho bílé zvonečky zářily jako lampičky, a když jste utrhlí zvoneček a dali ho do vody, vydržel tři dny. Takže když šli Pidilidi spát, zakrývali živou lampičku prázdným květináčem. Místo vůně vyzařoval břečťan světlo, aby včely pískorypky našly ve tmě jeho květy jednodušeji. Med, který včely sesbíraly, zářil v plástvích, jako by to byl neon, což velice pomáhalo pidilidím včelařům a létajícím medvědům v hledání včelích hnízd. Létajícím medvědům v podzemí narostla blanitá křídla a zmenšili se do velikosti kočky. Vtipní Pidilidi se nechtěli kamarádit s lidmi, protože věděli, že lidé se stydí být hodní. Vždyť hodní lidé jsou mizerní pracovníci a nevychovaní chytráci, což špiní dobrou pověst. A aby je nikdo nepodezřival z potupné slabosti, schválně urážejí malé lidi.

Avšak jednou našla vchod do městečka Pidilidí skupina stavbařů metra, kteří kopali díru k jádru země. Byli to chudí lidé, a proto si vzali rubíny, které jim Pidilidi nabídli, díru zarovnali a vedení oznámili, že narazili na tekoucí písek. Stavbaři se snažili prodat rubíny ilegálním hodinářům, ale to se jim nepodařilo, a tak je zavřeli do vězení. O podzemním městě řekli vyšetřovateli – zkorumpovanému policajtovi. Na oplátku za slíbenou svobodu uvěznění stavbaři vykopali nový vchod do Pidilidí jeskyně ze sklepa, který si nečestný vyšetřovatel pronajímal pro své zločinecké účely. Potom, při rekonstrukci činu v tunelu tajného metra, policista stavbaře při pokusu o útěk zastřelil. Takže tajemství o jeskynním území Pidilidí znal pouze vyšetřovatel.

Poté, co posoudil možnosti své situace, odešel od policie a začal malý národ využívat. Pohrozil jim, že pokud nebudou souhlasit s výpalným: hrnec smaragdů, koš plný rubínů, sud medu a dvacet bedniček sladkých hub, tak do podzemí vypustí plyn nudy. Z těch hub se vyráběl kompot, po němž se slečny staly neodolatelné, muži odvážní a starcům se vrátila jiskra do oka a bystré myšlení. Pidilidi si cenili vtipu a smíchu, a proto se velice vyděsili, když se dozvěděli o plynu nudy. Přestali lelkovat a začali jednat. Otázku: svoboda nebo smrt, si nepoložili, jelikož neměli zkušenosti s otroctvím a neznali jeho těžké břímě. A pokud se měli rozhodovat mezi nudou a povinnostmi zaplatit, tak si

vybrali daň. Ale uchovat si veselou mysl za takovou cenu se jim samozřejmě nepodařilo. Tím spíše, když si policajt začal nárokovat podzemní zvířata do své domácí zoologické zahrady. Požadoval stříbrné vydry, létající medvědy, třpytící se sovy, a kromě toho každý týden přikazoval třem nejkrásnějším Pidiženám, aby mu sexuálně sloužily. Tak kde je potom to veselí?

„Až tak, jo?“ zeptal se udiveně Ljoňa.

„Jo.“ Gera byl o svých slovech přesvědčený. „Ale Pidilidi chystají povstání.“

„Je škoda, že Pidiženy jsme ve tmě nerozeznali.“ Povzdechl si Ljoňa. Myslím ty, který musely sloužit...“

„Nemůžou zůstat na světle,“ objasnil Gera, „vždyť žijou pod zemí, mohli by oslepnout.“

Když lidé myslí na zemřelé, tak jim nevědomky připisují nějakou tajemnou formu života. Proč by na ně jinak mysleli? A naopak, když se Ruchljad'jev díval na živé, byl naprosto přesvědčen o tom, že má co do činění s neklidnou formou smrti. Dnes ráno za ním přišla jedna ženská... Připadalo jí, že zdola, ze sklepa to páchne vlhkostí a plísni. Rozčilovala se: „Jak jste si tam dovolil udělat bažinu? Nebo tam snad provozujete nějakou saunu s nevěstincem?“ ale jakmile na ni hlídač zasyčel: „Mlč, ty svině, já jsem Čečenec – v ponožce mám dýku a v puse granát,“ tak se polekala a potom zmizela, takže ji nebylo ani vidět ani slyšet.

Ruchljad'jev zavřel tmavě modrá vrata za Romovou dodávkou a mrkl se na křížovku v časopise, který dostal od dělníka (krysa v pastičce na myši byla taky od něj). Přišel na dvě slova: „bazilišek“ a „domácí tabák“. Vzápětí se zamyslel nad Sergejem Sergejevičem a šilhavými liliputy zavřenými ve sklepě. Zaposlouchal se do rytmu svého srdce – tohoto krásného souboru hladkých svalů, a nic jiného neslyšel. Už se chystal uvařit vodu na čaj v umělohmotné konvici, ale koutkem oka spatřil, jak se za oknem pod vraty do dvora mihl stín. „Už zase!“ Ruchljad'jev si myslel, že je to zase ta drzá kočka, ale tentokrát se splet.

Nebyla to kočka, ale Vova. Stratégové Gera s Ljoňou ho poslali na obhlídku terénu, a sami dostavěli a zabezpečili obléhací věž z pneumatik u ohrady. Společně se usadili na ojeté pneumatiky a ostražitě sledovali, jestli je v citadele posádka. Vova tam jít nechtěl, bál se, ale oni ho dětsky vyprovokovali. Spíše tedy Ljoňa než Gera. Pro Ljoňu to

bylo užitečnější, protože Gera by mohl ve škvíře pod vraty uvíznout a s obhlídkou by byl konec. Ljoňa sám by se na tuto roli hodil. Ale chtěl být vojevůdcem a tuto bitvu řídit.

Ruchljad'jev vyšel z vrátnice a s radostným překvapením zjistil, že narušitelem je chlapec, který se opatrně plíží přes dvůr k železným dveřím, na okraji orámovaným gumovou tepelnou izolací. V předčasném očekávání sladké odplaty se Ruchljad'jev potichu kradl za ním ve snaze odstříhnout zločinci ústupovou cestu a mnul si ruce.

Chlapec bázně natahoval tenký krček, a ještě ani nestihl dojít ke dveřím, když najednou kluci z vrchu vysokým tónem zakřičeli: „Napadení! Zdrhej, Pupek!..“ a v tu samou chvíli pod hlídačovým nohama s hlasitým plesknutím vybuchlo nějaké pyrotechnické svinstvo, div, že jim nezalehly uši. Ruchljad'jev sebou škul, rychle se ohlédl a uviděl nad ohradou dvě „řepy“ – jednu šťavnatější a druhou vysušenější – dvě hlavy dětských spolupachatelů.

„A teď vás vytahám za pačesy!“ pohrozil jim Ruchljad'jev kostnatou pěstí, ale vzápětí přenesl pozornost na hlavní oběť.

Vova sledoval přibližujícího se hlídače s hrůzou v očích a couval ke stěně. Jeho rty se plačtivě zkřivily a začal slintat...

Chytit chlapce je jednodušší než chytit kočku, dokonce i pokud je kočka nezkušená, a mladík chce rychle upláchnout. Nedá se nic dělat – jiná vůle k životu. A na té vůli závisí i nespoutaná povaha a žár ohně v kamnech. Vova sebou škul doleva, potom doprava, a nakonec se smířil s osudem a mírně strnul před jeho vyslancem, jako žába před hadem. Ruchljad'jev popadl narušitele levou rukou za límec, a pravou rukou mu vlepil rychlý ponižující pohlavek – jeden, druhý, třetí...

„Tu máš, darebáku,“ doprovázel hlídač s úsměvem a rytmickým pohybem ruky fackování. „To ti patří, spratku.“

S každou další fackou Vova hlouběji a hlouběji vtahoval hlavu mezi ramena, a v jeho křátech se mu v rytmu úderů ostudně otevřel kohoutek, z něhož začal vytékat úzký teplý čůrek. Teklo mu to po noze, a on řval jako by ho na nože brali, bezmocně máchal rukama, házel sebou a snášel hořkou bolest urážky, strachu a beznaděje. „Aaaaa...!“ ale zpod Ruchljad'jevových pazourů se nemohl vyškubnout. Kolem dokola rachotily výbuchy, vzduchem se vznášely šedavé obláčky kouře a od ohrady se rozléhal

bojovný pokřik a pískot. Avšak hlídač se nechal v zápalu boje strhnout a pouze se více a více rozpaloval a při fackování se napřahoval čím dál větší silou.

„To ti patří!“ Ruchljad’jev se usmíval a oči se mu leskly. „Na cizí pozemek se neleze, ty syčáku...“

Bum, bum, prásk – dunělo kolem.

„Pupek, zdrhej!“ řvali kluci přes ohradu jako na lesy. „Nech ho být, pust’ ho!“

„No to určitě!“ Na hlídačově ošlehaném obličejí s vystouplými lícními kostmi se objevil spokojený úšklebek. „Tady máš, ty cucáku...“

Vova vypadal ostudně žalostně: sliny, slzy a nudle z nosu – to všechno se smísilo na jeho obličejí znetvořeném grimasou naprostého zoufalství. Usedavě plakal, až se zalykal, a zřejmě by sám nepřestal, ani kdyby ho teď trýznitel pustil na svobodu. Ale ten ho nepustil.

„Nestrkej,“ Ruchljad’jev samolibě poučoval naříkající oběť, „nestrkej nos do cizích věcí. Jasně? Neslyším. Že ti dám facana, spratku! Pochopils?“

Palba skončila, ale ani ostražitý hlídač, ani vzlykající „zločinec“ si toho nevšimli, a Ruchljad’jev, stejně jako předtím, dával polapnému ubožákovi lekci. Kluk řval, čůral do kalhot a prskal kolem sebe sopele.

Najednou se přes ohradu do dvora jako pytel brambor převalil ještě jeden darebák. Těžce sebou plácnul na zem, zvedl se, vydal ze sebe povzbuzující pokřik a prudce vyrazil Vovovi na pomoc. Vrhł se na Ruchljad’jeva a skočil mu na záda.

„Pust’ ho!“ ječel na celé kolo Gera, který přispěchal kamarádovi na pomoc. „Drž se, Pupek!“

Ruchljad’jev lumpa, který se ho držel jako klíště, s obtížemi setřásl. Byl těžký, pevně se ho držel a snažil se mu sevřít rukama krk. Ale setřesený Gera na něj znovu vyskočil, a hlídač, který nechal poučeného spratka být, se nestihl přeorientovat na nový „objekt výchovy“, protože jeho hlavu omráčila nečekaná silná rána, a před očima mu začaly svítit kruhy a hvězdičky. Sice neomdlel, ale zůstal jako opařený. K jeho nohám dopadla na asfalt s kamenným klepnutím růžová figurka smějícího se Buddyho.

Spolupachatelé neváhali ani vteřinu, vrhli se přes dvůr směrem k vratům, a začali škvírou pod nimi podlézat. Jeden se protáhl bez problémů, a druhý s funěním riskoval, že tam zůstane zaseknutý jak sekera ve špalku. A byli pryč.

Běželi, že skoro až letěli, málem nedýchali. Proběhli okolo myčky aut, minuli pneuservis a teprve až se schovali v houští u transformační stanice a dřepili si na zem, tak, že je pelyněk zakryl až po hlavu, tak popadli dech.

„Uf...“ Slzy na Vovově určitém obličejí už úplně zaschly, ale jeho krat'asy byly pořád zrádně mokré. „Proč vám to tak trvalo? Proč jste mě nezachránili dřív?“

„Mysleli jsme, že se ubráníme šroubama.“ Gera těžce dýchal a u toho si prohlížel poškrábanou ruku a rukáv košile, který si roztrhl o spodní okraj vrat. „A ty potom došly“.

„Mysleli jste... Mezitím, co jste mysleli, tak mě ten Netvor málem zabil. Málem mi vytloukl mozek z hlavy... A Zdrhal?“ Vova si až teď všiml, že tu není Ljoňa. „Zdrhal je kde?“

„Zdrhnul. Když jsem podlezl vrata, tak on asi...“

„To je teda srab,“ oklepal se ze zážitku Vova. Přímo do očí by to ale Ljoňovi říct nedokázal. „Posera jeden.“

„Prostě je to klikař,“ bez urážky posoudil Gera. „Před holkama by udělal kdoví co... A teď, co? Teď jsme tu jenom my dva.“

Gera byl rád a vnitřně hrdý, že zachránil kamaráda ze spárů toho zákeřného Netvora sám. (Vova mu tu přezdívku vybral trefně, ocenil bleskově Gera. To je přesné, Netvor, který se prodral z pohádky mezi obyčejné lidi). Gera získal za odměnu slávu, s nikým se o svůj hrdinský čin nemusel dělit, ale až do konce si ještě tuto zaslouženou radost neuvědomoval. Ale rozuměl tomu, že bez Ljoni by se přece jen neobešel. Smějící se Buddha, kterého od něj dostal, přišel vhod v tu pravou chvíli, a kdyby tam nebyl, kdo ví, jak by to celé skončilo.

„To všechno ty a ti tvoji Pidilidi.“ Vova našel viníka své potupy. „To kvůli tobě se to celý stalo... Teď musím jít domů, a co jim tam řeknu?“

Ve Vovových očích se znovu objevily slzy. Měl přísnou matku se zvláštní povahou a za ušpiněné oblečení mohl být skutečně potrestaný. Jednou šel kvůli něčemu Gera k Vovovi domů a viděl, jak se jeho matka, při tom, jak připravovala volská oka na

pánvi, naráz rozplakala. „Co ti je?“ podivil se Vova. „Tefal“ se o nás stará,“ vzlykala máma, „a my... my jsme... nevděčné svině!“

„Řekneš,“ poradil mu Gera, „že Ariel dodá tvým krat'asům zimní svěžest. A ještě se šetrně pere s Dreftem.“

Gera věděl, že kvůli zašpiněnému oblečení a roztrženému rukávu košile to doma taky schytá, ale teď na to nemyslel. Vzpomněl si, co chtěl Ljoňovi na setkání říct, ale neřekl mu to, zapomněl, a teď mu to vyvstalo na mysl v pravý čas, přestože Ljoňa, který tak zbaběle utekl (jeho ostuda zmizí jako pára nad hrncem), už tady nebyl. Čarodějnice Kudykinovová, která bydlí na vesnici u Ladožského jezera, a má koně Orlíka, kozu Onajku a kocoura Barnaula, naučila Geru zaklínadlo proti nepřátelům a zlým lidem. Musel jí však přísahat, že zaklínadlo použije jen v krajním případě. Pouze, když se bude jednat o strašnou nespravedlnost, a když jiné prostředky nezaberou. A tato situace, jak se zdá, právě nastala. Přesně ta, kterou potřeboval na použití zaklínadla. Ale podělit se o tajemství s hloupým Vovou Gera nechtěl. Ať jde s tou sebelítostí někam, kašlu na něj. Zato Gera se nevzdá, vykope válečnou sekeru a bude bojovat. Ano – půjde do boje a použije všechny prostředky, které bude mít po ruce.

Gera si v hlavě zkoušel opakovat ta směšná starodávná slova, která se naučil před několika týdny, a která ještě ani jednou doopravdy nepoužil (tato přísaha byla příliš děsivá, a doposud nenašel vhodnou oběť), ale Vovovo neustálé nařikání ho pletlo.

„Sami bysme tam nejspíš nelezli... a teď mě za to doma zmlátí.“

„Běž pryč,“ přikázal Gera Vovovi, na jehož obličej se znovu leskly sople.

Ten ztichl, protože nevěřil, že by jeho trápení, hořké a sladké zároveň, kamaráda vůbec nezajímalo.

„Co? Proč?...“

„Upaluj odsud,“ řekl Gera. Jeho hlas zněl přísně.

„Jak chceš...,“ urazil se Vova na celý svět.

Vyskočil a z posledních sil zadržoval slzy. Zmizel z křovin, které jim poskytly úkryt, přešel přes dopravní hřiště a u toho široce rozhazoval rukama. Po cestě naštvane kopl do kamene, potom do prázdné krabičky od cigaret a zmizel za rohem cihlového domu stojícího naproti Obvodnému kanálu.

Gera se na chvíli odmlčel, přemítal, a nakonec uvnitř pocítil ledový klid. Zvedl se ze země, levou nohou vykročil dopředu, jak ho učila Kudykinovová, pravým ramenem se opřel o zeď transformační stanice a zřetelně pronesl:

„Já, Gerasim, sluha Boží, povstanu, požehnaný, pokřičuji se a půjdu do čistého pole, omyji se ranní rosou, osuší mě rudé slunce, opášu se zářivým světlem měsíce, přikryji se nespočetnými hvězdami a zahalím se měděným nebem. Bože, dej mi z čistého pole kruté zvíře. Kruté zvíře, přijď k Netvorovi, ve vodě pod skálou mu vyrví srdce a teplá játra, a přines je mně – otrokovi Božímu Gerasimovi. Tak jako Netvor nemůže pod skálou tesknit, tak nemůže ublížit mé duši a zlobit se na mě...“

Celkově Gera nebyl daleko od pravdy. Už pátým rokem zde měl Sergej Sergejevič svou houbovou výrobu. (Tento hrdina se nakonec v povídce neobjevil, ale něco se o něm ví: dosáhl určitého blahobytu, nicméně, přesto se každý rok v předvečer dne narozenin vydává do liduprázdné vesnice v Tverské oblasti, kde nocuje v sauně na lavičce, přikrytý ovčím kožichem, aby nezapomněl, z jaké bídy se dostal. A kromě toho Gera s otcem a matkou byli včera u něj na návštěvě ve čtvrti Staraja Děrevňa.) Sergej Sergejevič si pronajímal bývalé skladiště obchodu „Zdravotnické potřeby“ a Ruchljad'jev pátým rokem strážil vrata tajné farmy. Houby, které pěstoval, byly velice vzácné a v přirozeném prostředí rostly pouze na malém území ve vlhkých horských lesích Laosu, a přesněji ho to Ruchljad'jevovi objasňovat ani nenapadlo. Nicméně v asijském světě byla tato houba známá a v místní kuchyni vysoce ceněná, tak jako jsou v evropské kuchyni ceněny lanýže. Sergej Sergejevič, odborník v geologickém průzkumu, nějakou dobu pracoval v Laosu, kde se prodíral hlubokými lesy. Protože oceňoval exotiku a měl zalíbení v lahůdkách, považoval chuť houby za tak moc neobvyklou a lákavou, že se rozhodl postavit na ní celý osobní úspěch a začal plánovat.

Jak vysvětlil, jeden lesní kmen dokázal to, co se předtím nikomu nepodařilo, dokonce ani Číňanům, kteří se vícekrát pokoušeli vypěstovat houbu v zajetí. Ten lesní kmen odedávna pěstoval rozmarnou delikatesu v záhoncích. Ale stařešinové kmene se o technologii pěstování kategoricky odmítali podělit. Zbývalo jediné řešení – najmout si dvě skupiny šikovných pracovníků, kteří budou pracovat střídavě na směny a zařídí pěstování této houby v Petrohradě, bez toho, aniž by vyradili výrobní tajemství pěstování houby. Sergej Sergejevič předpokládal, že se bude obchod realizovat legální formou, ale lesní kmen žil v Laosu daleko od jiných lidí, a za celý svůj život nikdy nepoznal doklady.

Takže zákonnou cestou nemohli pěstitele hub do Ruska dovézt. Zkrátka – sehnali skupinu ilegálů, kterým zajistili převoz do Petrohradu. A kromě ilegálů propašovali přes úzké cestičky a Hedvábnou stezku také podhoubí, zem i úlomky shnilého dřeva neznámého tropického druhu, načež se jim houbovou farmu povedlo zprovoznit.

Poptávka zboží do čínských a thajských restaurací byla stabilní, a při tom konkurence nebyla žádná. Jednou za rok se lesní brigádníci obměňovali. Aby houby dobře rostly, potřebovaly teplo, vláhu a tmu, plus to, co pěstitelé hub drželi v tajnosti. Aby farma dobře fungovala, museli všichni tahat za jeden provaz. Laoské nelegální přistěhovalce, kteří byli malí jako děti, neměl nikdo vidět, a o existenci houbové farmy neměl nikdo vědět. Pro Sergeje Sergejeviče byl Ruchljad'jev dobrá investice – ideální pracovník, a taky jemu samotnému tato práce přišla vhod: Do dvora houbového království nikoho nepouštět, vrata cizím lidem neotvírat, čumily odhánět a nemístnou zvědavost hasit na místě jako škodlivou jiskru.

A nic by se nestalo, kdyby najednou Ruchljad'jev nezmizel. Bez ústního upozornění, beze vzkazu, beze stopy. Telefon je hluchý, byt prázdný (prohlížela ho policie), a jeho sousedé, kteří se potichu radovali, a kteří si dávno přáli, aby ho vzal čert, nic nevěděli. Opustil práci, přímo se vypařil. Nebylo po něm ani vidu ani slechu. Nezbyl po něm ani mastný flek. Zřejmě někteří lidé, stejně jako některá zvířata, ze smutku ze svého nesmyslného života utíkají pryč, za hranici světa, jako velryby z oceánu na pláž. Je potřeba jen podnět, poučení a lehký vítr do zad. Policejní kapitán na domovní prohlídce pronesl svůj názor: „Stává se, že i v klidných časech se ztrácejí lidé, a že se nenajdou ani za pomoci policejního psa.“

Stává se to. A s Ruchljad'jevem se to stalo taky – zmizel, hledali ho, ale nikde ho nenašli.

5 ANALÝZA VYBRANÝCH PŘEKLADATELSKÝCH ŘEŠENÍ

V následující kapitole se budu věnovat komentování některých překladatelských jevů, které se v povídce vyskytly. Zaměřila jsem se na ty jevy, o nichž se domnívám, že jsou z překladatelského hlediska zajímavé a hodné okomentování, neboť se v nich nacházejí nejprůkaznější rozdíly mezi českým a ruským výrazem, které je podle mého názoru nutné popsat. Budu též analyzovat případy, při jejichž překladu jsem musela uplatnit svou jazykovou představivost a kreativitu. Tato kapitola je rozčleněna do tří oddílů podle jazykových rovin – na rovinu lexikální, syntaktickou a stylistickou, v nichž nastiňuji danou dílčí překladovou problematiku a detailněji se věnuji představení vybraných překladatelských řešení.

5.1 LEXIKÁLNÍ ROVINA

5.1.1 PŘEKLAD VLASTNÍCH JMEN, PŘEZDÍVEK A POJMENOVÁNÍ POSTAV

Překlad vlastních jmen je jednou z oblastí, která může pro překladatele mnohdy představovat translátologický oříšek,¹¹⁶ avšak zároveň je to také oblast, která při překladu poskytuje tvůrčí svobodu.¹¹⁷ Existuje více způsobů, jak se s překladem antroponym vypořádat – můžeme přistoupit k překladu, transkripci či substituci.¹¹⁸ Specifickým řešením je překlad vlastního jména pomocí metody nomen-omen, tedy charakterizace postavy jménem. Tento způsob pojmenování postav je v ruském prostředí velice oblíbený, můžeme se s ním setkat u řady děl klasických ruských spisovatelů (připomeňme třeba Raskolnikova či Marmeladova z Dostojevského románu *Zločin a trest* či Bašmačkina z Gogolovy povídky *Plášť*). Při překladu tzv. „mluvicích jmen“ bychom se měli snažit charakterizační rys ve jméně zachovat, tak aby bylo pojmenování pro cílového čtenáře motivované (srovnejme např. nemotivované pojmenování Gogolova Chlestakova v překladech do češtiny s motivovaným pojmenováním Chvastakov v některých slovenských překladech). Při překladu antroponym by překladatel měl mít na zřeteli

¹¹⁶ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 172

¹¹⁷ KRIJTOVÁ, Olga. *Pozvání k překladatelské praxi: kapitoly o překládání beletrie*. Praha: Karolinum, 1996, s. 23

¹¹⁸ Tamtéž.

především grafické systémy daných jazyků, četnost výskytu jména, jeho naturalizaci, resp. osvojení v cílové kultuře a dobové zvyklosti.¹¹⁹

Jazykovědkyně Miloslava Knappová vysvětluje, že se v současnosti uplatňují tři možnosti překladu vlastních jmen. Překladatel může jméno jednak užít v jeho původní cizojazyčné podobě, v rámci čehož může případně přistoupit k nezbytné změně grafické podoby (většinou jde o transkripci jména), dále může zvolit český ekvivalent cizojazyčného jména (tzv. „pravopisně počestěnou podobu“), a nakonec může přistoupit ke kombinované (smíšené) metodě, tzn. u některých postav zvolit původní podobu jména, u jiných užít jejich český ekvivalent.¹²⁰

Knappová dále uvádí, že při překladu vlastních jmen neexistuje žádný jednotný úzus, kterého by se měl překladatel držet. Dodává, že výběr překladatelského řešení zde závisí na řadě objektivních podmínek (jako je literární žánr, místo a čas děje, specifika jazyka originálu, věk předpokládaných čtenářů aj.) a rovněž na subjektivním pojetí a zkušenostech překladatele. Vzhledem k těmto okolnostem nelze pro překlad vlastních jmen stanovit závazná pravidla. Je ovšem nutné, aby byl přístup zvolený překladatelem jednotný a neměnný v celém překládaném díle, a aby z něj bylo jasné, jaký způsob si zvolil a z jakého důvodu.¹²¹

Při překladu vlastních jmen postav jsem se rozhodla pro metodu transkripce a exotizace, a to především z toho důvodu, abych zachovala ruské prostředí povídky a tím zároveň českému čtenáři přiblížila kulturu cizí země. V povídce se objevují především familiární (domácké) formy vlastních jmen, jako *Гера* – *Gera*, *Серёжа* – *Serjoža*, *Вова* – *Vova*, *Рома* – *Roma*, které si v překladu zachovaly svou původní podobu. U mužského jména *Леня* – *Ljoňa*, jsem na počátku překladatelského procesu uvažovala o užití naturalizované formy *Leník*, a to především z důvodu subjektivního pocitu, že jméno bude u českého čtenáře evokovat představu dívčího jména, spíše než chlapeckého. Ovšem naturalizovat toto jméno jako jediné v povídce mi nepřipadalo jako vhodné řešení. Pro zachování ruského koloritu jsem se nakonec přiklonila k transkripci, tak jako je tomu v předchozích případech. Obdobná situace nastala při překladu vlastních jmen zvířat,

¹¹⁹ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 172-175

¹²⁰ KNAPPOVÁ, Miloslava. K překládání osobních jmen. In: *Naše řeč* [online]. Copyright © 2011 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=6399>

¹²¹ Tamtéž.

kteřá se v povídce objevují: *конь Орлик* – *kůň Orlík*, *коза Онайка* – *koza Onajka*, *кот Барнаул* – *kosour Barnaul*.

Při převodu příjmení jsem rovněž užívala metodu transkripce, např. *Рухлядьев* – *Ruchljadjev*; v případě příjmení v ženské podobě jsem přistoupila k přechýlení formy: *Бабка Кудыкина* – *Babička Kudykinovová*. U přímé řeči postav se objevila rovněž hovorová forma jména po otci: *Сергей Сергееч* – *Sergej Sergejič*, která byla dále v povídce užitá i ve spisovné formě *Сергей Сергеевич* – *Sergej Sergejevič*.

Zajímavější situace nastala při překladu chlapeckých přezdívek. U některých nebyl překlad problematický: *Глобус* – *Glóbus*, *Пупок* – *Pupek*, našly se však takové, u nichž bylo zapotřebí využít kreativní jazykové nadání a bohatou slovní zásobu, např. *Жирный*, *Сало или Пузырь* – *Thust'och*, *Špekoun nebo Vuřtík*.

Za překladatelský oříšek v rámci překladu přezdívek pokládám překlad Ljoňovy přezdívky *Свинтилай*. Přezdívka je totiž odvozená od dvou ruských slov – *свинтить* (*utéct*) a *свинья* (*prase*). Při překladu jsem se snažila najít takovou přezdívku, která by zahrnovala oba významy, ale vhodnou přezdívku s takovými požadavky jsem nakonec bohužel nenašla. Rozhodla jsem se zachovat ten význam přezdívky, který je podstatný vzhledem k jejímu ději, a to význam odvozený od slovesa *свинтить*. Návrhy byly různé – *Běžec*, *Běhoun*, *Zdrhač* a dokonce *Prasozdrhal*. Nakonec jsem se přiklonila k označení *Zdrhal*. Vzhledem k této úpravě jsem ale musela z povídky odstranit část původní věty, která následuje za první zmínkou o přezdívce, a to, že smysl přezdívky nebyl na první pohled zřejmý. V případě českého překladu totiž čtenář odkryje význam přezdívky hned.

Z mého pohledu bylo nejnáročnější přeložit pojmenování národu trpaslíků, které si chlapci ve své fantazii vymysleli. Musela jsem se vypořádat s překladem neologismu *Карлышш*, který pro tento trpasličí národ Pavel Krusanov vymyslel a v literárním světě jsme se s ním doposud neseťkali. Neologismus je odvozen od ruského *карлик* (*trpaslík*, *skřítek*). Poněvadž jsem toto společenství nechtěla přeložit klasicky jako třeba *Skříťci* nebo *Trpaslíci*, hledala jsem takový obrat, který nejlépe vystihne Krusanovovo novátorské pojetí. Mé návrhy byly *Trpajzlíci*, *Zakrslíci*, *Pidimužáci*, *Pidičlovíci*, *Pidilidi* a *Pidišové*. V konečné fázi jsem se rozhodovala mezi posledními dvěma pojmenováními. Označení *Pidišové* by se jevílo jako logičtější, vzhledem k tomu, že jej rovněž můžeme označit za výraz nový, neologismus, který jsem sama vymyslela, a nikde jsem se s ním předtím neseťkala. Nakonec jsem se však přiklonila k výrazu *Pidilidi*, protože se domnívám, že

zní v množném čísle libozvučněji než označení *Pidišové*, a také se mi v konečném důsledku líbí více. Ačkoliv nemůžeme výraz *Pidilidi* považovat za zcela originální volbu, toto slovo se totiž objevilo v českém prostředí už více než před dvaceti lety, a to v názvu britského filmu *The Borrowers* z roku 1997, pokládám je pro účely povídky a celkově její vyznění za vhodnější variantu. S *Pidilidmi* souvisí i výraz *карлыши-медоконы*, který jsem přeložila jako *pidilidí včelaři*. Na tomto místě jsem se opět přiklonila k naturalizaci, tak jako u překladu pojmenování celého společenství *Pidilidí*, a užila jsem metodu kalkování.

Při překladu povídky jsem se musela vypořádat s vulgárním pojmenováním postav. Jelikož se takových pojmenování v povídce vyskytovalo velké množství, musela jsem hledat různé výrazy pro překlad nadávek různého typu. Nejčastěji v povídce spílá nepříjemný hlídač kočce, která se objeví na jím střeženém území. Hlídač ji „tituluje“ různými způsoby, např. *блошиная шкура* – *zablešená mrcha*, *звероморда* *драная* – *špinavá bestie*, *вот тварь* – *ta potvora*, *ну, дрянь* – *ta bestie* či *фашист* – *mrcha*. Složitější bylo vypořádat se s pojmenováním kočky ve větě *Куда прешь, лишай ползучий!* – *Kam si to štráduješ, ty jedna prašivino olezlá!* Dalším návrhem, který jsem ovšem zavrhla, byl výraz *плзивá шпина*. Hlídač Ruchljad'jev dále nadává i dalším postavám, jako třeba Vovovi, jednomu z hlavních hrdinů, a řidiči Romovi. V textu se objevuje mnoho označení typu: *аснид* – *had*, *придурок* – *zmetek*, *мазурик* – *darebák*, *мазурик* – *spratek*, *паршивец* – *prevít*, *зайчик* – *lump*, *лопух* – *hlupák*, *процельга* – *syčák*, *мошенник* – v jednom případě přeloženo jako *syčák*, v druhém jako *cisák*, *варнак* – *darebák*, *сука* – *svině*, *злодей* – *lump* či *выученный сопляк* – *roučený spratek*.

V povídce se občas mezi sebou neslušně titulovali i dospívající chlapci. Uvedu příklad na větě: *Балда ты, Глобус. Тюфяк лежащий...* – *Ty jsi ale blbec, Glóbus. Jsi úplnej tamlas*. Při překladu oslovení *Glóbus* v povídce užívám hovorového nominativu místo spisovného vokativu.

Problematické bylo přeložit především označení *тюфяк лежащий*; další návrhy byly *moula*, *nekňuba*, *bambula*, *trumbera* a *tele*. Pro zachování autenticity mluvy postav jsem v přímé řeči použila koncovku *-ej*, typickou pro obecnou češtinu. V textu se objevil i výraz *трус*, který byl v jednom případě přeložen jako *srab*, a v jeho druhé modifikaci *трус несчастный* byl přeložen jako *poseera jeden*.

Abych zdůraznila hrubější pojmenování postav, snažila jsem se překlad doplňovat o ukazovací zájmena *ty, ta* – např. *ta potvora, ty zblešená mrcho, ty zmetku, ty hade*, a o slůvko *jedna* – např. *ty jedna prašivino olezlá, posera jeden*.

V povídce se vyskytlo i několik neutrálních pojmenování, jako *привет, орлы – čau, borci*, či *ловкач просто – prostě je to klikař*.

5.1.2 PŘEKLAD MÍSTNÍCH NÁZVŮ

Překlad toponym – místních jmen, se řadí také k jedné z oblastí, které můžou překladateli ztížit překladatelský proces. Některá místní jména lze převést bez větších obtíží – jedná se o taková místa, která jsou buď frekventovanější a obecně známá nebo jejich grafická podoba nepůsobí překladateli žádné obtíže.¹²² Z takových se v textu vyskytly např. stát *Лаос – Laos*, ruské město *Таганрог – Taganrog*, největší petrohradský kanál *Обводный канал – Obvodnyj kanál*, bývalá historická petrohradská čtvrť *Старая Деревня – Staraja Děrevňa*, *Царскосельский вокзал – Carskoselské nádraží* či názvy petrohradských ulic *Рузовская – Ruzovskaja*, *Можайская – Možajskaja*, *Вере́йская – Verejskaja*, *Подольская – Podolskaja*, *Серпуховская – Serpuhovskaja*, *Бронницкая – Bronnickaja*, *Чкаловская – Čkalovskaja*. Problematičtější ovšem bývá převod názvů míst, která už tak frekventovaná nejsou, dále např. názvy některých městských čtvrtí, ulic, náměstí, aj.¹²³ K takovým případům bych přiřadila název bývalé petrohradské historické čtvrti *Семенцы – Semency*, jelikož je to název, který dnes už neexistuje. Název čtvrti jsem nakonec transkribovala, tak jako i předchozí toponyma.

U následujících místních jmen došlo k rozšíření informace, aby bylo pro čtenáře pochopitelné, co konkrétní název označuje: *Загородный – Zagorodnyj prospekt*, *Малодетскосельский – Malodětskoselskij prospekt*, *Ладога – Ladožské jezero*, *глухая тверская деревня – liduprázdná vesnice v Tverské oblasti*.

V textu se rovněž objevila zkratka související s toponymy. Jedná se o zkratku *СПб*, označující město Petrohrad. V překladu jsem tuto zkratku nahradila plným názvem města.

¹²² KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 175

¹²³ Tamtéž.

5.1.3 PŘEKLAD REÁLIÍ

Překlad reálií patří podle mého názoru k jedné z nejzajímavějších translatologických oblastí. Ale jelikož je to sféra, která se orientuje na problematiku přenosu národních, historických a kulturních specifik a koloritu dané země,¹²⁴ mnohdy se také řadí k těm nejobtížnějším. Překladatel se totiž z důvodu neznalosti reálie či jejího neobjevení v textu může dopustit chyby v překladu. Pokud se v textu vyskytují pro překladatele neznámá slova či taková, u kterých si není jistý jejich významem, je podstatné si v procesu překladu své hypotézy týkající se významu těchto výrazů ověřovat.¹²⁵

Za stěžejní úlohu na začátku této podkapitoly považují vymezení samotného pojmu reálie. Podle bulharských lingvistů a teoretiků překladu S. I. Vlachova a S. P. Florina můžeme pojem reálie definovat jako slova a slovní spojení označující předměty materiální a duchovní kultury, historické skutečnosti a události, které jsou charakteristické pro danou etnickou skupinu a jsou nositeli národního koloritu, přičemž jsou cizí jiným národům a zemím a nemají ekvivalentní výraz v jiných jazycích (vlastní překlad).¹²⁶ Obdobnou definici uvádí ve svých skriptech *Введение в теорию перевода для русистов* Zdeňka Vychodilová. Jako reálie se zpravidla označují předměty materiální kultury, které jsou charakteristické pro konkrétní národ či společenství a vyjadřují národní svébytnost a kolorit dané země (vlastní překlad).¹²⁷ Svou definici pojmu reálie představil i přední český teoretik překladu Milan Hrdlička. Jako reálie označuje „národní prvky dané kultury, které se nevyskytují v jiné kultuře.“¹²⁸ Dodává, že reálie chápeme „jako předměty, jevy, instituce apod. v určité kulturní a jazykové oblasti, které existují v praktických zkušenostech lidí mluvících určitým jazykem. Přičemž tyto předměty, jevy atd. nemají obdoby za hranicemi jazyka, k němuž patří.“¹²⁹

¹²⁴ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 60

¹²⁵ KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. 1. vyd. Jinočany: H, 2009, s. 37.

¹²⁶ ВЛАХОВ, С. И., ФЛОРИН, С. П. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения, 1980, с. 46

¹²⁷ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 60

¹²⁸ HRDLIČKA, Milan: K překladu tzv. bezekvivalentní slovní zásoby. In: *Ruština v teorii a praxi* č.1, 1990, s. 16.

¹²⁹ Tamtéž.

Zdeňka Vychodilová dále dodává, že existuje celá řada klasifikací reálií. Můžeme nastínit základní dělení na tři skupiny, a to reálie geografické, etnografické, a společensko-politické.¹³⁰

Kromě reálií jazykových existují ještě další dvě skupiny, které nejsou vyjadřovány pomocí jazykových prostředků, a to reálie neverbální, k nimž patří mimika a gesta, a reálie situační.¹³¹

Je několik způsobů, jak můžeme reálie cizí země převést do cílového jazyka. První variantou je reálii transkribovat, tzn. v co největší míře přenést její původní zvukovou podobu do cílového jazyka.¹³² Příkladem reálie, kterou jsem převedla pomocí takové transformace, jsou *валенки – válenky*. Za druhé můžeme přistoupit k tzv. bezprostřednímu překladu reálie, a to za pomoci kalkování, tj. záměny morfémů nebo slov jejich lexikálními ekvivalenty, záměny reálie reálií cílového jazyka či adaptace reálie.¹³³

Třetí možností je opisný překlad či překlad s komentářem.¹³⁴ Tato metoda spočívá v podrobném vysvětlení, objasnění původního významu reálie překladatelem. Nevýhodou může být tvoření dlouhých vět, které spíše mohou čtenářovu pozornost při recepci textu odvádět.¹³⁵

Dále můžeme jmenovat metodu přibližného překladu. Jedná se o takovou transformaci, u níž se překladatel snaží nalézt v domácím jazyce co nejbližší protějšek k cizí reálii (tzv. analogii), čili takový výraz, který se bude alespoň v základních rysech shodovat s významem reálie původní.¹³⁶

Na tomto místě je nutno vzpomenout ještě dvě metody, resp. strategie překladu reálií. Jedná se o naturalizaci a exotizaci. Zatímco naturalizací máme na mysli záměnu cizí reálie reálií cílového jazyka, exotizace je přenos cizí reálie do textu cílového.¹³⁷ Pokud

¹³⁰ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 60

¹³¹ HRDLIČKA, Milan: K překladu tzv. bezekvivalentní slovní zásoby. In: *Ruština v teorii a praxi* č.1, 1990, s. 16.

¹³² VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 61

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ HRDLIČKA, Milan. *Пřekladatelské miniatury*. 2., rozš. vyd. Praha: Karolinum, 2014, s. 94

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 61

však překladatel v textu veškeré reálie naturalizuje, může se stát, že překlad bude od původního textu vzdálen natolik, že se kolorit dané cizí země v textu překladu nakonec vůbec neodrazí. Naopak při exotizaci sice představa cizího prostředí zůstává zachovaná, ale může se stát, že čtenář nebude některým výrazům rozumět.

Když se překladatel v textu setká s cizojazyčnými reáliemi, vždy platí, že by se měl důkladně rozmyslet, jak co nejlépe danou reálii přeložit, a které transformace budou s ohledem na charakter textu, cílového čtenáře aj. v daném případě nejvhodnější.

V povídce se objevily reálie, u nichž bylo nutné přistoupit k různým typům transformací.:

1. *любительская* – *vepřová klobása*

Jelikož celé ruské slovní spojení zní *любительская колбаса*, došlo k rozšíření informačního základu. *Любительская колбаса* se většinou připravuje z větší části vepřového a méně hovězího masa, takže jsem se v tomto případě rozhodla pro přibližný překlad *vepřová klobása*.

2. *леший* – *lesní mužík*

Přestože by na tomto místě bylo možné přikročit ke transkribování výrazu (*Lešij*, jakožto pojmenování postavy z ruských pohádek totiž existuje i v transkribované formě), přiklonila jsem se k přibližnému překladu, který se mi jeví jako vhodnější. Domnívám se, že pokud bych výraz transkribovala, běžný čtenář by se mohl potýkat s jeho nepochopením. Další variantou byl *hejkal*.

3. *шашки с ногомь* – *úplně malinkatý hrací figurky*

Co se týká této reálie, v počáteční fázi překladu jsem se přikláněla k výrazu *dáma*, avšak spojení *úplně malinkatá dáma*, mi připadalo poněkud kostrbaté. Nakonec jsem se rozhodla v překladu vyměnit dámu za hrací figurky. Vzhledem k ději povídky tato změna podle mě text žádným způsobem nenarušuje. Dále jsem se při překladu této reálie potýkala s překladem výrazu *с ногомь*, označujícím věci malé jako nehet. V tomto případě byla užita metoda opisného překladu. Jelikož se jedná o výňatek z přímé řeči postav, upřednostnila jsem hovorovou koncovku *-ý* u adjektiva *malinkatý*.

4. *валенки с обрезанным носком – válenka se seříznutou špičkou*

V tomto případě jsem výraz transkribovala, jelikož válenky, jakožto ruská reálie, jsou podle mého názoru v našem prostředí známé.

5. *Газель – dodávka*

Газель je označení pro vozy ruské automobilky GAZ. V případě této reálie jsem se rozhodla pro generalizaci, jelikož tato reálie v ději povídky nehraje žádnou zvláštní roli.

6. *Горыныч – Netvor*

Tato reálie označuje dračí nestvůru z ruských pohádek a mytologie. V povídce tímto výrazem pojmenovávali chlapi nepříjemného hlídače Ruchljadjeva. Ačkoliv se tento výraz objevuje na internetu i v transkribované formě,¹³⁸ přistoupila jsem k přibližnému překladu. *Горыныч* sice nejvíce připomíná českého Tříhlavého draka, ale já jsem vzhledem k charakteru reálie, užitě jako pojmenování postavy, použila výraz *Netvor*. Další návrhy překladu tohoto jevu byly *Drak*, *Červ* či *Had*.

7. *Муф – Ariel*

Муф je název pracího prostředku, běžně užívaného v ruské kultuře, který je ovšem neznámý pro neruského čtenáře. V této situaci došlo k naturalizaci – nahrazení cizí reálie reálií domácího jazyka, přesněji jsem nahradila název ruského pracího prostředku jeho nejnámější českou variantou.

8. *оборотень в погонах – zkorumpovaný policajt*

Při překladu tohoto ustáleného spojení bylo nutné přikročit k celkovému přetvoření. Při doslovném překladu bychom se dopustili závažné chyby, jelikož *vlkodlak v náramenících* neoznačuje přenesený význam slovního spojení, tzn. policistu, který bere úplatky. Při překladu jsme dále zvolili hovorový výraz *policajt*.

¹³⁸ např. v překladu románu A. A. Astvacaturova *Люди в голом* z roku 2009. V češtině román vyšel v překladu Olgy Pavlovy pod názvem *Lidé v nahotě*.

ASTVACATUROV, Andrej Alexejevič. *Lidé v nahotě*. Praha: Plus, 2016. Pestrá řada soudobé prózy. ISBN 978-80-259-0505-0.

9. *оброк* – *výpalné*

Dalšími variantami byl transkribovaný výraz *obrok*, či *výkupné, daň*. Nakonec jsem se ale rozhodla pro označení *výpalné*, jelikož má nejbliže ke korupčnímu kontextu.

10. *демисезонная куртка* – *jarní bunda*: přibližný překlad.

Vzhledem k tomu, že obrat *демисезонная куртка* označuje jak bundu jarní, tak podzimní, bylo nutné přiklonit se k jedné z těchto variant.

11. *Расставив в стороны руки, он пошел на кошку, как махновец на гуся* – *Rozpřáhl ruce do stran a s nekalými úmysly šel kočce vstříc.*

Tento výraz má historický základ. *Махновец* je totiž označení pro účastníka povstalecké ukrajinské armády, která bojovala v Občanské válce na Ukrajině (1917-1921), a která byla vedena ukrajinským anarchistou Nestorem Machnem. V původním významu sousloví má „machnovec“ v úmyslu husu chytit a sníst ji, což ovšem nekoresponduje s přeneseným významem v textu a úmyslem hlídače, který chce kočku sice chytit a potrestat oholením, ale ne sníst. Na tomto místě jsme tedy museli přistoupit k celkové transformaci výrazu, jelikož varianta *jako machnovec na husu* by nebyla pro čtenáře překladu srozumitelná a museli bychom ji opatřit o vysvětlivku či poznámku pod čarou, která ovšem v tomto kontextu postrádá význam.

12. *товарищ* – *kamarád*

13. *тулун* – *ovčí kožich*: vysvětlující překlad

14. *ручка-ключ* – *držadlo s klíčkem*: vysvětlující překlad

15. *самосад* – *domácí tabák*: vysvětlující překlad

16. *баня с разворотом* – *sauna s nevěstincem*: přibližný překlad

5.1.4 PŘEKLAD BEZEKVIVALENTNÍHO LEXIKA

V této podkapitole bych se chtěla zmínit o jedné specifické skupině slovní zásoby, se kterou jsem se při překladu povídky setkala. V textu se objevily výrazy, které bezesporu rovněž jako reálie spadají pod pojem bezekvivalentní lexikum, tzn. případy, kdy „v jednom jazyce určitému výrazu neodpovídá v jazyce druhém žádná lexikální paralela,“¹³⁹ ale nelze

¹³⁹ HRDLIČKA, Milan. *Překladatelské miniatury*. 2., rozš. vyd. Praha: Karolinum, 2014, s. 94

je označit za reálie dané cizí země. Mám na mysli především neologismy a okazionalismy autora povídky a další výrazy bez ekvivalence, které bych ale nepřiradila přímo k reáliím.

Co se týká překladu bezekvivalentní slovní zásoby, překladatel zde má v podstatě tytéž možnosti, jako při překladu reálií, o nichž jsem se zmiňovala v předcházející podkapitole, a to transliteraci, kalkování, opisný (vysvětlující) překlad a překlad přibližný. Jak uvádí Milan Hrdlička, další dvě možnosti překladu bezekvivalentního lexika nabízejí ruští teoretikové překladu L. S. Barchudarov a L. K. Latyšev. Zatímco Barchudarov představil metodu transformačního překladu, při níž „dochází v cílovém jazyce k lexikálně-gramatickým změnám,“¹⁴⁰ Latyšev navrhuje metodu „vytvoření úplně nového domácího výrazu (termínu).“¹⁴¹ Metoda tvorby neologismů je podle Hrdličky velice náročná, protože od překladatele vyžaduje jednak zkušenosti, vzdělání, ale také vytríbený cit pro jazyk. Vzhledem k těmto skutečnostem se tato metoda v překladu v obecné rovině příliš nedoporučuje.¹⁴²

V překládaném textu se kromě výrazu *Карлышши – Pidilidi*, o kterém se zmiňuji výše, objevily následující autorovy neologismy:

1. *деревья бабашки – stromy babašky*

Stromy babašky je označení pro imaginární zakrslé stromy *Pidilidi*. Při překladu tohoto jevu jsem se rozhodla pro transkripci, vzhledem k tomu, aby zůstalo zachována originalita vymyšleného společenství trpaslíků i předmětů s nimi souvisejících.

2. *науки-веретенички – ravouci snovači*: kalkování

3. *винные арбузы – vinné melouny*: kalkování

4. *земляные баклажаны – zemní lilky*: kalkování

5. *серебряные выдры – stříbrné vydry*: kalkování

6. *летучие медведи – létající medvědi*: kalkování

7. *мерцающие совы – třpytící se sovy*: kalkování

8. *береза Подопри Небо – bříza Podepři Nebe*: kalkování

9. *береза Зацени Тучу – bříza Zadrž Mraky*: kalkování

10. *игра «бывальщина» – hra Skutečný příběh*: přibližný překlad

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 95

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

Níže uvádím další příklady bezekvivalentního lexika, s nímž jsem se při překladu setkala:

1. *девицы – pidiženy*

V tomto konkrétním případě se slovo *девицы* v ději přímo vztahuje k ženské populaci skřítčího národa, proto jsem zvolila uvedený, mnou vymyšlený výraz. V tomto případě jsem navíc užila metody konkretizace.

2. *называлась эта забава – «прижиматься» – хře се říкало „пříлеповaná“.*

Jde o přibližný překlad, přičemž verbum *прижиматься* bylo nahrazeno substantivem.

3. *Кошка замерла – не успев обрести естественную форму, она выглядела необычно длинной, словно бы еще текущей. – Kočka se zarazila. Nestihla se vrátit do své přirozené pozice, takže vypadala neobyčejně dlouhá, jako by plula.*

V této větě byl problém najít odpovídající ekvivalent ke slovu *текущий*. V tomto kontextu je totiž vyjádřen pomalý pohyb kočky, který je velice obtížné převést do českého jazyka. Nakonec jsem zde zvolila sloveso *plout*, přestože *текущий* se zde nepojí s plaváním, ale jeví se mi jako nejlepší možná varianta překladu na tomto místě. Další zvažovanou variantou bylo sloveso *míhat se*.

K bezekvivalentnímu lexiku můžeme kromě reálií, idiomů či frazeologismů, jimž je věnována následující podkapitola, přiřadit také některé termíny. V textu povídky se vyskytl termín z oblasti entomologie, a to *земляные пчелы*. Jelikož v českém jazyce existuje ekvivalentní výraz *včely pískorypky*, nebylo obtížné tento obrat vyhledat a přeložit, a nejedná se tedy o bezekvivalentní lexikum.

5.1.5 PŘEKLAD FRAZEOLOGISMŮ

Podle Lotkova *Slovníku lingvistických termínů pro filology* můžeme frazeologismus definovat jako „ustálené spojení slovních tvarů, v němž alespoň jeden tvar má jedinečnou funkci a význam spojení není přímo odvoditelný z významů tvarů (např.

mít obě ruce levé).¹⁴³ Valerij Mokienco a Ludmila Stěpanova zase vymezují frazeologickou jednotku jako poměrně ustálené expresivní slovní spojení, jež si v paměti uchováváme jako jeden celek, a které zpravidla disponuje uceleným významem (vlastní překlad).¹⁴⁴

Z výše uvedených definic vyplývá, že frazeologismy nelze překládat po jednotlivých komponentech, nýbrž globálně, tzn. frazeologický útvar substituovat jiným celkem. V teorii překladu se můžeme rovněž setkat s pojmem tzv. situační ekvivalent.¹⁴⁵ Překladatel by měl mít na paměti, že při překladu frazeologismů jde spíše než o překládání o dosazování, tedy o „substituování toho, co se v dané situaci za daných okolností obvykle říká.“¹⁴⁶ Podle Olgy Krijtové obecně platí, že idiomy, frazeologismy a přirovnání překládáme jejich českými ekvivalenty.¹⁴⁷

Přestože situace, které vedou k užití frazeologického výrazu, jsou mnohdy shodné (většinou jde o situace vyjadřující údiv, zápor, neúspěch, či třeba naopak velký úspěch), nemusejí být frazeologické jednotky či jejich podoba v konkrétních jazycích vždy identické. Shoda frazeologismů v jednotlivých jazycích je dána jednak areálovými a kulturními souvislostmi a jednak může hrát roli i historická příbuznost jazyků.¹⁴⁸

Frazeologii můžeme považovat za jednu z nejproblematictějších lingvistických oblastí, a to nejen v rovině překladu, ale také v rámci jednoho jazyka. K této problematice se vyjadřuje Vlasta Straková. Frazeologii označuje za „specifickou vrstvu lexikálního bohatství a lexikálního potenciálu určitého jazyka.“¹⁴⁹ Domnívá se, že specifická frazeologie spočívá především v její proměnlivosti. Nejedná se totiž o oblast uzavřenou, nýbrž o sféru obzvláště dynamickou, protože prakticky neustále vznikají v lexikální struktuře jazyků frazeologismy nové.¹⁵⁰

¹⁴³ LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 3. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 38

¹⁴⁴ MOKIJENKO, Valerij a Ludmila STĚPANOVA. *Ruská frazeologie pro Čechy: Русская фразеология для чехов*. 2. vyd., (rozš.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 12

¹⁴⁵ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 85-86

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ KRIJTOVÁ, Olga. *Pozvání k překladatelské praxi: kapitoly o překládání beletrie*. Praha: Karolinum, 1996, s. 29

¹⁴⁸ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 87-88

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 86

¹⁵⁰ Tamtéž.

Překladatel má mít při překladu frazeologismů na zřeteli zejména expresivitu frazeologických prostředků, jejich efemérní, pomíjivý charakter, tj. rychlé zastarávání a neustálou tvorbu nových frazeologismů a jejich proměnlivost, variabilitu. Ta spočívá v možnosti variace jednoho a totéž frazému, např. *mít peněz jako želez (jako smetí, jako šlupek, jako hadrů aj.)*.¹⁵¹

Mokienko a Stěpanova předkládají v publikaci *Ruská frazeologie pro Čechy* klasifikaci frazeologismů. Vydělují pět skupin, a to úplné ekvivalenty, částečné ekvivalenty, relativní ekvivalenty, frazeologické analogy a bezekvivalentní frazeologismy.¹⁵²

Úplné ekvivalenty mají stejnou strukturu, obraznost i přenesený význam, zatímco částečné ekvivalenty vykazují totožnou sémantiku a vnitřní formu, ale liší se v některém z aspektů, souvisejícím s gramatickou stavbou jazyka. Může jít např. o jiné (ale většinou synonymní) komponenty, odlišnou strukturu, větší či menší počet komponentů, jiný stupeň výskytu frazeologismu konkrétních jazycích atd. U relativních ekvivalentů dochází k částečné záměně obraznosti, přičemž sémantika frazeologismů zůstává zachována. Frazeologické analogy jsou celky, které se různí svou obrazností a vnitřní strukturou, přičemž se ale shodují svými významy a stylistickým zabarvením. Bezekvivalentní frazeologismy představují jednak výrazy úzce spjaté s konkrétním jazykem a jeho kulturou, a zároveň označují takové celky, pro které v jiných jazycích nenajdeme ekvivalentní výraz.¹⁵³

Vzhledem k tomu, že se v překládané povídce vyskytlo velké množství frazeologismů, můžeme uvést příklady ke všem výše uvedeným skupinám. Vždy uvádím příklad frazeologismu v ruštině, za nímž následuje pomlčka a překlad do češtiny.

Úplné ekvivalenty:

1. *вахтер бросал в мир злые взгляды* – *hlídač vrhal do světa rozzlobené pohledy*
2. *занимать важное место под солнцем* – *zaujímat důležité místo pod sluncem*

¹⁵¹ Tamtéž, s. 87

¹⁵² МОКИЕНКО, Valerij a Людмила СТЕПАНОВА. *Ruská frazeologie pro Čechy: Русская фразеология для чехов*. 2. vyd., (rozš.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 37

¹⁵³ Tamtéž, s. 37-38

3. *черт знает – čert ví*
4. *рукуя застрять, как клин в колоде – riskoval, že tam zůstane zaseknutý jako sekera ve špalku.*

Ve výše uvedeném případě se jedná o autorský frazeologismus.

5. *использует в бою все средства, что найдутся под рукой – půjde do boje a použije všechny prostředky, které bude mít po ruce.*

Částečné a relativní ekvivalenty:

1. *Не суй, куда не надо носа – Nestrkej nos do cizích věcí.*
2. *добиваться в два счёта – dosáhnout jedna dvě.*

Existuje více možností překladu tohoto frazému. Kromě uvedeného výrazu můžeme zmínit obraty *dosáhnout raz dva, jako nic, než by napočítal do tří.*

3. *в двух шагах – pár kroků od něj*
4. *Приключение ждёт их под носом, манящая загадка рядом – Dobrodružství, spolu s lákavou záhadou na ně čeká za rohem.*

Další možnou variantou překladu tohoto frazému byl obrat *mají před nose*.

5. *Ничего не попишешь – Nedá se nic dělat.*

Frazeologické analogy:

1. *рукой подать – co by kamenem dohodil.*

Další možnou variantou bylo *na dosah ruky*.

2. *сесть в лужу – šlápnout vedle*
3. *вылетел чертом – vystřelil jako namydlený blesk*
4. *ревел, как маленький – řval, jako by ho na nože brali.*

Další možnou verzí byl ekvivalentní výraz *jako malý*.

5. *Рухлядьев не лишился чувств, но остолбенел. – Sice neomdlel, ale zůstal jako oprařený.*
6. *Пока вы думали, меня Горыныч этот чуть не убил. Мозги уже из ушей брызгали... – Mezitím, co jste mysleli, tak mě ten Netvor málem zabil. Málem mi vytloukl mozek z hlavy...*

Bezekvivalentní frazeologismy:

1. *Просто забор, и пусть за ним добывают из земли керосин или разводят енотов, пусть там бондарная артель или фирма вяжет метлы – все это вынесено за скобки. – Zkrátka jen plot, a ať si za ním klidně těží petrolej nebo ať tam chovají mývaly; nebo ať si tam bednářské družstvo nebo firma pletou košťata – všechno je to úplně fuk.*
2. *чувствовать плечо товарища – cítit podporu kamaráda*

Tento ruský frazeologismus nebyl do češtiny přeložen frazeologismem.

3. *стал тянуть из маленького народа жилы – začal malý národ využívat*

Tento ruský frazeologismus rovněž nebyl do češtiny přeložen frazeologismem. Frazeologickým výrazem by mohlo být spojení *stahovat z kůže*, které ale v tomto případě nepovažuji za příliš vhodné, jelikož podle mého názoru v daném kontextu vyznívá příliš hrubě.

V textu povídky se objevily situace, v nichž byla užita aluze na frazeologismus či transformace přísloví:

1. *Последним смеется тот, кто сразу не врубился – *Poslední se směje ten, kdo má dlouhý vedení.**

V tomto případě se jedná o transformaci přísloví, tzv. „antipřísloví“ (антипословица), které můžeme pokládat za jeden z projevů jazykové hry. Jde o to, že běžné a známé přísloví je přetvořeno do jiné formy, za účelem vtipné aktualizace konkrétní situace. Aktualizací tradičních přísloví vzniká možnost uplatnění nových transformovaných forem přísloví i v jiných situacích než jen tam, kde se doposud uplatňoval jejich tradiční protějšek. Můžeme uvést alespoň pár příkladů českých „antipřísloví.“ Např. ze školního prostředí: *Komu se zelení, od toho se opisuje, Mluvití stříbro, mlčeti — nedostatečná*, z oblasti sportu: *není důležité se zúčastnit, ale vyhrát*, poměrně známé *Sportem k trvalé invaliditě*, či přísloví, která začleňují aktualizovaný dovětek: *Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítřek, pozítří je taky den* či *Čistota půl*

zdraví, špina celý. Existují také frazeologické neologismy typu *kouká jako bacil do lékárny* (obdoba *kouká jako tele na nová vrata*).¹⁵⁴

U překladu tohoto „antipříslaví“ jsem nejdříve nesprávně uvažovala nad klasickým zněním přísloví *Kdo se směje naposled, ten se směje nejlíp*, ovšem tato verze by byla chybná, z toho důvodu, že nevyjadřuje ruský dvojsmysl *кто сразу не врубился – кому то hned недошло*. Jelikož se toto „antipříslaví“ objevuje v přímé řeči, je zde místo obratu *dlouhé vedení* užit hovorový výraz *dlouhý vedení* (tj. záměna spisovné koncovky *-é* za hovorovou koncovku *-ý*).

2. *Ни шума от него, ни запаха, ни мокрого пятна – Nebylo po něm ani vidu ani slechu. Nezbyl po něm ani mastný flek.*

V tomto případě se jedná o aluzi na frazeologismus *Ни слухи ни духи – Ни шума ни запаха*. Aluze zahrnuje aktualizační dovětek *ни мокрого пятна*.

V překladu se dále objevily situace, v nichž byl ruský výraz přeložen frazeologismem, přestože v originálním textu se o frazeologismus nejednalo:

1. *Никого нет – Nikde ani noha*
2. *У меня глаз-рентген – Mám oči jako ostříž*
3. *Беги, Пупок! – истошно вопили головы с забора. – „Pupek, zdrhej!“ řvali kluci přes ohradu jako na lesy.*

5.2 SYNTAKTICKÁ ROVINA

Pro ruský jazyk je typické vyjadřování pomocí dlouhých souvětí, která nejsou naopak běžně užívaná a přirozená v češtině. Toto platí i pro styl autora povídky Pavla Krusanova a překládanou povídku. Vzhledem k tomu, že často píše v dlouhých větách, byl pro mě překlad povídky po stránce syntaktické i s ohledem k následné stylizaci textu do českého jazyka náročný. Jelikož souvětí dlouhá několik řádků nezní v českém jazyce přirozeně a značně by ztěžovala recepci textu českými čtenáři, bylo na mnoha místech zapotřebí přistoupit k formálním transformacím a jedno souvětí v předloze rozčlenit a zkrátit na dvě až tři kratší věty.

¹⁵⁴ ČECHOVÁ, Marie. Dynamika frazeologie. In: *Naše řeč* [online]. Copyright © 2011 [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6639>

Níže uvádím příklady čtyř situací, u nichž bylo potřeba souvětí v originálním textu přetransformovat do češtiny pomocí několika kratších vět. V těchto případech došlo k rozčlenění původního souvětí na tři české věty:

1. **Originál:** *Леня составил расписание, выяснив путем долгих наблюдений, когда приходят на вокзал самые переполненные пригородные электрички; если в эти часы он оказывался свободен, он затирался в толпу, скапливающуюся у входа в метро, находил подходящую тушку и, пользуясь давкой, прилипал к ней всем телом – пускал даже в дело руки, осторожно лапая стесненную со всех сторон добычу.*

Пřeklad: *Ljoňa po dlouhých pozorováních sestavil přehled, který ukazoval, kdy přijíždí na nádraží ty nejpřehlnější příměstské elektrické vlaky. Pokud měl v té době volno, ztratil se v davu u vchodu do metra, našel vhodnou oběť, využil tlačence, a přitiskl se k ní celým tělem. Opatrně popadl svoji kořist, stísněnou ze všech stran, a dokonce nějaké to tělíčko i osahal.*

2. **Originál:** *Снаряженные болты в карманах как-то сразу потеряли значение перед важностью открытия: приключение ждет их под носом, манящая загадка рядом, вот она, тайна, – загляни и узришь.*

Пřeklad: *Ve srovnání s novým objevem najednou ztratily nasbírané šrouby v kapsách na důležitosti. Dobrodružství spolu s lákavou záhadou na ně čeká za rohem. To je to tajemství. Stačí nakouknout a uvidíš ho.*

V těchto dvou případech vznikly z ruského souvětí dvě věty:

3. **Originál:** *Он был глуповат, недостаточно образован и навязчив в дружбе, отчего дружба его ценилась низко, а сам он вызывал у ровесников легкое сочувствие, сразу низводившее его в дворовой иерархии ступенью ниже тех, к кому он со своей дружбой привязывался.*

Пřeklad: *Byl přihlouplý, moc dobře se neučil a co se týče kamarádství, byl dotěrný, a proto ho kluci moc neuznávali. Sám vzbouzel u vrstevníků mírný soucit, který ho v hierarchii mezi kluky v partě hned srazil o stupeň níž, než byli ti, na které „se přilepil“.*

4. **Originál:** *Недаром в им же придуманной в прошлом году и ставшей популярной во дворе игре «бывальщина» ему едва ли не всякий раз*

беспрекословно предоставлялось право водить первому – остальные предпочитали подхватывать начатые выдумки и совершенствовать подробности.

Překlad: *Ne nadarmo ve hře Skutečný příběh, kterou vymyslel minulý rok, a která se stala v partě populární, mu prakticky pokaždé náleželo právo vymýšlet příběh jako první. Ostatní rádi dotvářeli už vymyšlené příběhy a zdokonalovali podrobnosti.*

5.2.1 PŘEKLAD PŘECHODNÍKŮ

Dalším specifikem Krusanovova autorského stylu byl výskyt velkého množství přechodníků. Při překladu přechodníků má překladatel několik možností. Možné způsoby překladu uvádí např. Z. Vychodilová v translatologickém úvodu k publikaci Mileny Machalové a Evy Vysloužilové *Cvičebnice překladu pro rusisty: politika, ekonomika*. Varianty překladu přechodníků předvedeme na následující větě: *Выступая в средствах СМИ, премьер-министр России В. Путин заявил, что в течение нескольких лет Россия станет 5-ой экономикой мира.*¹⁵⁵

1. Překlad přechodníku předložkovou substantivní konstrukcí:

Ve svých vystoupeních ve sdělovacích prostředcích prohlásil premiér Putin, že se Rusko během několika let stane pátou světovou ekonomikou.

2. Překlad přechodníku hlavní větou:

Premiér V. Putin vystoupil ve sdělovacích prostředcích a prohlásil, že se Rusko během několika let stane pátou světovou ekonomikou.

3. Překlad přechodníku vedlejší větou:

Když premiér Putin vystoupil ve sdělovacích prostředcích, prohlásil, že se Rusko během několika let stane pátou světovou ekonomikou.

4. Překlad přechodníku přechodníkem (okrajový způsob):

*Premiér V. Putin, vystoupiv ve sdělovacích prostředcích, prohlásil, že se Rusko během několika let stane pátou světovou ekonomikou.*¹⁵⁶

¹⁵⁵ VYSLOUŽILOVÁ, Eva a Milena MACHALOVÁ. *Cvičebnice překladu pro rusisty: politika, ekonomika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s. 10

¹⁵⁶ Tamtéž.

Kromě těchto základních variant existují i další možnosti překladu přechodníku, jako např. překlad infinitivem, substantivem bez předložky atd.¹⁵⁷

Ve vlastním překladu jsem přechodník nejčastěji překládala hlavní větou. Objevily se rovněž situace, kde jsem jako český ekvivalent zvolila vedlejší větu, naopak k překladu přechodníku přechodníkem jsem nepřikročila ani v jednom případě. Domnívám se totiž, že přechodníky jsou v českém jazyce již zastaralé a působí archaicky. V současnosti se při jejich překladu z cizojazyčné a rovněž z ruské literatury upřednostňují jiné způsoby než překlad tímto způsobem. Níže uvádím příklady překladu z textu povídky:

Překlad přechodníku hlavní větou:

1. **Originál:** *Под ворота, ловко прогнув спину, просочилась кошка, но Рухлядьев был настороже.*
Překlad: *Kočka prohnula hřbet a obratně se proplížila pod vraty. Ale Ruchljad'jev se měl na pozoru.*
2. **Originál:** *Кошка, округлив от ужаса глаза, сиганула прочь.*
Překlad: *Kočka strachem vykulila oči a odběhla pryč.*
3. **Originál:** *Прожив по соседству с забором жизнь, молодые люди знать не знали, что скрывает эта двухметровая преграда.*
Překlad: *Kluci bydleli nedaleko ohrady, ale neměli ani tušení o tom, co se za touto dvoumetrovou překážkou skrývá.*

Překlad přechodníku vedlejší větou:

4. **Originál:** *Испуская сухие разряды нерастраченной злости, Рухлядьев снова скрылся в засаде...*
Překlad: *Ruchljad'jev, který div nepukl zlostí, se znova schoval v úkrytu...*
5. **Originál:** *– На елку лазил? – спросил он Рухлядьева, оценив кровоточащие царапины на его руках.*
Překlad: *„Ty jsi šplhal na nějakéj smrk?“ zeptal se Ruchljad'jeva, poté co si všiml krvácejících škrábanců na jeho ruce.*

¹⁵⁷ Tamtéž.

6. **Originál:** Карлыши знали цену шутке и пользу смеха, поэтому очень испугались, узнав про скучный газ, и макать конфеты в мед перестали.
Překlad: *Pidilidi si cenili vtipu a smíchu, a proto se velice vyděsili, když se dozvěděli o plynu nudy. Přestali lelkovat a začali jednat.*
7. **Originál:** Оценив возможности своего положения, он уволился из полиции и стал тянуть из маленького народа жилы...
Překlad: *Poté, co posoudil možnosti své situace, odešel od policie a začal malý národ využívat.*

5.2.2 ПРÉKLAD A SLOVOSLED

Ačkoliv by se mohlo na první pohled zdát, že slovosled s překladem příliš nesouvisí, ve skutečnosti se jedná o důležitou translátologickou problematiku, která je spjata i s překladem a s celkovým vyzněním cílového textu. Aby byl tok textu přirozený, měl by se překladatel v rámci překladatelského procesu zaměřit i na tuto oblast.

Ačkoliv je v ruském i českém jazyce na rozdíl od jiných, např. germánských jazyků slovosled poměrně volný, není tato volnost absolutní. Slovosled je určen třemi faktory, a to syntaktickou větou strukturou, aktuálním členěním větým a stylistickým zabarvením.¹⁵⁸

Důležitou stránku slovosledu představuje právě aktuální členění věté. Jedná se o koncept, který do lingvistiky a teorie překladu přinesl a rozpracoval zakladatel pražského lingvistického kroužku Vilém Mathesius. Aktuální členění věté představuje smyslové rozložení věté, kdy na první místo ve věté klademe informaci, která je již známá buď z předchozího kontextu nebo se jedná o informaci všeobecně známou, a na druhé místo ve věté vkládáme informaci novou, za jejímž účelem je komunikace realizována. První část věté nazýváme východištěm výpovědi (termín Mathesiův), východiskem sdělení nebo také tématem, zatímco druhou část věté, novou část informace, označujeme jako jádro sdělení či réma.¹⁵⁹

Odlíšnost mezi ruštinou a češtinou v souvislosti s aktuálním členěním větým spatřujeme v prvé řadě v tom, že v češtině se nová informace obvykle staví na konec věté,

¹⁵⁸ FLÍDROVÁ, Helena a Stanislav ŽAŽA. *Синтаксис русского языка в сопоставлении с чешским*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. s. 110

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 113-114

zatímco v ruštině se klade na předposlední místo nebo blíže ke středu věty.¹⁶⁰ Tuto skutečnost můžeme uvést na dvou následujících příkladech z textu povídky:

1. **Originál:** *Над Обводным висело солнце, еще довольно пыльное, несмотря на поздний август, – крапива у трансформаторной будки пыльно светила в его лучах.*

Překlad: *Bez ohledu na to, že se srpen chýlil ke konci, nad Obvodným kanálem se vznášelo ještě docela ostré slunce. U transformační stanice se v jeho paprscích odrážely prachem pokryté kopřivy.*

2. **Originál:** *Как будто впервые увидев, Гера оглядел стену забора, служившую им отменным полигоном.*

Překlad: *Gera si prohlédl stěnu ohrady, která jim skvěle sloužila jako zkušební střelnice, jako kdyby to viděl poprvé v životě.*

Rozlišujeme slovosled objektivní a subjektivní. Pokud je na prvním místě ve větě téma a na druhém místě réma, mluvíme o objektivním (neutrálním) slovosledu. Takový slovosled je typický pro klidnou, emocionálně neutrální komunikaci.¹⁶¹ Můžeme uvést následující příklad z textu:

1. **Originál:** *Вова подскочил первым и взялся за покрышку с другого края.*

Překlad: *Vova přiskočil jako první a chytil pneumatiku za druhý konec.*

Jestliže je ale naopak na prvním místě ve větě réma a na druhém téma, jde o subjektivní slovosled, charakteristický pro emocionálně zabarvené sdělení. U subjektivního slovosledu je réma zdůrazněno rovněž po intonační stránce. Silnější tendence k subjektivnímu slovosledu se vyskytuje spíše v ruštině než v češtině, přičemž se objevuje především v hovorové vrstvě ruského jazyka a v lidové mluvě. Celkově můžeme tvrdit, že ruština je ve výrazivu emocionálnější než čeština.¹⁶²

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 115

¹⁶¹ Tamtéž, s. 113-114

¹⁶² Tamtéž, s. 115

Subjektivní slovosled se v povídce objevoval na mnoha místech v přímé řeči postav. Níže uvádím několik příkladů:

1. **Originál:** – *Двери открывай, придурок.*
Překlad: „Otevři dveře, ty zmetku.“
2. **Originál:** – *А там что? – наконец поинтересовался он.*
Překlad: „А со je za ní?“ zeptal se nakonec.
3. **Originál:** – *Во Вьетнам летал с родаками, – весомо сообщил он.*
Překlad: „Byl jsem s našima ve Vietnamu,“ oznámil důležitě.
4. **Originál:** – *На тебя похож. Смеющийся Будда называется.*
Překlad: „Je ti podobný. Říká se mu Smějící se Buddha.“
5. **Originál:** – *Здорово ты его... – мелко засмеялся Вова. – Над самым ухом – бабах!*
Překlad: „Dobře ses trefil...“, pousmál se Vova. „Přimo nad hlavou – řach!“

V prvních čtyřech případech byl ruský subjektivní slovosled v překladu převeden na objektivní, v pátém případě zůstal subjektivní slovosled zachován i v českém překladu. Kromě subjektivního slovosledu se v přímé řeči objevovalo množství hovorových výrazů (jako např. výše uvedený výraz *здорово*), jimž se budu podrobněji věnovat v následující podkapitole.

Další odlišností ve slovosledu mezi ruštinou a češtinou je interpoziční slovosled, tzv. obmykání, které se objevuje v ruském jazyce především v odborném, publicistickém a uměleckém stylu. V češtině se takový typ slovosledu nevyskytuje. Rozlišujeme dva typy „obmykání“, z čehož první se týká přívlastku shodného a druhý přívlastku neshodného. V prvním případě stojí přívlastek shodný před podstatným jménem. Jde o situaci, kdy se mezi přívlastek shodný a určující podstatné jméno klade větný člen rozvíjející přívlastek, např. *написанная известным художником первой половины XIX века картина* nebo *недавно привезенная Володей из России пластика*.¹⁶³ V případě přívlastku neshodného jde o situaci, kdy se rozvíjející člen klade mezi určující podstatné jméno a přívlastek

¹⁶³ Tamtéž, s. 112

neshodný v genitivu, např. *устранение из языка неправильных оборотов* či *возвращение из Португалии наших футболистов*.¹⁶⁴

Do češtiny se tyto konstrukce překládají různými způsoby. Shodný přívlastek se obvykle klade za podstatné jméno, např. *лежащая на столе книга* – *kniha ležící na stole*.¹⁶⁵ Složitější konstrukce se obvykle překládají za pomoci vedlejší věty, např. *Издали видны были заборы с развешенным на них бельем*. – *Zdálky bylo vidět ploty s prádlem, které na nich bylo rozvěšeno*.

Níže uvádím příklad interpozičního slovosledu z textu povídky. V této situaci bylo „obmykání“ přeloženo vedlejší větou.

1. **Originál:** *Знавшие Рухлядьева люди смотрели на него как на плесень, и он не спорил, поскольку сам считал себя плесенью, но только благородной, как на сыре.*
Překlad: *Lidé, kteří Ruchljad'jeva znali, na něj nahlíželi jako na plíseň, a on neprotestoval, jelikož sám sebe za plíseň považoval, ale pouze za tu ušlechtilou, jako na sýru.*

Na tomto místě bych se chtěla zmínit ještě o jedné problematice, která rovněž souvisí s inverzním slovosledem. Ačkoliv je v českém jazyce při spojení podstatného a přídavného jména běžné, že přídavné jméno předchází podstatnému, např. *zajímavá kniha, studený vítr*, objevují se i situace opačné (inverzní), kdy se adjektivum klade až za substantivum, např. *rosnička zelená, dusitan sodný*. Výrazy tohoto typu se objevují především v odborné terminologii konkrétního oboru. V ruštině se tyto názvy objevují i v názvech potravin, jako např. *мука пшеничная, масло сливочное, солянка мясная*, což lze pozorovat i v češtině (*mandle loupané, hrušky pūlené* atd.)¹⁶⁶ V překladu jsme se s takovou situací setkali v případě slovního spojení souvisejícího s prostředím Pidilidí: *скудный газ* – *plyн nudy*. Na počátku překladatelského procesu jsem měla v plánu toto slovní spojení překládat jako *nudný plyн*. Ačkoliv je zřejmé, že pro češtinu je typičtější přívlastek shodný, na tomto místě jsem se přiklonila k přívlastku neshodnému, o němž se domnívám, že je pro překlad tohoto slovního spojení vhodnější variantou. Můžeme si

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 82

všimnout, že i anglický výraz *the dark mark* z prostředí knih Harryho Pottera se rovněž nepřekládá jako *zlé znamení*, ale jako *znamení zla*.

5.3 STYLISTICKÁ ROVINA

5.3.1 SPISOVNOST A HOVOROVOST PŘI PŘEKLADU

Domnívám se, že problematika spisovnosti a hovorovosti při překladu je bezesporu zajímavým a stále aktuálnějším tématem, a to především z toho důvodu, že se v dnešní době nespisovné prvky objevují v současné umělecké literatuře častěji, než tomu bylo v minulosti a tato skutečnost se následně odráží i v oblasti překladu.¹⁶⁷

Navíc sféry spisovného a nespisovného jazyka se v češtině i ruštině odlišují. Český jazyk můžeme rozdělit na spisovný a nespisovný, stejně jako je tomu v ruštině. V rámci nespisovného českého jazyka lze dále vyčlenit teritoriální a sociální dialekty, interdialekty a obecnou češtinu. Součástí národního jazyka jsou také poloútvary, k nimž řadíme profesní mluvu, slang a argot.¹⁶⁸ Zlata Kufnerová se zmiňuje, že „v jazyce uměleckého překladu se obecná čeština spolu s prvky slangu a argotu objevila již v polovině 20. let minulého století jako výraz potřeby reagovat na živou mluvenou mateřštinu.“¹⁶⁹

Odlíšná situace nastává v kategorizaci ruského jazyka, v němž rozlišujeme čtyři formy národního jazyka, a to spisovný a tři formy nespisovné: teritoriální dialekty, profesionální a sociální žargon (sociální dialekty) a tzv. prostorečije (просторечие) (vlastní překlad).¹⁷⁰ Specifikem ruského spisovného jazyka je to, že k němu přiřazujeme kromě jeho knižní spisovné podoby i ústní hovorovou formu.

Můžeme tedy tvrdit, že ruský jazyk připouští užívání hovorových prvků ve větší míře, než je tomu v češtině, a dokonce jsou tyto prvky považovány za spisovné. Vzhledem k této skutečnosti by měl překladatel pečlivě uvážit, jakým způsobem bude nespisovné elementy překládat do cílového jazyka, aby byly zvolené jevy přiměřené vzhledem

¹⁶⁷ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 71

¹⁶⁸ ČECHOVÁ, Marie. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV, 2003, s. 49-56

¹⁶⁹ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 71

¹⁷⁰ ТРУЦОВА, И. С. *Литературный язык и нелитературные варианты национального языка: Учебно-методическое пособие для курсантов и студентов всех специальностей*. Владивосток: Издательство МГУ им. адм. Г.И. Невельского, 2005, с. 7

k původnímu textu a plnily svou funkci, ale přitom nepůsobily na recipienta překladu rušivě.¹⁷¹

Možné způsoby překladu nespisovných útvarů z výchozího jazyka do jazyka cílového předkládá Zlata Kufnerová. Přiklání se ke kompenzaci nespisovných útvarů prostřednictvím stylizace prvků obecné češtiny, která se může projevat v různých podobách. Jednou z možností je „redukce nespisovných prvků v hláskové a tvarové rovině jazyka,“¹⁷² jako např. *všude jen ponožky* místo *všude samé/samý ponožky*. Druhou možností, s níž se můžeme u překladu krásné literatury setkat často, je „náznak nespisovnosti v rovině hláskové, tvarové, případně i lexikální,“¹⁷³ jako např. *všude samý fusekle* namísto *všude samé ponožky*. Třetí variantou je kombinace obou přístupů, překladatelé tedy volí neutrální prvky i náznak nespisovnosti zároveň, nebo stylizují v rovině syntaktické, jako např. *všude jen samý ponožky/fusekle*.¹⁷⁴

Zlata Kufnerová se zmiňuje, že v překladech dialogů překladatelé většinou volí stylizovanou nespisovnost, představovanou tzv. pražským či středočeským typem obecné češtiny. Kufnerová dále dodává, že se „stylizovaná obecná čeština v soudobém uměleckém překladu stává stále samozřejmějším ekvivalentem prakticky všech nespisovných útvarů a stylizací východiskových jazyků, včetně místních nářečí.“¹⁷⁵

Na základě výše uvedených skutečností jsem se rozhodla, že budu hovorové útvary užití v dialogích povídky rovněž kompenzovat za pomoci prvků obecné češtiny.

Při překladu přímé řeči jsem často přistupovala k použití hovorových koncovek slov typických pro obecnou češtinu, jako je třeba záměna koncovky *-ý* za *-é* u přídavných jmen (např. *obvázaný obličej*, *takový místo*, *něco zakrslýho* atd.) či záměna koncovky *-ý* za hovorovou *-ej* (např. *nějakej smrč*, *celej jsem se zpotil* atd.). Objevovala se také záměna spisovné hlásky *-é* za nespisovnou *-í* (např. *vplítat* místo *vplétat*, *lítající kočka* místo *létající kočka*) či nespisovné koncovky slov u časování sloves (např. *odlamujou*, *budem*) a u skloňování podstatných jmen (např. *s holkama*). Domnívám se, že užití obecné češtiny

¹⁷¹ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 72

¹⁷² Tamtéž, s. 72

¹⁷³ Tamtéž, s. 73

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 76

v přímé řeči postav vhodně vyjadřuje mluvu chlapců a neformální charakter jejich běžné komunikace.

Níže uvádím několik situací z textu, kde se můžeme s takovými hláskovými záměnami setkat:

- Originál:** – Там, во Вьетнаме, место есть такое – Мраморные горы. Торчат из земли громадины километр высотой, и все из чистого мрамора. Ну, как скалы. А вокруг все мастерские да лавки – вьетнамцы от этих гор отламывают куски и вырезают всякие штуковины.

Пřeklad: „Там ve Vietnamu je takový místo – Мраморовý hory. Ze země там trčí kilometr vysoký kolosy celý z čistýho mramoru. No, přesně jako skály. A kolem jsou všechny ty skvělý dílny a obchůdky. Vietnamci z těch hor odlamují kousky mramoru a vysekávají z nich různý věcičky.“
- Originál:** – И на лицах повязки, чтобы от солнца не сгореть. И в океане они не купаются, а только ловят кальмаров и креветок на таких круглых лодках, точно на тазух. И фрукты там... У нас похожего и близко нет. Личи, допустим... Это... ну, словно виноградина в скорлупе. Или, к примеру, плод дракона – такой розовый кочан с яйцом внутри, а яйцо белое, в маковую крапинку.

Пřeklad: „А mají obvázaný obličej, aby je nespálilo slunce. А в океánu се некупаюу, јен лові каламары а креветы на такovejch кулатейch лодкách, přesně jako на лаворех. А то јейчh овоце... Такový u нас ани здалека не máme. Трeба личи, то је ... но нeчо јако hрозновý вiно ve skořáпce. Nebo napříkklad драчи овоце – то је таковá рižовá hlávkа s vejcem uvnitř, ale то vejce је бilé s маковýма теčkама.“
- Originál:** – Приходите сюда завтра – будем бантики в косички заплетать!

Пřeklad: „Přijďte sem zítра, будем vplítat mašle do copánkù!“
- Originál:** – На свету им быть нельзя, – пояснил Гера. – Они же под землей живут – ослепнут.

Пřeklad: „Nemůžou zůstat na světле,“ objasnil Gera, „vždyť žijou pod zemí, mohli by oslepnout.“

5. **Originál:** *Перед барышнями и рискнул бы...*

Пřeklad: „Před holkama by udělal kdoví co...“

V níže uvedeném případě jsem se přiklonila k užití nespisovného *bysme* místo spisovného *bychom*, z toho důvodu, aby byla zachována autenticita mluvy dospívajících chlapů.

6. **Originál:** – *Сами небось не полезли... А меня теперь еще и дома взгреют.*

Пřeklad: „Sami *bysme tam nejspíš nelezli... a teď mě za to doma zmlátí.*“

V následující situaci je užit ruský hovorový výraz *родаки*, který byl přeložen do češtiny lidovou formou *naši*, často užívanou v běžné komunikaci jako označení rodičů. Další variantou překladu byl výraz s nespisovnou koncovkou podstatného jména *s rodičema*. Dále se zde vyskytuje ruské hovorové sloveso *зазеваться*, jehož nespisovný charakter jsme v překladu kompenzovali na jiném místě dříve ve větě, a to hláskovou záměnou koncovky *-э* za koncovku *-ý* ve slově *jaké – jaký*.

7. **Originál:** *Во Вьетнам летал с родаками, – весомо сообщил он. – Там знаешь, как жарит? Чуть зазевашься – вся шкура облезет.*

Пřeklad: „Byl jsem s našima ve Vietnamu,“ oznámil důležitě. „Viš, jaký tam je vedro? Ani se nenaděješ a je z tebe škvarek.“

V níže uvedené situaci byla v instrumentálu podstatného jména dveře užita hovorová koncovka *-a* místo *-i* (*za dveřma*) a částice *Все* byla přeložena jako *A máme po srandě*. Dalšími variantami byly obraty *A je vymalováno*, *A máme po ptákách*.

8. **Originál:** – *Точно, грибы, – вскоре подтвердил он. – А за дверью не карлики, а... – Леня напряг глаз-рентген. – Или впрямь пигмеи... Все, запер дверь, уезжает.*

Пřeklad: „Přesně, houby,“ potvrdil za chvíli. „A za dveřma nejsou trpaslíci, ale...,“ Ljoňa zaostřil svůj rentgenový zrak. „Nebo to jsou fakt Liliputi... A máme po srandě. Zamknul dveře a jede pryč.“

V textu se vyskytla i hovorová slovesa, při jejich překladu bylo nutno přistoupit k různým transformacím.

Několikrát se v textu objevilo hovorové sloveso *переть*, které bylo jednou přeloženo slovesem *hnát se*, podruhé hovorovějším *štrádovat se*:

9. **Originál:** – *Куда перешь, блошиная шкура!*

Překlad: „*Kam se ženeš, ty zablěšená mrcho!*“

10. **Originál:** – *Куда перешь, лишай ползучий!*

Překlad: „*Kam si to štráduješ, ty jedna prašivino olezlá!*“

Na tomto místě se střetáváme s hovorovým slovesem *заливать*, které má kromě uvedeného významu v překladu ještě další významy (kromě jiného také nepřiměřeně pít). Další variantou bylo hovorové sloveso *кеcat*.

11. **Originál:** – *Мраморные горы? Заливаешь, – из приличия не поверил Гера*

Překlad: „*Mramorový hory? Děláš si srandu,“ ze slušnosti se podivil Gera.*

V níže uvedené situaci se objevilo rovněž nespisovné sloveso *рыпнуться*, které bylo v tomto případě přeloženo jako *hnout se*.

12. **Originál:** *Держа кошку за лапы и локтем прижимая ей голову, так что той было уже не рыпнуться, вахтер направился к кирпичному забору, за которым происходил подозрительный шум.*

Překlad: *Hlídač se vydal k cihlovému plotu, zpoza něhož se ozýval podezřelý hluk. Při tom držel kočku za tlapku a loktem ji přitlačoval hlavu, takže se nemohla ani hnout.*

V následujícím příkladu byla použita nespisovná forma slovesa *трозать*. V rozkazovacím způsobu singuláru má toto sloveso totiž formu *трозай*, zatímco zde je užít nespisovný tvar *трозь*.

13. **Originál:** *Беги, Пупок! – истошно вопили головы с забора. – Не трозь его, нусти!*

Překlad: „*Pupek, zdrhej!*“ řvali kluci přes ohradu jako na lesy. „*Nech ho být, pust' ho!*“

14. **Originál:** – *Что, взбзднул? – ввернул вахтер редкостное слово с шестью согласными подряд.*

Překlad: „*Co blbneš, zcvokls?*“ hlídač prohodil málo používané slovo s několika souhláskami za sebou.

Jedna z neproblematičtějších situací v rámci překladu hovorových výrazů nastala v případě překladu slovesa *взбоднуть* a věty, která následuje ním. Toto sloveso patří k slovní zásobě tzv. prostorečija (просторечие) a rovněž se jedná o hrubý výraz. Původní překladovou variantou bylo spojení *Zbláznil ses*, ale kdyby byla užitá tato varianta, bylo by následující větu zapotřebí úplně celou smazat. Nakonec jsem se přiklonila ke slovesu *zcvoknout se*, které ve formě *zcvokls* vyhovuje požadavku původní věty, že se jedná o málo užívané slovo. Následující věta zůstala s malou úpravou zachovaná. Výraz *с шестью согласными* byl nahrazen výrazem *s několika souhláskám*.

15. **Originál:** – *А ты чего в трусах ко мне приехал? Так набузырился вчера, что утром не нашел штаны? Уроки-то учил в детсаде? У тебя, паршивец, все должно быть прекрасно: и костюмчик, и мыслишки, и душонка.*

Překlad: „A proč jsi za mnou přijel v trenkách? To ses tak zřídil, že jsi ráno nenašel kalhoty? To tě ve školce nenaučili? Máš mít, ty prevíte, všechno v tom nejlepším pořádku: obleček, myšlenky i dušičku.“

Ve výše uvedené situaci jsem se setkala se zastaralým slovesem *набузыриться*, které svým významem odpovídá slovesu *напиться*. V překladu jsme přistoupili k obratu *zřídil se*. V další části tohoto příkladu se střetáváme s upravenou verzí citátu doktora Astrova z Čechovova dramatu *Стрыček Вања*, který zní následovně: «*В человеке должно быть все прекрасно: и лицо, и одежда, и душа, и мысли.*»¹⁷⁶ V překladu Leoše Suchařípy z roku 2005 citát zní: „*Člověk by měl být krásný totálně: ve zjevu, v oblékání, v duši i v myšlení.*“¹⁷⁷

16. **Originál:** – *А ты чего в трусах ко мне приехал? Так набузырился вчера, что утром не нашел штаны? Уроки-то учил в детсаде? У тебя, паршивец, все должно быть прекрасно: и костюмчик, и мыслишки, и душонка.*

¹⁷⁶ Антон Павлович Чехов. Дядя Ваня. Электронная библиотека *RoyalLib.com* [online]. Copyright © 2010-2019 [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: https://royallib.com/read/chehov_anton/dyadya_vanya.html#61440

¹⁷⁷ ČECHOV, Anton Pavlovič. *Стрыček Вања: výjevy z vesnického života ve čtyřech dějstvích*. Vyd. 2. Přeložil Leoš SUCHAŘÍPA. Praha: Artur, 2005, s. 26

Překlad: „A proč jsi za mnou přijel v trenkách? To ses tak zřídil, že jsi ráno nenašel kalhoty? To tě ve školce nenaučili? Máš mít, ty prevíte, všechno v tom nejlepší pořádku: obleček, myšlenky i dušičku.“

V některých situacích došlo ke kompenzaci hovorového prvku na jiném místě v překladu. V prvních dvou případech můžeme opět pozorovat použití hovorového slovesa *видать*:

17. **Originál:** – *Пойдем знакомиться. – Леня вскочил на ноги. – Видал, какие забавные?*

Překlad: „Seznámíme se s nima.“ Ljoňa vyskočil na nohy. „Vidíš, jak jsou vtipný?“

18. **Originál:** – *Ты видал? – присвистнув, сказал Леня. – Кот-лятяга.*

Překlad: „Vidíš to?“ řekl s hvízdnutím Ljoňa. „Lítající kočka“.

19. **Originál:** – *Смешно, аж вся спина вспотела.*

Překlad: „To je tak vtipný, až jsem se z toho celej zpotil.“

V textu povídky se můžeme setkat i s hovorovými pozdravy:

20. **Originál:** – *Здорово, Глобус, – по-взрослому протянул руку Леня.*

Překlad: „Nazdar, Glóbus,“ podal Ljoňa Gerovi dospělácky ruku.

Здорово je pozdrav, který je užíván v ruštině v neformálních situacích. V překladu do češtiny jsem přistoupila k obdobnému neformálnímu výrazu *nazdar*.

V dialogích se ve většině případů objevoval i subjektivní slovosled, což lze vidět i v následujícím příkladu. Dále bylo na tomto místě opět zvoleno zkrácení koncovky slovesa sednout si: *сидим – sednem*.

21. **Originál:** – *Привет, орлы. – На площадке появился Вова. – Сидим?*

– *Сидим. – Леня мигом преисполнился высокомерия. – Тебя ждем.*

Překlad: „Čau, borci.“ Na hřišti se objevil Vova. „Nesednem?“

„Sednem.“ Ljoňu v tu ránu pohltil pocit povýšenosti. „Čekáme na tebe.“

Některé prvky v přímé řeči v textu originálu evokovaly ironický podtón a obdobně jsem k nim přistupovala i v překladu:

22. **Originál:** – *Ага, щас! Наглядим только бантиков!*

Překlad: „To víš že jo! Jen co si vyžehlíme mašle!“

23. **Originál:** – *Сейчас, нустил...*

Překlad: „No to určitě!“

Kromě výše uvedených příkladů v povídce lze najít i hovorová substantiva s expresivním výrazem, jako např. *высокогрудая русичка* – *prsatá ruštinářka*, *лоб* – *chlápek* či hovorovou částicí: – *Ха-ка, мошенник...* – „*Tady máš, ty cucáku...*“

5.3.1.1 LAKONIČNOST V HOVOROVÉ RUŠTINĚ

Ruský jazyk je ve své hovorové podobě výrazně úspornější než kterýkoliv jiný slovanský jazyk.¹⁷⁸ Lakoničnost, jinak také výrazová úspornost se nejvíce projevuje v hovorové ruštině. Můžeme ji spatřovat v různých rovinách ruského jazyka. Například v oblasti fonetiky se projevuje ve výslovnosti slov (např. *здрасьте* místo *здравствуйте*), z morfologického hlediska lze pozorovat tendenci ke kratším tvarům, můžeme připomenout existenci tzv. nového vokativu, což jsou zkrácené familiární formy vlastních jmen (např. *Кать, Саушь*) či hojně užívané přechodníků, typické pro ruštinu. Můžeme tvrdit, že nejvíce se lakoničnost projevuje v syntaktické stránce jazyka.¹⁷⁹ V povídce se výrazová úspornost projevila především v dialozích hrdinů, v hovorové mluvě postav. Krácení tvarů se objevilo např. v těchto situacích:

1. **Originál:** – *Ага, щас! Наглядим только бантиков!*

Překlad: „To víš že jo! Jen co si vyžehlíme mašle!“

Na tomto místě byla místo spisovného tvaru slova *сейчас* užitá zkrácená forma *щас*.

2. **Originál:** *Сейчас пойду Сергей Сергеичу звонить.*

Překlad: *Hned teď jdu zavolat Sergeji Sergejiči.*

¹⁷⁸ ŽAŽA, Stanislav. *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 25

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 25-26

Zde vidíme zkrácenou formu vlastního jména a jména po otci. Plná forma slova by byla *Сергеи Сергеевич – Sergej Sergejevič*.

Nejčastějším projevem výrazové úspornosti je elipsa (výpustka), tj. vynechání větných členů. Existuje několik druhů elipsy, přičemž nejčastěji se vypouští přísudek, předmět či příslovečné určení.¹⁸⁰

Prvek elipsy byl použit na mnoha místech v textu, přičemž se v povídce objevovalo především vynechání přísudku. Znak ¥ slouží jako označení výpustky v příkladech originálního textu. Uveďme následující příklady:

1. **Originál:** – *То же мне ¥ – Глобус... Потом покажу на карте, – пообещал Леня.*
Překlad: „*Taky by mě to zajímalo, Glóbus... Potom ti to ukážu na mapě,*“
přislíbil Ljoňa.
2. **Originál:** – *Куда ¥, фашист!*
Překlad: „*Kam se dereš, mrcho!*“
3. **Originál:** – *Чего ты ¥? – удивился Леня. – Уйдут же.*
Překlad: „*Co je?*“ *podivil se Ljoňa. „Dělej, nebo odejdou.“*
4. **Originál:** – *Что долго так ¥? Чего не выручали?*
Překlad: „*Proč vám to tak trvalo?* *Proč jste mě nezachránili dřív?*“
5. **Originál:** «*Ты чего ¥?*» – *удивился Вова.*
Překlad: „*Co ti je?*“ *podivil se Vova.*

Z výše uvedeného lze tvrdit, že ekonomičnost slovního vyjádření se dotýká daleko více ruského jazyka než českého. S vyšší mírou lakoničnosti se setkáváme i ve slovenštině, kde je frekventovanější než v češtině.

5.3.1.2 HOVOROVÁ VRSTVA JAZYKA A PŘEKLAD CITOSLOVCÍ

Ačkoliv by bylo možná logičtější zařadit překlad citoslovcí, jakožto slovního druhu, do morfologické roviny jazyka, rozhodla jsem se této problematice věnovat v rámci podkapitoly týkající se hovorovosti, a to především z toho důvodu, že se citoslovce

¹⁸⁰ Tamtéž.

vyskytují především v hovorové vrstvě jazyka, přičemž tato jazyková rovina je postupem času stále obohacována.¹⁸¹ Jelikož se v přímé řeči hrdinů v textu povídky citoslovce vyskytovala hojně, bylo zapotřebí je nějakým způsobem převést do češtiny.

V češtině i ruštině patří citoslovce mezi neohebné slovní druhy a lze říci, že se nacházejí na okraji celkové struktury slovních druhů. Citoslovce vyjadřují bezprostřední reakci na podněty a slouží k přenosu a vyjádření různých emocí, pocitů, nálad a jejich hodnocení. Je však třeba si uvědomit, že pocity a emoce se za pomoci citoslovců pouze předávají, ale nejsou jimi nazývány. Citoslovce totiž nemají nominativní funkci (vlastní překlad).¹⁸² Kromě výše uvedeného mohou citoslovce vyjadřovat rovněž upozornění, vybidnutí k započetí či ukončení činností či napodobování různých zvuků.

Podle Ladislava Vobořila lze citoslovce rozdělit do následujících skupin (uvedené příklady ruských citoslovců rovněž pochází z této publikace¹⁸³):

1. Prává citoslovce

- a. emocionální: vyjadřují spontánní pocity, emoce, prožitky a jejich hodnocení. Mohou vyjadřovat:
 - pozitivní emoce (nadšení, radost, údiv), jako např. *Ай, какой голос!, Ох, хороша она!, Ура, мы победили!*
 - negativní emoce (zármutek, zlost, stesk, bolest), jako např. *О, как это ужасно!, Брр, не люблю говорить о смерти!, Тьфу, это беспорядок!*
 - údiv, rozpaky, pochybnosti, ironii, jako např. *Ба, старые знакомые!, Ай, ай, ай, что мы сделали!, Батюшки, что здесь случилось!*
 - špatný (neuspokojivý) výsledek, např. *Подаю в отставку, баста!, Скорей, скорей, иначе ему хана!*
- b. imperativní (jinak obecně kontaktové a vybízející): těmito citoslovců se mluvčí na sebe snaží upozornit, aby navázal kontakt, udržel nebo zesílil tento kontakt během komunikace či vyjádřil upozornění, výzvu k akci atd. Jsou to citoslovce vyjadřující:

¹⁸¹ VOBOŘIL, Ladislav. *Praktická cvičení z ruštiny pro filology-překladatele II: (výklad a cvičení)*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2015, s. 145

¹⁸² Tamtéž, s. 134, 145

¹⁸³ Tamtéž, s. 147, 148

- upoutání pozornosti adresáta: *ay!, eĭ!, алло!*
 - vybídnutí k započetí či ukončení dané činnosti: *смон!, марш!, айда!, шабаш!*
 - požadavek ticha: *мссс!, үс!, чш!, ш!*
 - příkaz či přivolání zvířat: pes – *ату!, аванс!, апорт!*, kůň – *но!, ну!, нпп!*
 - přivolání a odehnání zvířat: *кис-кис!* (čiči), *мега-мега!* (*husa-husa!*)
- c. etiketní: citoslovce vyjadřující vděk, pozdravení, omluvu či přání, jako např. *Здравствуйте!, Спасибо!, Простите!, Добрый вечер.*

2. Zvukomalebná (onomatopoická) citoslovce

Taková citoslovce jsou „reakcí na zvuk, a to snahou o napodobení tohoto zvuku.“¹⁸⁴ Tuto skupinu dále rozdělujeme na:

- a. Zvukové projevy člověka: *ха-ха, хо-хо, хи-хи*
- b. Zvukové projevy zvířat: *квох-квох, кукареку, ку-ку, мяу-мяу, хрю-хрю, ква-ква*
- c. Zvukové projevy ostatních předmětů: *диль-диль-диль-дон, тик-так, хлоп.*¹⁸⁵

Na tomto místě je zapotřebí připomenout, že některé další publikace vyčleňují ještě kategorii volných (voluntativních) citoslovců, která vypovídá o „vůli mluvčího zaměřené k adresátovi nebo určitému faktu.“¹⁸⁶ Vzhledem k tomu, že v rámci této kategorie vymezujeme citoslovce vyjadřující rozkaz, vybídnutí, souhlas, odmítnutí atd., domnívám se, že bychom ji mohli v zásadě ztotožnit s kategorií imperativních citoslovců ve Vobořilově klasifikaci, avšak oproti této skupině kategorie volných citoslovců zahrnuje navíc také varování (jako např. *ты ты ты*).¹⁸⁷ S citoslovců takového typu jsem se v překladu rovněž setkala.

¹⁸⁴ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 357

¹⁸⁵ VOBOŘIL, Ladislav. *Praktická cvičení z ruštiny pro filology-překladatele II: (výklad a cvičení)*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2015, s. 147, 148

¹⁸⁶ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 352

¹⁸⁷ Tamtéž.

V překládaném textu se citoslovce objevovala především v dialogích postav, přičemž v něm byla zastoupena citoslovce všech tří zmiňovaných skupin. Nejvíce se v textu vyskytovala citoslovce emocionální a imperativní.

Emocionální citoslovce vyjadřující údiv:

1. **Originál:** – *Ого*, – сказал Гера, пожав протянутую руку так, что та быстро ускользнула из его пятерни.

Překlad: „*No, to se podívejme*,“ řekl Gera a stiskl Ljoňovu napřaženou ruku tak silně, že ten sevření rychle povolil.

Další variantou překladu byl výraz *No teda!*

Emocionální citoslovce vyjadřující negativní emoce:

2. **Originál:** – *У-ух...* Слезы на разгоряченном Вовином лице обсохли, но шорты оставались предательски мокры.

Překlad: „*Uf...*“ Slzy na Vovově uříčeném obličejí už úplně zaschly, ale jeho kraťasy byly pořád zrádně mokré.

Emocionální citoslovce etiketní:

3. **Originál:** *Ему казалось, что всех кошек в округе он давно распугал, да те и впрямь порядком не показывались, а тут – пожалуйста...*

Překlad: *Měl za to, že všechny kočky v okolí dávno zastrašil, a ty se doopravdy neobjevovaly, ale tato – no jen se podívejte...*

Prvotním návrhem překladu byl výraz *no prosím...* Výševedené spojení se mi ovšem v končeném důsledku jeví jako vhodnější.

Imperativní citoslovce vyjadřující upoutání pozornosti adresáta:

4. **Originál:** – *Эй, девчонки!* – крикнул он вослед щебечущей стайке.

Překlad: „*Hej, holky!*“ zavolal směrem ke štěbetajícímu hloučku.

Volní citoslovce vyjadřující varování:

5. **Originál:** *Ну-ну, давай. Я тоже посмеюсь – последним только.*

Překlad: „*No jen počkej. Taky se zasměju a budu se smát jako poslední.*“

Dalšími variantami překladu této věty byly výrazy *Jen do toho* nebo *Jen spust'*. Nakonec jsem se rozhodla pro výraz *No jen počkej*, který se mi v daném kontextu jeví jako nejvhodnější, vzhledem k tomu, že podle mého názoru nejlépe vyjadřuje varování a chuť po pomstě.

Zvukomalebná citoslovce – zvukové projevy předmětů:

6. **Originál:** *Бах-бабах – грохотало вокруг.*

Překlad: *Bum, bum, prásk – dunělo kolem.*

Kromě citoslovcí *bum* a *prásk*, bychom mohli užít např. varianty *buch* či *řach*.

7. **Originál:** – *Над самым ухом – бабах!*

Překlad: „Přimo nad hlavou – řach!“

Jelikož se v této situaci jedná o zvuk vydávaný petardami, stejně jako v předchozím případě, mohli bychom rovněž užít některou z variant, které byly předloženy výše. Další možností by mohlo být citoslovce *bác*, které ovšem podle mého názoru označuje spíše spadnutí než úder a subjektivně jej vnímám spíše jako dětský výraz, jelikož se podle mého názoru hojně objevuje především v dětských básničkách a říkankách.¹⁸⁸

8. **Originál:** – *А вьетнамцы все на мотороллерах – вжик-вжик... “*

Překlad: „A Vietnamci si tam jezdí na skútrech – vrrm, vrrm...“

Výše uvedené ruské citoslovce je hovorové povahy a označuje zvuk svištění. Další možnou variantou překladu by mohlo být citoslovce *frr, frr*, které se ale vzhledem k danému kontextu příliš nehodí, jelikož označuje spíše zvuk ptačích křídel, či *fiú, fiú*, které ale naopak zase připomíná svist větru. Jelikož se v dané situaci v textu jedná o zvuk vydávaný skútrech, přeložila jsem jej do češtiny jako *vrrm, vrrm*.

¹⁸⁸ např. Kolo, kolo mlýnský, za čtyři rýnský. Kolo se nám polámalo, mnoho škody nadělalo, udělalo bác!

ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce je věnována překladu a translatologickému komentáři povídky současného ruského prozaika Pavla Krusanova *Как исчезают люди*. V úvodu práce bylo vytyčeno několik cílů. Primárním cílem bylo vytvořit adekvátní překlad povídky a odpovídající komentář k překladu.

Pokud jde o samotný překlad povídky, snažila jsem se k němu přistupovat co nejzodpovědněji tak, aby výsledný produkt v co největší míře korespondoval s ruskou předlohou a aby působil na recipienta překladu co nejvěrohodněji. Netroufám si hodnotit, do jaké míry se mi povedlo tento hlavní cíl splnit, avšak k pokusu o jeho naplnění jsem se podle mého názoru postavila svědomitě a s maximální odpovědností.

Při komentování vybraných překladatelských řešení jsem se snažila zaměřit jednak na jevy, na nichž můžeme pozorovat viditelné rozdíly mezi ruštinou a češtinou, které je zapotřebí popsat, a dále na situace, o nichž se domnívám, že jsou zajímavé z translatologického hlediska. Rovněž jsem se snažila okomentovat problematická místa, s nimiž jsem se v procesu překladu setkala. Kromě výše uvedeného jsem při výběru komentovaných jevů brala ohled také na četnost jejich výskytu v předloze.

Pokud bych se měla vyjádřit k některým konkrétním překladovým postupům z oblasti lexikální, u překladu vlastních jmen byla z důvodu zachování charakteru cizí země nejčastěji využívána metoda transkripce, zatímco u překladu přezdivek bylo v některých případech (např. překlad přezdívky *Свинтиляй*) zapotřebí, aby se více projevila individualita a rozmanitost slovní zásoby překladatele. U překladu reálií jsem přistupovala jak k naturalizaci, tak transkripci či opisnému a přibližnému překladu. Důležitou úlohu sehrála i podkapitola o bezekvivalentnímu lexiku, v níž se mimo jiné komentují i novotvary, které autor vymyslel pro popis prostředí a „kultury“ trpasličího národa *Pidilidi*, kteří hrají důležitou roli v ději povídky. Z analýzy frazeologismů v textu originálu vyplynulo, že jsou hojně zastoupeny ve všech skupinách, vyčleňovaných podle klasifikace L. Stěpanové a V. M. Mokienka.

V rámci syntaktické roviny jsem se zabývala kromě jiného problematikou překladu přechodníků, které se v ruské předloze nesčetněkrát objevovaly a můžeme je označit za typický rys v Krusanovově tvorbě. Ve vlastním překladu byl nejčastěji uplatňován princip překladu přechodníku hlavní větou, objevily se však také situace, kdy

byl přechodník přeložen větou vedlejší. V podkapitole o slovosledu překládám příklady objektivního i subjektivního typu slovosledu, které lze v textu nalézt.

Zvláštní význam překládám podkapitole věnující se hovorovosti. Domnívám se, že specifikem překládané povídky je právě frekventovanost výskytu hovorových výrazů v textu originálu. Hovorové jevy v dialozích jsem se snažila adekvátně převést i do češtiny, a to nejčastěji prostřednictvím prvků obecné češtiny. Hovorový charakter textu se projevuje rovněž ekonomičností slovního vyjádření v přímé řeči postav, která je typická pro hovorovou ruštinu, avšak daleko méně se vyskytuje v nespisovné češtině.

Do překladu nebyla zahrnuta rovina morfologická, a to z toho důvodu, že se v tomto plánu neobjevovaly odchylky od normy. Zajímavou problematiku z oblasti morfologie podle mého názoru představoval překlad citoslovcí, která byla nakonec zahrnuta do podkapitoly o hovorové vrstvě jazyka, jelikož se citoslovce objevovala zásadně v dialozích postav.

Ruská předloha je podle mého názoru náročná na překlad jak z lexikálního, syntaktického, tak i stylistického hlediska. Za neobtížnější pokládám jednak překlad hovorových prvků a rovněž poslední stadium procesu překladu, v Levého teorii nazývané jako přestylování předlohy, jelikož docílit přirozeného vyznění textu v češtině, jehož předloha začleňovala dlouhá a komplikovaná souvětí s přechodníky a hovorovými výrazy, nebylo snadné.

Předsevzala jsem si také několik dílčích cílů. Prvním z nich bylo nastínit specifika překladu uměleckého textu a podstatu překladatelského procesu v podání Jiřího Levého. Těmto dvěma tématům jsou věnovány první dvě kapitoly diplomové práce. Specifičnost překladu umělecké literatury podle mého názoru tkví nejen v nutnosti výborně ovládat cizí i mateřský jazyk, překladatelské metody a translatické problematiku, ale rovněž spočívá ve znalostech z oblasti kulturních zvláštností a reálií daného národa a ve snaze v co největší míře zachovat osobitý styl autora předlohy.

Za velice významný dílčí cíl pokládám představit osobnost autora povídky, jeho tvorbu a svérázný styl psaní. Primární funkci v této kapitole plnily ruské elektronické zdroje, včetně videozáznamů s autorem, volně publikovaných na internetu. Tyto prostředky mi kromě zhotovení životopisu autora a předložení jeho dosavadní literární činnosti umožnily přiblížit čtenáři autorův pohled na proces jeho vlastní tvorby a jeho myšlenky a názory ohledně spisovatelské práce obecně. Dále jsem se v rámci této kapitoly

pokusila charakterizovat poetiku Krusanovových děl na základě jeho nejznámějšího románu *Укус ангела* a předkládané povídky *Как исчезают люди*.

Diplomová práce mě obohatila o spoustu nových poznatků z oblasti translatologie, lingvistiky, a také kulturních specifíků Ruska, především pokud jde o reálie a frazeologismy, které jsem doposud neznala. Práci na překladu povídky považuji za přínosnou také z hlediska rozšíření své slovní zásoby, a to jak v ruštině, tak v češtině. Význam diplomové práce spatřuji v neposlední řadě taky v tom, že pomáhá čtenářům rozšířit povědomí o současném předním ruském spisovateli a jeho tvorbě, které ale není bohužel zatím v evropském regionu věnována taková pozornost, jakou by si bezesporu zasloužila.

РЕЗЮМЕ

Настоящая дипломная работа посвящена переводу рассказа: «*Как исчезают люди*» современного русского писателя-прозаика Павла Крусанова. Произведение было опубликовано первый раз в антологии «*Русские дети*» в 2013 году.

Основной целью дипломной работы является не только создать собственный перевод рассказа с русского языка на чешский, но и создать переводческий комментарий данного перевода. Лингвистическо-переводческий комментарий сосредоточен на отдельных переводческих проблемах, с которыми я в процессе перевода сталкивалась, и которые, по моему мнению, являются интересными из переводческого аспекта. Комментарий включает в себя анализ и объяснение использованных переводческих решений. Во введении данной работы было определено несколько побочных целей. Во-первых, предьявить специфики перевода художественного текста и принципы процесса перевода и, во-вторых, ознакомить читателя с личностью Павла Крусанова в целом, то есть с его жизненными судьбами, творчеством и своеобразным писательским стилем.

Из методологического аспекта было необходимо тщательно ознакомиться с оригиналом рассказа, написанным на русском языке. Одновременно я занималась изучением русской и чешской научной литературы, касающейся лингвистики и перевода. Затем необходимо было создать транслатологический и лингвистический анализ текста рассказа и собственный перевод. На основании анализа текста, который мне предстояло перевести, был создан транслатологический комментарий и синтез полученных знаний, исходящих из анализа.

В процессе писания дипломной работы я опиралась прежде всего на публикации чешских теоретиков перевода И. Левого, З. Куфнеровой, Д. Книттловой, М. Грдлички и З. Выходиловой. Кроме того, полезную информацию я также черпала из русской научной литературы – прежде всего из И. С. Трусовой, Л. Степановы и В. М. Мокиенко.

Я также опиралась на русскую и чешскую лингвистическую литературу, конкретно на труды С. Жажи, Г. Флидровой, Л. Воборжила, М. Чеховой, В. Цврчка или П. Шидака. Большую роль в поиске информации играли ресурсы интернета,

служащие прежде всего ресурсом информации о авторе рассказа, его жизни и творчестве.

Дипломная работа состоит из пяти глав. Первые три главы представляют собой теоретическую часть работы, наоборот последние две главы составляют практическую часть работы.

В первой главе я обращаю внимание на перевод художественной литературы из теоретического аспекта. Беру на себя смелость утверждать, что перевод художественной литературы принадлежит к одному из самых трудных видов перевода. Здесь переводчику художественной литературы приходится справляться с рядом проблем с таким как: реалии народа исходного языка или разговорная речь героев. Но переводчик всегда старается создать адекватный перевод, то есть перевод, который будет по большей мере отвечать подлиннику.

Очень важно, чтобы окончательный текст воздействовал на читателя перевода так, как текст подлинник действует на читателя. Это значит, что текст должен вызывать те же эмоции у реципиента оригинала и у реципиента перевода несмотря на то, что эти читатели являются носителями других языков, и у них часто также другая культурная база, знания или другое восприятие юмора. В первой главе также предьявлена основная информация о проблематике эквивалентности – т. е. равноценность текстов оригинала и перевода. Были упомянуты имена двух значительных теоретиков перевода, занимающихся этой проблематикой. Одним из них является американский теоретик перевода Ю. Найда, выделяющий два вида эквивалентности: формальную и динамическую, и вторым российский лингвист А. Д. Швейцер, который ввел в лингвистику понятие функциональная эквивалентность.

В первой главе данной работы я также глубже занимаюсь характеристикой прозы как рода художественной литературы и отдельных жанров в прозе, включая зачисление предлагаемого рассказа в систему поджанров. Рассказ представляет собой меньшую по объему форму художественной литературы и вместе с романом он является одним из основных жанров в прозе. Рассказ *«Как исчезают люди»* можно по жанровой классификации П. Шидака отнести к подтипу «суеверных» рассказов (т. е. бытовых рассказов с фантастическими и часто страшными элементами).

В рамках данной главы также предьявлены специфики перевода художественного текста. У художественного перевода, одинаково, как и у других видов перевода, есть свои специфики, отличающие его от других видов перевода. Доминантной чертой большинства текстов является осуществление коммуникативной функции целевого текста. Формы художественного стиля, сверх того, несут еще эстетическую функцию.

Вторая глава дипломной работы посвящена характеристике процесса перевода. В тексте предьявлено, как этот процесс понимают чешские теоретики, но главным образом эта глава приближает концепцию самого значительного чешского теоретика перевода Иржи Левого. В своей известной публикации *«Искусство перевода»* он выделил три фазы переводческого труда – постижение подлинника, интерпретацию подлинника и перевыражение подлинника. Все эти фазы подробно описаны в тексте данной работы. В данной главе также описан принцип, выделяемый некоторыми другими теориями перевода. Данный принцип называется макро-подход, и можно сказать, что он практически предшествует первой фазе в теории Иржи Левого. Речь идет о ряде факторов, которые переводчику придется брать на учет раньше, чем он подойдет к первичному лингвистическому и грамматическому анализу текста и собственному переводу. К таким факторам можно зачислить, например: культурную базу, историческое и местное помещение действия, литературные намеки, реалии, отношение автора к теме и публике, тип и функцию текста. Главный вклад макро-подхода по моему мнению, заключается в ознакомлении с культурным и историческим контекстом произведения, народными спецификами и автором подлинника.

Третья глава посвящена автору рассказа – Павлу Крусанову, его жизненным судьбам, литературной деятельности, писательской работе в целом и поэтике его произведений. Также предьявлено мнение литературной критики о творчестве Крусанова.

Павел Крусанов – современный русский писатель-прозаик, редактор и издатель. Он родился 14 августа 1961 года в городе Ленинград в семье служащих. Его братом является русский литературовед и историк искусства Андрей Крусанов. Павел Крусанов часть своего детства прожил в Египте, где его отец работал на строительстве Асуанской плотины. Так как отец Крусанова является специалистом

по гидротурбинам, то он следил за монтажом также при строительстве Асуанской плотины и в последствии, всей семье пришлось переехать в Египт. Павел Крусанов там прожил приблизительно полтора года своего детства, тогда ему было приблизительно девять лет.

Павел Крусанов окончил педагогический институт А. И. Герцена по специальности география и биология, но учителем он проработал только четыре месяца. Хотя сегодня писатель преподавателем не работает, но он все равно благодарен университету за то, что получил обучение. По его мнению, для писателя очень полезно знать биологию и географию. Потому, что биолог может верно описать природу, ощущение леса или процесс охоты, что ему и удалось в сборнике *«Царь головы»*. Его хобби, также связаны с природой – он увлекается охотой и коллекционированием жесткокрылых.

В первой половине 80-х годов 20. века он активно занимался музыкальным андеграундом и был членом ленинградского рок-клуба и группы *«Абзац»*. Сейчас он уже музыкой активно не занимается. Музыку слушает он и сегодня, только спектр любимой музыки у него расширился. Он слушает не только рок, но и российскую и западную классическую музыку. Перед тем как заняться литературой, он перепробовал разные работы – он работал преподавателем биологии и географии, осветителем в кукольном театре, садовником в петербургском Парке Победы, техником звукозаписи, печатником офсетной печати и т.д.

Что касается его литературной деятельности, первые ее проявления мы можем отметить к первой половине 80-х годов, когда Крусанов начал печататься в журнале *Гастрономическая суббота*. С 1989 года увлекается литературной деятельностью уже активно. Он работал редактором в разных петербургских издательствах, напр. *Родник*, *Звезда*, *Русский разъезд*, *Московский вестник*, и т. д.

Павел Крусанов на данный момент написал и опубликовал ряд произведений. Принадлежит к ним десять романов. Первый роман – *Где венку не лечь*, был опубликован в 1990 году. Можно сказать, что самым успешным является роман *Укус ангела*, опубликованный в 2000 году, так как после выхода этого романа становился Крусанов известным по всей России. Этот роман в 2004 годы вышел на словацком языке. Большую часть его творчества составляют рассказы, которые выходят в сборниках. Одним из самых известных сборников

является *«Царь головы»*, опубликованный в 2014 году. Павел Крусанов также пишет разные художественные статьи, эссе и рецензии.

В третьей главе дипломной работы также упомянуто, как на творчество Крусанова смотрит литературная критика. После опубликования романа *«Укус ангела»* критикам не удалось сойтись в определении жанра романа. И практически то же самое можно сказать о всем его творчестве. Критики до сих пор не разделяют между собой мнение по поводу жанра и стиля автора. Одна группа его зачисляет к постмодернистским экспериментальным авторам, вторая его относит к писателям «альтернативного реализма» и третья его творчество относит к интеллектуальному фэнтези или неомифологии. На некоторых интернет-сайтах также его творчество называют «магическим реализмом». Из вышесказанного можно сделать вывод, что творчество Крусанова трудно определить по традиционному узусу к конкретному прозаическому жанру. Сам Крусанов считает, что «хороший текст тяготеет к максимальной свободе, в том числе к свободе от жанров и направлений, а также запросов публики».¹⁸⁹

В рамках третьей главы дипломной работы коротко представлен сюжет рассказа *«Как исчезают люди»*, который является предметом данной дипломной работы. Этот рассказ был до сих пор опубликован в трех сборниках: первый раз в 2013 году в сборнике *«Русские дети»*, во второй раз в 2014 году в сборнике *«Царь головы»* и в третий раз в том же году в сборнике *«Детский мир»*. Главными героями являются три подростки – Гера, Леня и Вова, встречающиеся как обычно в конце каникул на пустой площадке, так называемой базе. Мальчики заметят высокий забор, находящийся рядом с площадкой, и хотят знать, что находится за этим забором. Кроме этой сюжетной линии в рассказе можно наблюдать еще вторую линию, в которой мы видим противного сторожа Рухлядьева, приглядывавшего за воротами этого тайного места. Обе линии внезапно сплетаются, когда мальчики решают прелесть через забор и освободить мнимых карликов, заключенных за большой железной дверью.

¹⁸⁹ Павел Крусанов – биография, бесплатно скачать и читать книги Павла Крусанова на ThankYou.ru. In: *ThankYou.ru – портал музыки и литературы, где можно отблагодарить артистов и писателей за творчество* [online]. Copyright © 2010-2019 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: http://thankyou.ru/lib/postmodernism/pavel_krusanov

Как было приведено выше, по классификации П. Шидака рассказ можно зачислить к «суеверным рассказам». Рассказы этого типа с одной стороны описывают будние ситуации, а с другой выделяются наличием фантастических или сверхъестественных элементов. Таким элементом в рассказе является маленький лилипутский народ Карлыши, который мальчики решили освободить. Но Карлышей в действительности не существует, и об этом читатель узнает только в конце рассказа. Мальчики придумали не только карлики, но и весь их мир, в котором они живут. Вторым сверхъестественным элементом можно считать тот факт, что сторож Рухлядьев в конце рассказа исчезает после того, как Гера произносит заклинание от недруга и лихого человека, которое ему поведала ведьма, бабушка Кудыкина, когда он был на каникулах у Ладожского озера.

Следует отметить, что Крусанов в рассказе обращает внимание на описание среды. Он детально описывает пустую площадку, где мальчики встречаются, и также окрестность тайного забора. Беру на себя смелость утверждать, что благодаря этому автор хорошо погрузил читателя в сюжет.

Может показаться, что из-за того, что этот рассказ включает в себя фантастические элементы и описывает впечатления детей, то он будет простым в языковом аспекте, но все как раз наоборот. Если мы детально посмотрим на лексическую и синтаксическую сторону языка, мы обнаружим, что этот рассказ хоть и повествует о детях, но он рассчитан не только на детскую аудиторию, а также и взрослую. Конечно, лексический план очень требовательный, так как Крусанов часто использует длинные сложные предложения и включает в текст множество деепричастий.

Последние две главы составляют практическую часть дипломной работы. Четвертая глава предьявляет перевод рассказа «*Как исчезают люди*» с русского языка на чешский, и пятая глава посвящена анализу и комментарию отдельных примененных переводческих решений.

Пятая глава разделена на три части по отдельным языковым планам. Выделяем лексический, синтаксический и стилистический языковые планы. В начале каждой отдельной части намечены основные пункты конкретной переводческой проблематики, затем приведены конкретные примеры из текста рассказа и их комментарий.

В рамках лексического плана комментированы приведенные явления: перевод собственных имен, прозвищ и наименований персонажей, перевод названий населенных пунктов, перевод безэквивалентной лексики, реалий и фразеологизмов. Особенно реалиями и фразеологизмами текст оригинала очень насыщен.

При переводе собственных имен и названий населенных пунктов я чаще всего использовала метод транскрипции и экзотизации, из-за того, чтобы сохранить характер зарубежной страны и колорит народа. В тексте данной работы приведены способы перевода наименований этого типа. При переводе некоторых прозвищ (как напр. перевод прозвища *Свинтиляй*) было нужно, чтобы более проявились индивидуальность переводчика и многообразие словарного запаса переводчика.

При переводе мне пришлось справиться с вульгарными наименованиями персонажей. Можно привести примеры: *блошиная шкура* – *zablěšená mrcha*, *звероморда* *драная* – *špinavá bestie*, *аснид* – *had*, *придурок* – *zmetek*, *мазурик* – *darebák*, *мазурик* – *spratek*, *паршивец* – *prevít*, *лопух* – *hlupák*, *прощельга* – *sučák*. Так как наименований этого типа в рассказе появилось очень много, мне пришлось искать разные чешские выражения для перевода ругательств разного типа.

Следующей проблемой, которой я в рамках анализа занималась, является перевод реалий. По моему мнению, перевод реалий принадлежит к одной из самых интересных транслатологических областей. В начале данной части было приведено несколько дефиниций понятия реалии с точки зрения некоторых чешских и русских теоретиков перевода. Также были намечены способы перевода реалий. Так как в тексте подлинника присутствует множество реалий, то для их перевода был использован ряд переводческих трансформаций. При переводе были использованы следующие методы: натурализация, транскрипция, описательный перевод, приблизительный перевод и целостное преобразование.

Важную роль в рамках анализа лексического плана играет проблематика перевода безэквивалентной лексики. В этой части я комментирую неологизмы автора, придуманные для описания среды и «культуры» народа Карлышев, сыгравших важную роль в сюжете рассказа.

Из анализа фразеологизмов в тексте оригинала вытекает то, что они богато представлены во всех группах, выделенных по классификации Л. Степановы и В. М. Мокиенко.

В рамках синтаксического плана я обращаю внимание на перевод деепричастий и порядок слов при переводе. Деепричастные обороты появились в больших количествах в тексте подлинника и их можно назвать типичным явлением в творчестве Крусанова. Самым часто- употребляемым принципом в собственном переводе был принцип замены деепричастия на главное или придаточное предложения.

В части, касающейся порядка слов, то здесь предьявлена проблематика актуального членения предложения, т. е. смысловое членение предложения. Сущность актуального членения заключается в том, что на первое место в предложении ставится известная из предыдущего контекста информация, а на второе место ставится новая информация, из-за которой коммуникация реализуется. Это понятие ввел в лингвистику и в теорию перевода основоположник пражского лингвистического кружка Вилем Матезиус. В рамках этой главы описаны два вида порядка слов – субъективный и объективный, их отличия и приведены примеры из текста. Также описан типичный для русского языка вид порядка слов – «обмыкание», и способы его перевода на чешский язык.

Стилистический план посвящен теме литературности и разговорности при переводе. Так как разговорными элементами текст рассказа насыщен, и я уделяю этой проблематике особое внимание. Полагаю, что спецификой избранного для перевода рассказа, является частотность присутствия разговорных выражений в тексте оригинала. Я стремилась адекватно перевести разговорные элементы на чешский язык, и в большинстве случаев я решила их перевести с помощью элементов обиходного чешского языка. Разговорный характер текста проявляется также экономностью словесного выражения (так называемой лаконичностью русской разговорной речи) в прямой речи персонажей. Это явление типично для разговорной русской речи и намного меньше появляется в разговорном чешском языке.

Морфологический план не был включен в аналитическую часть дипломной работы, из-за того, что в тексте не появились отклонения от нормы. Интересную

проблематику из морфологической стороны языка представляет собой перевод междометий. Так как междометия появлялись прежде всего в диалогах, и было это явление включено в главу посвященную разговорному языковому строю.

По моему мнению, подлинник рассказа очень требовательный для перевода из лексической, синтаксической и стилистической точки зрения. Самой трудной задачей я считаю с одной стороны перевод разговорных выражений, а с другой, «перевыражение подлинника». Думаю, что этот этап был самый сложный, так как достичь естественного впечатления текста на чешском языке, в подлиннике которого, находилось множество длинных и затруднительных сложных предложений с разговорными элементами, было нелегко.

Последняя глава – заключение. В заключении предьявлены выводы анализа конкретных примененных переводческих явлений. Частью приложений является фотография автора и русский оригинал рассказа.

К переводу рассказа я стремилась подходить ответственно и таким образом, чтобы окончательный текст как можно больше соответствовал русскому подлиннику. Я не отваживаюсь оценивать, в какой мере мне удалось эту главную цель наполнить, но к опыту о наполнении, по моему мнению, я подходила аккуратно с и максимальной ответственностью.

BIBLIOGRAFIE

PŘEKLÁDANÁ POVÍDKA

КРУСАНОВ, Павел. Как исчезают люди. In: ТОЛСТАЯ, Татьяна et al. *Детский мир* [online]. Moskva: Издательство АСТ, 2015, с. 25-30. [cit. 2019-01-22] ISBN: 978-5-17-088369-1. Dostupné z: https://www.rulit.me/books/detskij-mir-sbornik-read-378645-25.html#section_13

KNIŽNÍ ZDROJE PSANÉ LATINKOU

ASTVACATUROV, Andrej Alexejevič. *Lidé v nahotě*. Praha: Plus, 2016. Pestrá řada soudobé prózy. ISBN 978-80-259-0505-0.

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2812-7.

ČECHOVÁ, Marie. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV, 2003. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-86642-00-3.

ČECHOV, Anton Pavlovič. *Strýček Váňa: výjevy z vesnického života ve čtyřech dějstvích*. Vyd. 2. Přeložil Leoš SUCHAŘÍPA. Praha: Artur, 2005. ISBN 80-86216-60-8.

HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace: k problematice zaměření uměleckého překladu na čtenáře*. Praha: Univerzita Karlova, 1997. ISBN 80-85899-22-1.

HRDLIČKA, Milan. *Překladatelské miniatury*. 2., rozš. vyd. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2501-0.

KAPITÁNOVÁ, Jindřiška. *Antologie textů ke srovnávací stylistice: komentáře a analýzy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3350-9.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6.

KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-244-2428-6.

KRUSANOV, Pavel. *Uhryznutie anjela*. Bratislava: SLOVART, 2004. ISBN 80-7145-898-8.

KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994. Linguistica. ISBN 80-85787-14-8.

KRIJTOVÁ, Olga. *Pozvání k překladatelské praxi: kapitoly o překládání beletrie*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-215-X.

LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-x.

MAŠKOVÁ, Drahuse. *Český jazyk: přehled středoškolského učiva*. Třebíč: Petra Velanová, 2005. Maturita (Petra Velanová). ISBN 80-902571-5-1.

SOCHROVÁ, Marie. *Literatura v kostce: pro střední školy*. 4. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2004. V kostce (Fragment). ISBN 80-7200-965-6.

ŠIDÁK, Pavel. *Literární žánry*. Praha: Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého), s. r. o., 2013. ISBN 978-80-86877-64-8.

VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

ŽAŽA, Stanislav. *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2058-X.

KNIŽNÍ ZDROJE PSANÉ AZBUKOU

ВЛАХОВ, С. И., ФЛОРИН, С. П. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения, 1980

ТРУСОВА, И. С. *Литературный язык и нелитературные варианты национального языка: Учебно-методическое пособие для курсантов и студентов всех специальностей*. Владивосток: Издательство МГУ им. адм. Г.И. Невельского, 2005.

FLÍDROVÁ, Helena a Stanislav ŽAŽA. *Синтаксис русского языка в сопоставлении с чешским..* Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1104-0.

MOKIJENKO, Valerij a Ludmila STĚPANOVA. *Ruská frazeologie pro Čechy. Русская фразеология для чехов.* 2. vyd., (rozš.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1916-9.

VOBOŘIL, Ladislav. *Praktická cvičení z ruštiny pro filology-překladaatele II: (výklad a cvičení).* Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4491-8.

VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3417-9.

ČASOPISECKÉ ZDROJE

HRDLIČKA, Milan. K překladu tzv. bezekvivalentní slovní zásoby. In: *Ruština v teorii a praxi* č.1, 1990, Praha: Svět sovětů, s. 14-18

ČESKÉ ELEKTRONICKÉ ZDROJE

ČECHOVÁ, Marie. Dynamika frazeologie. In: *Naše řeč* [online]. Copyright © 2011 [cit. 2019-04-1]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6639>

KNAPPOVÁ, Miloslava. K překládání osobních jmen. In: *Naše řeč* [online]. Copyright © 2011 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=6399>

SMEJKALOVÁ, Věra. Zemřel autor první knihy 21. století Milorad Pavić | Časopis HOST. In: *Časopis HOST* [online]. Copyright © 2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://casopis.hostbrno.cz/archiv/2010/1-2010/zemrel-autor-prvni-knihy-21-stoleti-milorad-pavic>

RUSKÉ ELEKTRONICKÉ ZDROJE

АНТОН ПAVЛОВИЧ ЧЕХОВ. Дядя Ваня. In: *Электронная библиотека RoyalLib.com* [online]. Copyright © 2010-2019 [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: https://royallib.com/read/chehov_anton/dyadya_vanya.html#61440

Павел Крусанов. In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/autor663>

Павел Крусанов – биография, бесплатно скачать и читать книги Павла Крусанова на ThankYou.ru. In: *ThankYou.ru – портал музыки и литературы, где можно отблагодарить артистов и писателей за творчество* [online]. Copyright © 2010-2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: http://thankyou.ru/lib/postmodernism/pavel_krusanov

Павел Крусанов – биография, книги, отзывы, цитаты. In: *LiveLib – сайт о книгах, социальная сеть читателей книг* [online]. Copyright © 2006-2019 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/author/8303-pavel-krusanov>

Павел Крусанов «Ворон белый. История живых существ». In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/work331965>

Павел Крусанов «Железный пар». In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/work803021>

Павел Крусанов. In: *Издательский дом «Городец»* [online]. Copyright © 1996-2019 [vid. 2019-04-01]. Dostupné z: <https://gorodets.ru/avtory/krusanov-pavel/>

Павел Крусанов книги и новинки 2019, биография, отзывы и цитаты | Издательство Эксмо. In: *Официальный сайт книжного издательского дома Эксмо* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://eksmo.ru/authors/krusanov-pavel-vasilevich-ITD7977/>

Павел Крусанов «Укус ангела» (2000) | критика. trounin.ru | In: *Блог литературного обозревателя, критика, писателя* [online]. Copyright © 2012-2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <http://trounin.ru/krusanov00/>

Павел Крусанов «Яснослышащий». In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/work1094167>

Писатель Павел Крусанов на радио Фонтанка ФМ. In: Youtube [online]. 20. 8. 2014 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6TbZ3lhEGH0&t=879s>. Kanál uživatele fontanka Live

Премии автора. In: *Лаборатория Фантастики* [online]. Copyright © 2005-2019 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://fantlab.ru/autor663/awards>

SLOVNÍKY, PŘÍRUČKY, CVIČEBNICE A NAŘÍZENÍ

Internetová jazyková příručka. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 3. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0720-5.

NAŘÍZENÍ VLÁDY ze dne 12. prosince 2006 o přepis | In: *epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem – Sběrka zákonů, judikatura, právo* [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/narizeni-vlady-ze-dne-12-prosince-2006-o-prepisu-znaku-do-podoby-ve-ktere-se-zobrazuji-v-informacnich-systemech-verejne-spravy-15840.html>

Rusko-český slovník | Lingea. *Slovníky Lingea. On-line slovníky, překlady, gramatiky a konverzace* [online]. Copyright © Lingea s.r.o., 2017. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/rusko-cesky>

STĚPANOVA, Ludmila, FOJTŮ, Petra a JANKOVIČOVÁ, Milada. 2014. *Русско-чешско-словацкий словарь фразеологических синонимов: толковый словарь = Rusko-česko-slovenský slovník frazeologických synonym: výkladový slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 394 s. Slovník. ISBN 978-80-244-3955-6.

VYSLOUŽILOVÁ, Eva a Milena MACHALOVÁ. *Cvičebnice překladu pro rusisty: politika, ekonomika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2854-3.

ПŘÍЛОНЫ

ПŘÍЛОНА Č. 1: ORIGINALNÍ TEXT

Павел Крусанов

Как исчезают люди

...реки, которые нас уносят, наши дети легко переходят вброд.

Д. Григорьев

– Стоять! – Под ворота, ловко прогнув спину, просочилась кошка, но Рухлядьев был настороже. – Куда прешь, блошиная шкура!

Кошка замерла – не успев обрести естественную форму, она выглядела необычно длинной, словно бы еще текущей. Воспользовавшись замешательством нарушителя, Рухлядьев вскочил со стула и вылетел из каморки наружу. Кошка, округлив от ужаса глаза, сиганула прочь.

– Вот тварь, – огорченный скорым финалом, плюнул вахтер. – Звероморда драная.

Испуская сухие разряды нерастраченной злости, Рухлядьев снова скрылся в засаде...

Известно: в городе есть места, которых словно и нет вовсе. Стоит глухой забор, невзрачный и вечный, и люди привыкли: здесь забор, а то, что за ним – а за ним неизвестно что, – как бы вычеркнуто из наличия. Там – тайна, белое пятно. Больше того – такое пятно, о котором все забыли, которое словно уговорило всех, что его, как тайны, в помине нет: просто забор, и пусть за ним добывают из земли керосин или разводят енотов, пусть там бондарная артель или фирма вяжет метлы – все это вынесено за скобки. Вокруг – город, а там – пустота, обыденная настолько, что и размышлять о ней нелепо: привычка усыпила любопытство. Просто туда не ходишь, а значит, и жизнью этого пространства не живешь. И таких белых пятен, пусть, стряхнув морок, в дело отточенный взгляд, полно – как шпика в любительской, если обнажить срез.

За этим забором с чистенькими, из синего рифленого железа воротами как раз и скрывалась одна из тех пустот, что вроде бы и на виду, а вроде бы и нет ее.

Забор был пристроен к задам долгого краснокирпичного здания в два полноценных этажа и один наполовину погребенный. В протяжном этом здании располагались магазин «Медтехника», мастерская по ремонту слуховых аппаратов и заведение с амбициями: «Ресторан-музей La Gvardiya». Некогда окрест и вправду квартировал лейб-гвардии Его Величества Семеновский полк, за что район по сию пору назывался Семенцы. Дом фасадом выходил на Рузовскую, а тылы его с тайной заборной жизнью, автозаправкой, примкнувшей к забору автомобильной мойкой и шиномонтажом – на Введенский канал. За шиномонтажом была организована площадка с эстакадой, где соискатели автомобильных прав осваивали фигуры высшего пилотажа, – а там уже рукой подать до набережной Обводного. Рядом с площадкой стоял кирпичный трансформаторный сарайчик, окруженный зарослями полыни, чистотела и крапивы. Здесь, на площадке, оседлав старые резиновые покрышки, приспособленные инструкторами для разметки пространства и обозначения препятствий, вечерами собиралась детвора – такой уличный клуб с новостями, разговорами, отважно выкуренной сигаретой и дерзким глотком пива, сделанным из общей бутылки без всякого удовольствия, – чтобы попасть во взрослый мир, надо пройти много неприятных испытаний.

Первым на базу, как называли между собой площадку окрестные молодые люди, явился Гера. Для своих двенадцати лет он был маловат ростом (в шеренге на уроке физкультуры стоял среди мальчиков предпоследним, однако надеялся, что достаточно вырос за лето и, возможно, передвинется хоть на одну позицию к лидерам построения), но зато широк в обхвате – про таких говорят: легче перешагнуть, чем обойти. При этом полнота его была не рыхлой, а упругой и даже крепкой. За своеобразную статью и в гимназии, и во дворе его звали Глобус. Гера не переживал: могло быть хуже – Жирный, Сало или Пузырь; но нет – и там и там его уважали за самостоятельность и скрытую в его плотном теле силу, поэтому сверстники не торопились самоутвердиться за его счет.

Над Обводным висело солнце, еще довольно пылкое, несмотря на поздний август, – крапива у трансформаторной будки пыльно светилась в его лучах. На площадке было пусто. Частью члены клуба пребывали в отъезде по случаю каникул, но некоторые уже вернулись в город – родители спешили снарядить гимназистов в путь по новому учебному году.

Гера, вчера только прибывший с дачи на Ладоге, некоторое время назад договорился по телефону с Леной, прозванным товарищами Свинтиляй (смысл с первого предъявления не открывался), встретиться на базе, и вот – пришел, а Лени нет. Никого нет. Усевшись на стопку покрышек, Гера принялся разглядывать железнодорожную насыпь, тянущуюся от Царскосельского вокзала и переходящую над Обводным в мост с клепаными железными балками перекрытия. Перекрытия поддерживали гнутые металлические конструкции, тоже прошитые рядами крупных клепок. На мосту стоял красивый красно-белый тепловоз, низко гудящий работающим двигателем и, должно быть, ожидающий какой-то руководящей команды. Гера искал перемен, но ничего не изменилось за лето – ни насыпь, ни мост. Сетка ограды, отделявшая верхний край насыпи от железнодорожных путей, приветливо зияла знакомыми дырами-лазами – Гера с товарищами, вопреки запретам, не раз пробирался на разведку в те заповедные земли, густо заросшие травой и полные загадочного, наполовину ушедшего в землю мусора. Здесь следовало быть осторожным – обычно тут собирались старшие, и встреча с ними была чревата неприятностями. Дыры в сетке то и дело штопали колючей проволокой железнодорожные рабочие (держались кружева недолго), а тут за лето – ни одной новой латки.

Могучая машина пыхтела на мосту, но команды все не было. Удрученный отсутствием новизны в знакомом пейзаже, Гера принялся провожать взглядом несущиеся вдоль насыпи в обе стороны автомобили. Потом незаметно задумался, вспомнив, как вчера вечером, едва разобрав вещи после возвращения с Ладоги, отправился с родителями на день рождения к дяде Сереже, бывшему геологу и другу отца, который жил в Старой Деревне и, точно леший, всегда угощал гостей чем-то грибным. И не просто грибным, а, как утверждали старшие, изысканным. Отец решил не садиться за руль, и они спустились в метро. Когда механический голос объявил в вагоне: «Станция «Чкаловская». Следующая станция...», две видные девицы (Гера считал, что знает толк в женской красоте, хотя, конечно, относительно устройства этих существ имел вопросы), уже взрослые, окончившие, наверно, школу и учившиеся в институте, посмотрели друг на друга, и одна сказала: «Интересное название. Не знаешь, кто такой был этот Чкаловский?» Гера обомлел. Он не предполагал, что взрослые могут быть такими глупыми. Он дернул отца за рукав рубашки, тот взглянул на него сверху и улыбнулся – он тоже слышал.

Воспоминание это наполнило Геру каким-то легким воздухом, и он почувствовал себя значительным. Пропустил даже, как укатил с моста красивый тепловоз.

Тут из-за торца краснокирпичного дома, смотрящего на Обводный, появился Леня, но задумчивый Гера заметил приятеля, когда тот был уже в двух шагах.

– Здорóво, Глобус, – по-взрослому протянул руку Леня.

Они были ровесники и учились в одном классе, хоть жили в разных дворах. Даже шорты у них были одинаковые – защитного цвета, с вместительными накладными карманами под клапанами на бедрах и такими же – на задку. В них, в эти карманы, влезала уйма всякой всячины. Очень удобно. Эти шорты купила Гере мама в магазине на Загородном. Лене они так понравились, что он упросил родителей купить ему такие же.

За лето с Леней произошли изменения. Черты лица его стали резче, он вытянулся и загорел каким-то нездешним каштаново-желтым загаром.

– Ого, – сказал Гера, пожав протянутую руку так, что та быстро ускользнула из его пятерни. – Тебя что, гуталином намазали?

Леня улыбнулся – грубость Гериных слов была показной и обиды не таила.

– Во Вьетнам летал с родаками, – весомо сообщил он. – Там знаешь, как жарит? Чуть зазеваешься – вся шкура облезет.

– Вьетнам – это где? – Гера учился прилично, но программу не обгонял, а политическую географию им еще не преподавали.

– Тоже мне – Глобус... Потом покажу на карте, – пообещал Леня, – такая колбаса вдоль океана... Во, гляди. – Он достал из кармана розоватую каменную фигурку раза в два побольше шахматной – пузатого лысого человечка с мешком в руке, толстощекого, улыбающегося пухлыми губами, с хитро прищуренными глазками на круглом лице. – На тебя похож. Смеющийся Будда называется. – Леня посмотрел на Геру и на фигурку, словно сличая их друг с другом. – На – это тебе, подарок.

Гера взял фигурку – она была увесистой и приятно лежала на ладони гладким боком.

– Мрамор, – со знанием дела пояснил Ленья. – Там, во Вьетнаме, место есть такое – Мраморные горы. Торчат из земли громадины километр высотой, и все из чистого мрамора. Ну, как скалы. А вокруг все мастерские да лавки – вьетнамцы от этих гор отламывают куски и вырезают всякие штуковины. Хочешь – слона в полный рост, а хочешь – шашки с ноготь.

– Мраморные горы? Заливаешь, – из приличия не поверил Гера.

– Честное слово! – Ленья возбудился от ничем не мотивированного недоверия. – А вьетнамцы все на мотороллерах – вжик-вжик... И на лицах повязки, чтобы от солнца не сгореть. И в океане они не купаются, а только ловят кальмаров и креветок на таких круглых лодках, точно на тазах. И фрукты там... У нас похожего и близко нет. Личи, допустим... Это... ну, словно винограда в скорлупе. Или, к примеру, плод дракона – такой розовый кочан с яйцом внутри, а яйцо белое, в маковую крапинку. – Ленья, будто воображаемый мяч, обхватил ладонями воздух, показывая размер яйца. – Хотя на вкус – так себе. Персик лучше.

Гера невольно испытал досаду – Ленья за лето узнал и увидел что-то, что, как ему казалось, превосходило по значению его собственные впечатления. Однако поделаться с этим ничего было нельзя. Разве что высмеять его слова, но этого Гера не умел. Он хотел при встрече рассказать Лене про коня Орлика, живущего в поселке на Ладоге у соседей Кудыкиных. Бабка Кудыкина была ведьма – об этом знали все в поселке, – она научила Геру одному смешному заклинанию... А Орлик был влюблен в козу Онайку и всюду ходил за ней, не сводя с козы зачарованного взгляда. Это был умный конь. Он катал на своей широкой спине не только детей, но и черного кота Барнаула, а кроме того, дружил с лосем, живущим в лесу неподалеку. Бывало, Орлик с козой Онайкой ходил в лес к лосю в гости, в самую чащу, где среди сосен стояли две огромные березы: одну звали Подоприн Небо, а другую – Зацепи Тучу, – на спину Орлику вскакивал Барнаул, а позади за ними бежал петух, бросивший ради такого приключения всех своих кур. Обрато из леса Кудыкины вызывали компанио пронзительной дудочкой – это значило, что скотине задан корм и пора обедать. Гера хотел рассказать об этом Лене, но теперь, конечно, история про Орлика и Онайку померкла бы рядом с мраморными слонами в полный рост и соленым океаном. Хотя и Ладогу местные в поселке называли морем – так и говорили, отправляясь ставить или снимать сети: «Пошел в море».

Ничего рассказывать Гера не стал, он был гордым молодым человеком и не любил оказываться в положении, где мог бы сесть в лужу и выглядеть жалким.

– Спасибо. – Гера спрятал смеющегося Будду в боковой карман, сразу же потяжелевший и оттянувшийся. Он хотел сказать Лене что-то еще, о чем готовился поведать при встрече, что-то помимо истории про Орлика и Онайку, но мысль – штука летучая: не схватил – упорхнула.

На страже синих ворот, перед которыми то и дело мелькали выезжающие с заправки машины, стоял вахтер. Вернее, сидел – за воротами, сбоку, была сложена из пенобетона каморка с окном, через которое вахтер бросал в мир злые взгляды, следя, чтобы не запарковался у створки и не запер въезд-выезд приехавший на мойку лопух. Этот скуластый мужичок, обветренный временами года, был одарен неодолимой страстью: он ненавидел людей. Не абстрактно, как ошибку творения, а совершенно предметно – всех, кто оказывался рядом. И именно за то, что случай свел их мимоходом в непозволительной близости. Ненависть его имела колоссальный ресурс – окажись под рукой верстовой столб, он ненавидел бы и столб, однако живой человек лучше – больше поводов к ненависти. Живой человек и смотрит не так, и ходит не так, и скажет, как обделается, а иной, чего доброго, и постоит за себя, чем только раззадорит. При этом мужичок был хлипок, и случись драка, ему бы накидал и подросток. Будь его воля казнить, пожалуй, казнил бы всех, а без этого бессилие ненависти жгло его таким огнем, что на вахтере можно было бы сушить белье после стирки, не пыхай он сквозь поры зловердными миазмами.

Вахтера звали Рухлядьев. При скверном своем характере он и сам нуждался в презрении и ненависти, как обычные люди нуждаются в любви. Чувствовать себя живым, незряшным, занимающим важное место под солнцем означало для Рухлядьева постоянно находиться в поле презрения и гнева окружающих. И желаемого он добивался в два счета – ненавидеть его было легко, так как чувство это зарождалось исподволь, само собой, без усилий, такая мера заносчивости проглядывала из-под покровов его неудержимого фиглярства. Знавшие Рухлядьева люди смотрели на него как на плесень, и он не спорил, поскольку сам считал себя плесенью, но только благородной, как на сыре.

Так устроено, что всякий человек состоит из целого пучка – не меньше дюжины – никак друг с другом не связанных личностей, из которых лишь двум-трем удастся воплотиться. Явный избыток их, личностей, определен необходимой щедростью природы, вооружившей человека этим дремлющим арсеналом на всякий случай – черт знает в каких условиях ему придется взростеть и отстаивать право на свет. Вот и получается, что в теле разрастается та душа, для которой обстоятельства оказались приемлемыми.

– Ну, дрянь! – Под воротами вновь показалась давешняя кошка, но Рухлядьев бдил. – Куда прешь, лишай ползучий!

Рухлядьев чертом вылетел из пенобетонной каморки. Ему казалось, что всех кошек в округе он давно распугал, да те и впрямь порядком не показывались, а тут – пожалуйста... На этот раз хвостатый нарушитель бросился вперед, внутрь охраняемой вахтером территории.

– Куда, фашист! – в радостном предвкушении опешил от кошачьей наглости Рухлядьев. – Ну, я тебя побрею!

Расставив в стороны руки, он пошел на кошку, как махновец на гуся. Кошка заметалась – бросилась в один угол двора, где валялось несколько пустых картонных коробок от крупногабаритных грузов, но, не найдя там надежного укрытия, сиганула в другой, а оттуда – к большим железным дверям в стене краснокирпичного здания. Однако то, что выглядело как щель между неплотно прикрытыми створками, на деле было всего лишь оттопырившимся краем резинового утеплителя – спасение оказалось мнимым.

Рухлядьев, раскинув руки, приближался – неотвратимо, как судьба. Кошка, почувствовав западню, выгнула спину, вздыбила серую шерсть на хребте, подняла нервную лапу, оскалила клыки и зашипела.

Мимо базы от Обводного к Загородному прогуливались три незнакомые барышни лет двенадцати-тринадцати. Заметив на крышках Геру с Леной, они как-то нарочито повысили голоса и весело защебетали между собой, а одна засмеялась и все никак не могла остановиться, так что в конце концов начала постанывать.

– Пойдем знакомиться. – Леня вскочил на ноги. – Видал, какие забавные?

Гера смутился. Леня схватил его за руку и потащил за собой, но Гера уперся.

– Чего ты? – удивился Леня. – Уйдут же.

– Подожди. – Гера высвободил руку. – Что так сразу... Я так не могу. Мне настроиться надо.

– Чего тут настраиваться? Вон они какие... отъявленные.

– Нет, – упрямо сказал Гера. – Хочешь – один иди.

– Балда ты, Глобус. Тюфяк лежачий...

Леня был раздосадован – идти знакомиться с тремя барышнями в одиночку ему не хотелось. Вдвоем легче – как-то увереннее выходит, чувствуешь плечо товарища, да и можно подтрунить над ним, над товарищем, для поддержания разговора, а одному все же боязно.

– Эй, девчонки! – крикнул он вослед щебечущей стайке. – Приходите сюда завтра – будем бантики в косички заплетать!

Те мигом, будто ждали оклика, подали голос:

– Ага, щас! Наглядим только бантиков! – и скрылись с хохотом за шиномонтажом.

– Придут ведь, – убежденно сказал Леня.

Гера завидовал той легкости, с которой Леня мог заводить на улице знакомства с барышнями. Этим умением он удивил его еще в прошлом году, как удивил (нет – поразил) рассказами об изобретенном им развлечении: Леня составил расписание, выяснив путем долгих наблюдений, когда приходят на вокзал самые переполненные пригородные электрички; если в эти часы он оказывался свободен, он затирался в толпу, скапливающуюся у входа в метро, находил подходящую тушку и, пользуясь давкой, прилипал к ней всем телом – пускал даже в дело руки, осторожно лапая стесненную со всех сторон добычу. Называлось эта забава – «прижиматься». Весной, в царстве обтягивающих брючек и коротких юбок, Леня, сверяясь со своим расписанием, бегал к вокзалу по несколько раз на дню и методично набирался жизненного опыта. Однажды (Свинтиляй любил хвастать

случавшимися с ним историями) какая-то тетка лет двадцати, вызвавшая в нем анатомический интерес, подняла крик и засветила Лене сумочкой в ухо, но тягу к знаниям у Лени это не отбило. Он звал с собой «прижиматься» и Геру, и тот даже сходил с ним пару раз посмотреть, как это делается, однако перенять опыт товарища так и не решился.

К двенадцати годам Гера был уже дважды влюблен – в третьем классе и в пятом. Конечно, Гера понимал, что это были детские влюбленности, но сила чувства в них была настоящая, так что если невзначай мысли о предмете страсти принимали в его голове земной характер, Геру корежила мышечная судорога от трагического несоответствия духовной и материальной грезы. И Ленина практика с «прижиманием» была оттуда, из земной мечты – сладкой, но до физического содрогания стыдной... И вместе с тем плотский характер помыслов о высокогрудой русичке кружил Гере голову и делал ладони горячими без всякого судорожного отвращения. Впрочем, странности своих психических реакций Гера не анализировал.

– Привет, орлы. – На площадке появился Вова. – Сидим?

– Сидим. – Леня мигом преисполнился высокомерия. – Тебя ждем.

Вова, прозванный товарищами Пупок, а за что – никто уже не помнил, учился в параллельном классе с Герой и Леной и жил с Герой в одном дворе. Он был глуповат, недостаточно образован и навязчив в дружбе, отчего дружба его ценилась низко, а сам он вызывал у ровесников легкое сочувствие, сразу низводившее его в дворовой иерархии ступенью ниже тех, к кому он со своей дружбой привязывался. Играть с ним было скучно, круг его интересов удручал узостью, а фантазия имела четкие границы и не могла служить поводырем в общих затеях. Дарить ему свое внимание? Ну, разве если никого достойнее не случилось рядом...

Лето Вова провел у бабушки в Таганроге, где местные молодые люди научили его баловаться со спичками. Теперь он намерен был поделиться опытом с товарищами и снискать у них заслуженное уважение.

Вова достал из кармана горсть болтов и гаек, не крупных, но и не мелких, – такими примерно крепят мебель. Их он отыскал дома в отцовском ящике с инструментами, тщательно проверив, чтобы болты и гайки были одного калибра.

На глазах товарищей он слегка навернул гайку на болт, так чтобы в гайке оставалась ямка, дном которой служил торец болта, вынул из другого кармана коробок со спичками и принялся соскребать серу с головок в недра гайки. Закончив операцию, Вова ввинтил в гайку с открытой стороны второй болт, так что сера оказалась плотно между первым и вторым зажата. Адская машина была снаряжена.

Работало устройство следующим образом. Взяв за любой конец, его следовало с силой запустить в стену, и тогда раздавался грохот наподобие выстрела. Главное, чтобы удар о стену пришелся не плашмя, а на головку болта – неважно, какого из двух, – тогда болт действовал на серу как боек на капсуль и производил желанный грохот. Что Вова, к восторгу товарищей, и продемонстрировал, метнув устройство в кирпичную кладку трансформаторной будки. Бабахнуло что надо.

– Если серы переложить, – важничая новым знанием, предупредил Вова, – болты может так разорвать, что ого-го.

Спичек у Вовы было явно недостаточно – всего один коробок, – и молодые люди, предвкушая думы и грохот сражения, дружно побежали в магазин на Малодетскосельский. (По пути Гера в ритме бега твердил про себя старую считалку: разве можно верить пустым словам балерин? Некогда с ее помощью гвардейские офицеры заучивали порядок улиц в Семенцах: Рузовская, Можайская, Верейская, Подольская, Серпуховская, Бронницкая. Этой считалке Геру научил отец.)

Вернувшись, поделили болты с гайками и снарядили боезапас. Вот только полигоном решили избрать не стену трансформаторной будки (неразорвавшиеся болты отскакивали в окружающее строение по периметру заросли беспризорного былья, что затрудняло их поиски и повторное использование), а глухой кирпичный забор, служивший естественной границей площадки-автодрома между шиномонтажом и задами протяжного красного здания. Это было куда удобнее.

Кошку Рухлядьев поймал – та была совсем молода, и вахтер воспользовался ее неопытностью. И то она здорово его покогтила. Рухлядьев так давно не видел здесь кошек, что забыл, куда подевал валенок с обрезанным носком, в который обычно запихивал пойманных нарушителей, чтобы брить их, не опасаясь острых когтей. Впрочем, никакого инструмента для бритья у Рухлядьева при себе тоже не было – ножницы, за ненадобностью преданные забвению, остались

в демисезонной куртке. Что делать дальше, он не знал. А тут еще рядом, за забором, раздалась канонада, точно кто-то шалил с петардами. Непорядок. Держа кошку за лапы и локтем прижимая ей голову, так что той было уже не рыпнуться, вахтер направился к кирпичному забору, за которым происходил подозрительный шум.

В это время с другой стороны двора, за воротами, послышался нетерпеливый автомобильный гудок. Кого-то принесла нелегкая – служба требовала вернуться на пост. Ухватив взвизгнувшую кошку за хвост, вахтер запустил ее в пространство – прочь, через забор. После чего отправился к сторожевой каморке.

В специально сделанную в рифленом железе прорезь – чтобы видеть из окна подъезжающий к воротам транспорт – Рухлядьев разглядел «Газель» и неприятное, жизнерадостное лицо водителя Ромы за лобовым стеклом. Нажав кнопку на стене, вахтер привел в действие электрический механизм, и ворота заскользили вбок, освобождая машине путь. Грузовая «Газель» въехала во двор, повернула и сдала назад – к железным дверям в красной стене здания.

Рома заглушил мотор и выскочил из кабины.

– На елку лазил? – спросил он Рухлядьева, оценив кровотокащие царапины на его руках.

Никакой елки в пределах вверенной вахтеру территории не было, равно как и других древесных насаждений, иначе кошку Рухлядьев нипочем бы не добыл.

– Смешно, аж вся спина вспотела. – Вахтер нажал соседнюю кнопку, и ворота с механическим лязгом закрылись. – А ты чего в трусах ко мне приехал? Так набузырился вчера, что утром не нашел штаны? Уроки-то учил в детсаде? У тебя, паршивец, все должно быть прекрасно: и костюмчик, и мыслишки, и душонка.

Водитель был в синих шортах и яркой гавайской рубашке с коротким рукавом. Ядовитые слова Рухлядьева, уже притерпевшись к его скверной натуре, он обычно пропускал мимо ушей, но тут вахтер застал его врасплох, и водитель ввязался в склоку.

– От смеха, говоришь, загривок мокрый? – скривился Рома. – Ну-ну, давай. Я тоже посмеюсь – последним только.

– Само собой, – с легкостью согласился вахтер. – Последним смеется тот, кто сразу не врубился.

– Отворяй двери, аспид, – сдался не слишком находчивый Рома.

– У-у, выхлоп-то какой... – Рухлядьев помахал у носа ладонью. – Все мухи сдохли. Как ты за руль-то сел такой? Сейчас пойду Сергей Сергеичу звонить. С маршрута... С маршрута тебя, зайчика, снимать надо – ты же товар не довезешь. – Вахтер направился к каморке.

Разумеется, Рома был в полном порядке – Рухлядьев фиглярил.

– Двери открывай, придурок.

– Что, взбзднул? – ввернул вахтер редкостное слово с шестью согласными подряд. – Сам открывай. Ишь, все ему подай, все сделай... Может, тебе и пятки почесать свиной щетинкой? – И сунул в руки шоферу ручку-ключ, какими запирают туалеты в поездах проводники.

Рома распахнул кузов «Газели», после чего подошел к массивным дверям в красной стене, вставил в скважину ручку-ключ, отвел в сторону тяжелую створку с резиновым уплотнителем по краю и скрылся в черноте открывшегося проема.

Тем временем Рухлядьев достал припрятанную в каморке дохлую крысу (попалась ночью в мышеловку) и, в отсутствие водителя прокравшись к кабине «Газели», сунул трупик под пассажирское сиденье.

С воплем перелетев через забор, кошка циркачом извернулась в воздухе и шлепнулась на лапы. Тут же над головой ее раздался грохот от ударившего в стену болта. Ошалев от впечатлений, с прижатыми ушами, кошка метнулась в укрытие под эстакаду, однако, мигом осознав ненадежность железобетонной конструкции – не было больше в мире ничего надежного, – бросилась наутек дальше.

– Ты видал? – присвистнув, сказал Леня. – Кот-летяга.

– Здорово ты его... – мелко засмеялся Вова. – Над самым ухом – бабах!

Гера – это его разорвавшийся болт окончательно ошеломил кошку, хотя был брошен, как и прежние, без зверских намерений, а чисто из боевого азарта, пока

зверь был еще в полете, – не удостоил глупого Вову ответом. Как будто впервые увидев, Гера оглядел стену забора, служившую им отменным полигоном.

– А там что? – наконец поинтересовался он.

Прожив по соседству с забором жизнь, молодые люди знать не знали, что скрывает эта двухметровая преграда. Снаряженные болты в карманах как-то сразу потеряли значение перед важностью открытия: приключение ждет их под носом, манящая загадка рядом, вот она, тайна, – загляни и узришь.

Демонстрируя задатки лидера, Леня подошел к забору, прошелся вдоль туда-сюда, задрал голову, подпрыгнул. Тщетно. Гера перехватил инициативу:

– А ну давай сюда. – Он ухватил с одного края верхнюю в стопке покрышку и призывно посмотрел на товарищей.

Вова подскочил первым и взялся за покрышку с другого края.

Вскоре возле стены выросла черная тумба из лысой резины. Леня было вознамерился взобраться на нее, но Гера как автор идеи резко дернул его за руку и сам полез на возвышение. Высоты тумбы как раз хватило, чтобы, встав на цыпочки, заглянуть за забор.

– Ну? – в нетерпении скакал на месте Вова. – Что там?

– Какой-то лоб машину грузит, – опустив лицо вниз, к товарищам, таинственно сообщил Гера. – Ящики плоские... Со стружкой, что ли.

– А коты? – громким шепотом поинтересовался Вова. – Коты летают?

Гера снова вытянулся на цыпочках.

– Котов нет, – спустя время известил он. – А в ящиках – грибы. Или кальмары сушеные... – Он пригляделся. – Нет, грибы. Вроде лисичек. Только крупнее и по цвету – точно свежая стружка. Трамтарарам... – Гера интригующе замолчал.

– Что? – не утерпел Леня. – Что там?

– За дверью, откуда дядька ящики тягает, кажется, карлики какие-то. Не разглядеть толком – темно. Мелькает... лилипутское что-то. Плохо видно.

– Дай посмотрю, – схватил Геру за шорты Леня. – У меня глаз – рентген.

– Я тебе дерну! – Перед лицом Свинтиля проплыл пухлый кулак.

Потянув немного время для демонстрации авторитета, Гера нехотя слез с возвышения. На его место тут же взобрался Леня – чтобы заглянуть за забор, ему даже не пришлось вставать на цыпочки.

– Точно, грибы, – вскоре подтвердил он. – А за дверью не карлики, а... – Леня напряг глаз-рентген. – Или впрямь пигмеи... Все, запер дверь, уезжает.

Стало слышно, как за забором ожил двигатель «Газели». Леня спрыгнул с резиновой тумбы, и на нее, торопясь и помогая себе руками, полез Вова.

– Карлыш́и в беде? – озадаченный открытием, предположил Гера. – Как думаешь?

Леня не думал ни секунды.

– А то!

– Спасать надо, – твердо решил Гера.

Он уже точно знал все, что касалось этого дела. Недаром в им же придуманной в прошлом году и ставшей популярной во дворе игре «бывальщина» ему едва ли не всякий раз беспрекословно предоставлялось право водить первому – остальные предпочитали подхватывать начатые выдумки и совершенствовать подробности.

Голова у Геры была устроена таким образом, что самое невероятное в его воображении делалось возможным и всего из нескольких деталей сама собой складывалась история, разъясняющая тайны, показавшие ему всего лишь жалкий коготок. Вот и теперь он в два счета разгадал загадку.

Когда-то карлыши, маленький веселый народ, вольно жили в пещерном городе у подземной реки. Для каждого там было дело: одни вместе с выдрами ловили рыбу, другие плели корзины и лепили кирпичи из скользкой глины, третьи – пещерные земледельцы – выращивали винные арбузы, земляные баклажаны, сладкие грибы для компота и карликовые деревья бабашки, у которых вместо плодов на ветках созревали булочки с кунжутом. Нитки для ткани им плели пауки-

веретенчики, на отмелях паслись стада молочных устриц, а железная руда лежала прямо под ногами. Улицы и дома их города освещал солнечный плющ – его белые колокольчики сияли, как лампочки, а если сорвать колокольчик и поставить в воду, то он не гас три дня, так что, ложась спать, карлыши накрывали живую лампочку пустым горшком. Этот плющ использовал свет вместо запаха, чтобы земляные пчелы легче находили его цветы во тьме. Собранный пчелами мед тоже сиял в сотах, словно неон, что очень помогало в поиске пчелиных гнезд карлышам-медогонам и летучим медведям, отрастившим в подземелье перепончатые крылья и измельчавшим до размеров кошки. С людьми веселые карлыши водиться не хотели, потому что знали: те стыдятся быть добрыми, ведь добрый человек – никудышный деляга и скверный пройдоха, а это пятно на репутации, и чтобы никто не заподозрил их в позорной слабости, люди специально обижают маленьких.

Но однажды вход в город карлышей нашла бригада строителей метро, рывшая отверстие к центру земли. Они были людьми небогатыми, поэтому взяли предложенные карлышами рубины и заделали дыру, доложив начальству, что наткнулись на пловун. При неудачной попытке продать рубины подпольным часовщикам строителей арестовали, и они рассказали следователю – оборотню в погонах – про подземный город. В обмен на обещанную свободу арестанты прорыли новый ход в пещеру карлышей из подвала, который нехороший следователь снимал в аренду под свои злодейские цели. Потом, на следственном эксперименте, оборотень застрелил строителей при попытке к бегству в тоннели секретного метро. Так следователь получил в единоличное владение тайну пещерной страны карлышей.

Оценив возможности своего положения, он уволился из полиции и стал тянуть из маленького народа жилы – пообещал пустить им в подземелье скучный газ, если они не согласятся платить ему оброк: горшок изумрудов, корзину рубинов, бочку меда и двадцать ящиков сладких грибов, компот из которых делал барышень неотразимыми, молодых людей отважными, а старикам возвращал блеск глаз и быстроту мысли. Карлыши знали цену шутке и пользе смеха, поэтому очень испугались, узнав про скучный газ, и макать конфеты в мед перестали. Вопрос ребром – свобода или смерть – они перед собой не ставили, поскольку не имели опыта неволи и горечи ее не знали, а раз так, то между скукой и данью они выбрали дань. Но сохранить веселый нрав такой ценой, конечно, им не удалось. Тем более

что оборотень стал требовать себе в домашний зоопарк подземных зверей – серебряных выдр, летучих медведей, мерцающих сов, – а кроме того, велел каждую неделю трех самых прекрасных дев-карлышек поставлять ему в сексуальное рабство. Какое тут веселье?

– Так даже, – сказал удивленный Леня.

– Да. – Гера был в своих словах уверен. – Но карлышки готовят бунт.

– Жаль, девиц в темноте не разглядели. – Леня вздохнул. – Ну, этих, которых в рабство...

– На свету им быть нельзя, – пояснил Гера. – Они же под землей живут – ослепнут.

Думая о покойниках, люди невольно присваивают им какую-то таинственную форму жизни. Иначе думать тут о чем? Рухлядьев же, напротив, глядя на живых, был полностью уверен, что имеет дело с неугомонной формой смерти. Вот и сегодня утром приходила тетка... Помстилось ей, что снизу, из полуподвала, сыростью и плесенью несет. Негодovala: по какому праву болото развели? Или у вас тут баня с развратом? Но стоило вахтеру цыкнуть зубом: молчи, мол, сука, я чечен – в носке кинжал, а за щекой граната, – она и озябла. И снова умерла, так что не видно и не слышно.

Закрыв за Роминой «Газелью» синие ворота, Рухлядьев поморгал над кроссвордом в доставшейся от сменщика газете (крыса в мышеловке – от него же) и отгадал два слова: «василиск» и «самосад». Вслед за тем подумал немного о Сергее Сергеевиче и запертых в подвале косоглазых лилипутах – прислушался к своему сердцу, этому ладному комплексу гладких мышц, и ничего не услышал. Потом собрался было сварить в пластиковом чайнике воды для чая, но краем глаза увидел, как за окном из-под ворот во двор мелькнула тень. «Опять!» – нехорошо подумал Рухлядьев про кошку. И ошибся.

То была не кошка, то был Вова. Стратеги Гера с Леней послали его в разведку боем, а сами, достроив и укрепив осадную покрывшечную башню у забора, расположились на лысой резине вдвоем и осторожно наблюдали, есть ли в цитадели гарнизон. Вова идти не хотел, боялся, его по-детски взяли на слабо. Не столько Гера, сколько Леня – ему было нужнее, потому что Гера мог в щели под

воротами застрять и в разведчики тут не годился, а сам Леня на эту роль вполне бы мог сойти. Но он хотел быть полководцем и руководить схваткой.

Выйдя из каморки, Рухлядьев с радостным удивлением обнаружил, что нарушитель – мальчик, крадущийся с оглядкой через двор к железным дверям, отороченным по краю резиновым утеплителем. Весь в предвкушении сладостной кары, Рухлядьев тихо двинулся за ним, отрезая злоумышленнику путь к отступлению и потирая руки.

Мальчик, опасливо вытягивая цыплячью шею, еще не дошел до двери, как вдруг сверху на высокой ноте закричали: «Шухер! Тикай, Пупок!..» – И в тот же миг под ногами вахтера с громким хлопком, так что едва не заложило уши, разорвалась какая-то пиротехническая дрянь. Рухлядьев вздрогнул, быстро огляделся и увидел над забором, точно две репы – одна посочнее, а другая посуше, – две головы малолетних соучастников.

– Вот я сейчас вихры-то надеру! – погрозил он костлявым кулаком, но тут же переключил внимание на главную жертву.

Вова, с ужасом глядя на приближающегося вахтера, пятился к стене – рот его плаксиво искривился и намок...

Поймать молодого человека проще, чем кошку, даже если кошка желторота, а молодой человек очень хочет улизнуть. Ничего не попишешь – другая тяга к жизни. А от тяги зависит и вольный нрав, и жар огня в печи. Вова дернулся влево, дернулся вправо, покорился судьбе и мягко обмер перед ее посланником, как лягушка перед ужом. Рухлядьев схватил левой рукой нарушителя за шиворот, а правой отвесил быстрый обидный подзатыльник – один, другой, третий...

– Вот тебе, мазурик, – мерно, под взмах руки, с улыбкой приговаривал вахтер, – вот, прохвост...

С каждой затрещиной Вова все глубже втягивал голову в плечи, а в шортах его в ритме ударов позорно открывался краник и выпускал короткую горячую струйку. По Вовиной ноге текло, он ревел, как маленький, мотал беспомощно руками, трепыхался, тянул длинную букву обиды, страха и отчаяния: «Ааааа!..» – но из лап Рухлядьева ему было не вырваться. Вокруг грохотали разрывы, взвивались

сизые дымки, с забора раздавались кличи и воинственные пiski, однако вошедший в азарт страж только сильнее распалялся и шире заводил размах.

– Вот тебе! – Рухлядьев улыбался, и глаза его блестели. – На чужой огород не суйся, прощельга...

Бах-бабах – грохотало вокруг.

– Беги, Пупок! – истошно вопили головы с забора. – Не трожь его, пусти!

– Сейчас, пустил... – плыла довольная ухмылка на скуластом, обветренном лице вахтера. – На-ка, мошенник...

Вид Вова имел постыдно жалкий: слюни, слезы, сопли – все смешалось на его искаженной гримасой последнего отчаяния рожице. Он уже рыдал взхлеб и, пожалуй, не смог бы сам остановиться, отпусти его сейчас мучитель на свободу. Но тот не отпускал.

– Не суй, – самодовольно учил Рухлядьев воющую жертву, – не суй куда не надо носа. Понял? Не слышу. Получи леща, мазурик! Понял?

Канонада прекратилась, но ни бдительный страж, ни рыдающий злоумышленник не заметили конец артподготовки – Рухлядьев по-прежнему вбивал в изловленную шантрапу науку, малолетний тать ревел, моча штаны и пуская сопли.

Тут с вышины забора во двор мешком перевалился еще один варнак. Он грузно шлепнулся на землю, поднялся, издал ободряющий вопль, рванулся на подмогу – и на Рухлядьеве повисла тяжесть чужого тела.

– Пусти его! – рычал подоспевший на выручку товарища Гера. – Держись, Пупок!

Рухлядьев с трудом отшвырнул вцепившегося в него злодея – тот был увесист, крепок в хватке и норовил зажать Рухлядьеву приемом шею. Но сброшенный вновь подскочил, и не успел вахтер, оставив выученного сопляка, переключиться на новый объект воспитания, как голову его, породив в глазах круги и звезды, ошарашил нежданной силы удар. Рухлядьев не лишился чувств, но остолбенел. К ногам его, на асфальт, с каменным стуком упала розовая фигурка смеющегося Будды.

Сообщники не медля сиганули через двор к воротам, полезли в щель под ними, и – один мышкой, а другой с пыхтением, рискуя застрять, как клин в колоде, – были таковы.

На едином дыхании, бегом, почти летя, молодые люди обогнули автомобильную мойку, миновали шиномонтаж и, лишь забившись в заросли у трансформаторной будки, присев на землю, так что полынь покрыла их с головой, перевели дух.

– У-ух... – Слезы на разгоряченном Вовином лице обсохли, но шорты оставались предательски мокры. – Что долго так? Чего не выручали?

– Думали, болтами отобьемся. – Гера тяжело дышал, разглядывая оцарапанную руку и порванный о нижний край ворот рукав рубашки. – А они тут и кончились.

– Думали... Пока вы думали, меня Горыныч этот чуть не убил. Мозги уже из ушей брызгали... А Свинтиляй? – Вова словно сейчас только заметил отсутствие Лени. – Свинтиляй где?

– Свинтил. Как я на забор полез, он, видно, и того...

– Трус, – осмелел от переживаний Вова – в глаза Лене он не посмел бы так сказать. – Трус несчастный.

– Ловкач просто, – без обиды рассудил Гера. – Перед барышнями и рискнул бы... А тут – чего? Тут мы только.

Гера был рад и горд внутри, что сам, в одиночку выручил товарища из лап зловредного Горыныча (верно Вова выбрал имя, мигом оценил Гера, он и впрямь Горыныч, пробравшийся из сказки в человеческий круг), получив в награду славу ни с кем не разделенного подвига, но до конца еще эту заслуженную радость не сознавал. Зато понимал, что без участия Лени тут все-таки не обошлось – подаренный Свинтиляем смеющийся Будда пришелся как нельзя кстати, и если бы не он, кто знает, чем бы кончилась история.

– Это все ты со своими карлышáми, – нашел виновника обиды Вова. – Из-за тебя все... Мне теперь домой надо, а что я там скажу?

На глаза Вовы вновь накатились слезы. Мать у него была строгая, с чудным нравом и действительно за изгвазданный гардероб могла устроить Вове выволочку. Однажды Гера по какому-то делу зашел к Вове домой и увидел, как она, готовя на сковороде глазунью, вдруг расплакалась. «Ты чего?» – удивился Вова. «Тефаль» заботится о нас, – всхлипнула мать, – а мы... а мы... Неблагодарные свиньи!»

– Скажешь, – посоветовал Гера, – что «Миф» подарит твоим шортам зимнюю свежесть. А еще есть деликатная стирка с «Дрефт».

Гера понимал, что и ему достанется дома за испачканную одежду и порванный рукав рубашки, но думал он сейчас не об этом. Он вспомнил, что хотел рассказать Лене при встрече, но не рассказал, забыв, а сейчас это всплыло в памяти – всплыло очень кстати, пусть позорно сбежавшего (сойдет с него позор как с гуся вода) Лени уже и не было рядом. Ведьма Кудыкина, жившая в поселке на Ладогe, хозяйка Орлика, козы Онайки и кота Барнаула, научила Геру заклинанию от недруга и лихого человека, взяв с Геры клятву использовать его, заклинание, только в крайней беде и лишь при встрече с чудовищной несправедливостью, когда иные средства уже бессильны. И случай, кажется, настал – именно тот, что нужно. Однако делиться тайной с глупым Вовой Гера не хотел. Пусть убирается жалеть себя куда подальше, черт с ним. Он, Гера, не сдастся, он вступит на тропу войны. Да – вступит и использует в бою все средства, что найдутся под рукой.

В уме Гера попробовал повторить заученные пару недель назад смешные старинные слова, еще ни разу не испытанные в деле (слишком страшна была данная клятва, а приличного лихого человека все нет и нет), но нытье Вовы путало его.

– Сами небось не полезли... А меня теперь еще и дома взгреют.

– Пошел вон, – велел Гера уже вновь блестящему от соплей Вове.

Тот затих, не веря, что его беда, такая горькая и сладкая одновременно, совершенно товарища не трогает.

– Чего ты...

– Мотай отсюда, – сказал Гера – тон его был непреклонен.

– Ну и пожалуйста... – обиделся на весь свет Вова.

Он вскочил на ноги и, из последних сил сдерживая слезы, покинул спасительные заросли, широко размахивая руками, пересек площадку-автодром, поддал ногой то ли камешек, то ли пустую сигаретную пачку и скрылся за торцом краснокирпичного дома, смотрящим на Обводный.

Гера помолчал немного, собираясь с мыслями, почувствовал наконец внутри прохладный покой, поднялся с земли, левую ногу выставил вперед, как учила Кудыкина, правым плечом оперся о стену трансформаторной будки и отчетливо произнес:

– Встану я, раб Божий Герасим, благословясь, и пойду, перекрестясь, в чистое поле, умоюсь утреннюю росой, утрюсь красным солнцем, подпояшусь светлым месяцем, утычусь частыми звездами, покроюсь медяным небом. Дай мне, Господи, из чистого поля лютого зверя. Поди, лютый зверь, к Горынычу, в воде под камнем выйми у него сердце с горячею печенью, принеси мне, рабу Божию Герасиму. Как не можно Горынычу под камнем воздыхать, так не можно на меня сердца нести и зла думать...

В целом Гера оказался недалек от правды. Пятый год уже Сергей Сергеевич (герой этот так и не объявился, но кое-что про него известно: добившись определенного благополучия, он тем не менее каждый год накануне дня рождения отправлялся в глухую тверскую деревню, где ночевал в бане на лавке, накрывшись тулупом, – чтобы не забывать, из какой нужды поднялся, а кроме того, Гера с отцом и матерью были вчера у него в гостях – в Старой Деревне) держал здесь свое грибное производство, арендовав бывший склад магазина «Медтехника», и пятый год Рухлядьев сторожил ворота тайной фермы. Разводимый гриб был редкостью и в естественной среде произрастал на небольшой территории – в сырых горных лесах Лаоса, – а точнее выяснять Рухлядьеву и в голову не приходило. Однако в азиатском мире гриб этот был известен и высоко ценился в местной кухне, как в европейской – трюфель. Сергей Сергеевич, специалист в геологоразведке, одно время работал в Лаосе, залезал в дебри и, отдавая дань экзотике, пристрастился к лакомству, найдя в нем вкус необычайный и заманчивый. Настолько, что решил положить его в основу личного успеха и стал строить планы.

Одно лесное племя, как выяснил он, сделало то, что прежде никому не удавалось, даже китайцам, неоднократно пытавшимся освоить разведение гриба

в неволе, – оно, лесное это племя, с давних пор выращивало капризный деликатес на грядках. Но старейшины племени категорически отказывались делиться технологией. Оставался единственный выход – нанять две бригады умельцев, которые, работая попеременно, вахтовым методом, наладят, не разглашая секретов грибоводства, выращивание продукта в СПб. Сергей Сергеевич предпочитал легальные формы ведения дел, но лесное племя жило в Лаосе наособицу и отродясь не знало документов – законным путем в Россию грибоводов было не ввезти. Словом, бригады сколотили, наладили доставку нелегалов – где козьими тропами, где Великим шелковым путем, – контрабандой привезли грибницу, землю и гнилушки неведомых тропических пород, после чего грибная ферма запустилась.

Спрос на товар в китайских и тайских ресторанах был стабилен, конкуренции – никакой. Раз в год лесная бригада менялась. Грибам для роста требовались тепло, влага и темнота плюс то, что грибоводы держали в секрете, а фирме для работы – конспирация. Небольших, как дети, лаосских нелегалов никто не должен был видеть, о существовании грибной фермы никто не должен был знать. Рухлядьев оказался для Сергея Сергеевича находкой, да и самому Рухлядьеву работа пришлась по душе – во двор из грибного царства никого не пущать, ворота перед посторонними не отворять, зевак гнать, праздное любопытство, как искру вредную, гасить на месте.

И все бы ничего, но внезапно пропал Рухлядьев. Без устного предупреждения, без записки, без следа – телефон молчит, квартира пуста (полиция вскрывала), исполненные тихой радости соседи, давно сулившие Рухлядьеву в печенку беса, в неведении. Бросил рабочую смену и канул, точно испарился, – ни шума от него, ни запаха, ни мокрого пятна. Должно быть, порою люди, как некоторые звери, от тоски своей бессмысленной жизни выбрасываются вон, за границу мира, словно киты на пляж из океана. Нужен лишь толчок, напутствие, легкий ветер в спину. Полицейский капитан на вскрытии квартиры признался понятным: «Бывает, и в мирное время пропадают люди, так что с собакой не найти».

Бывает. Вот и Рухлядьев тоже – пропал, искали, не нашли.

PŘÍLOHA Č. 2: FOTOGRAFIE PAVLA KRUSANOVA

190

¹⁹⁰ Павел Крусанов. In: *Издательский дом «Городец»* [online]. [vid. 2019-04-01]. Dostupné z: <https://gorodets.ru/avtory/krusanov-pavel/>